

**ANALIZA SYTUACJI
SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO
W OBSZARACH ODDZIAŁYWANIA
EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU SPOŁECZNEGO**

Wrocław, grudzień 2018 r.

SPIS TREŚCI

■ 1.DEMOGRAFIA	3
■ 2.RYNEK PRACY	14
■ 3.INTEGRACJA SPOŁECZNA	35
■ 4.EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE	46

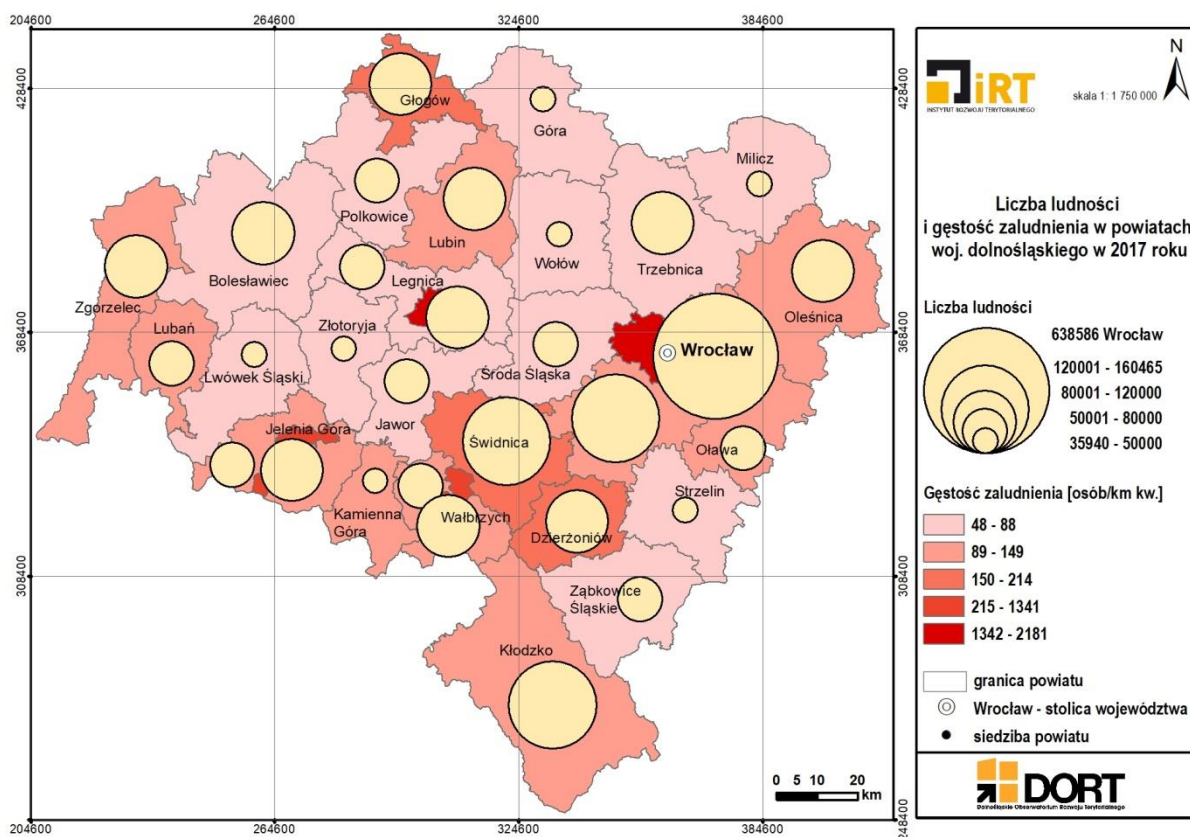
1. DEMOGRAFIA

Liczba ludności województwa w podziale na mężczyzn i kobiety

Liczba ludności województwa dolnośląskiego w 2017 r. wynosiła 2 902 547 osób, co stanowiło 7,6% ludności Polski, lokując region na 5. pozycji w kraju.

Na Dolnym Śląsku w 2017 r. największą liczbą mieszkańców (powyżej 100 tys. ludności) cechowały się powiaty: miasto Wrocław (638,6), kłodzki (160,5), świdnicki (158,4), wrocławski (141,3), miasto Wałbrzych (113,6), oleśnicki (106,9), lubiński (106,3), dzierzoniowski (102,1) i miasto Legnica (100,3). Natomiast najstąbiej zaludnione (poniżej 50 tys. mieszkańców) były powiaty położone w szczególności w północnej części regionu: górowski (35,5), milicki (37,1) i wołowski (47,1), a ponadto: strzeliński (44,0), kamiennogórski (44,0) złotoryjski (44,1) i lwówecki (46,4); (mapa 1).

Mapa 1. Liczba ludności i gęstość zaludnienia w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

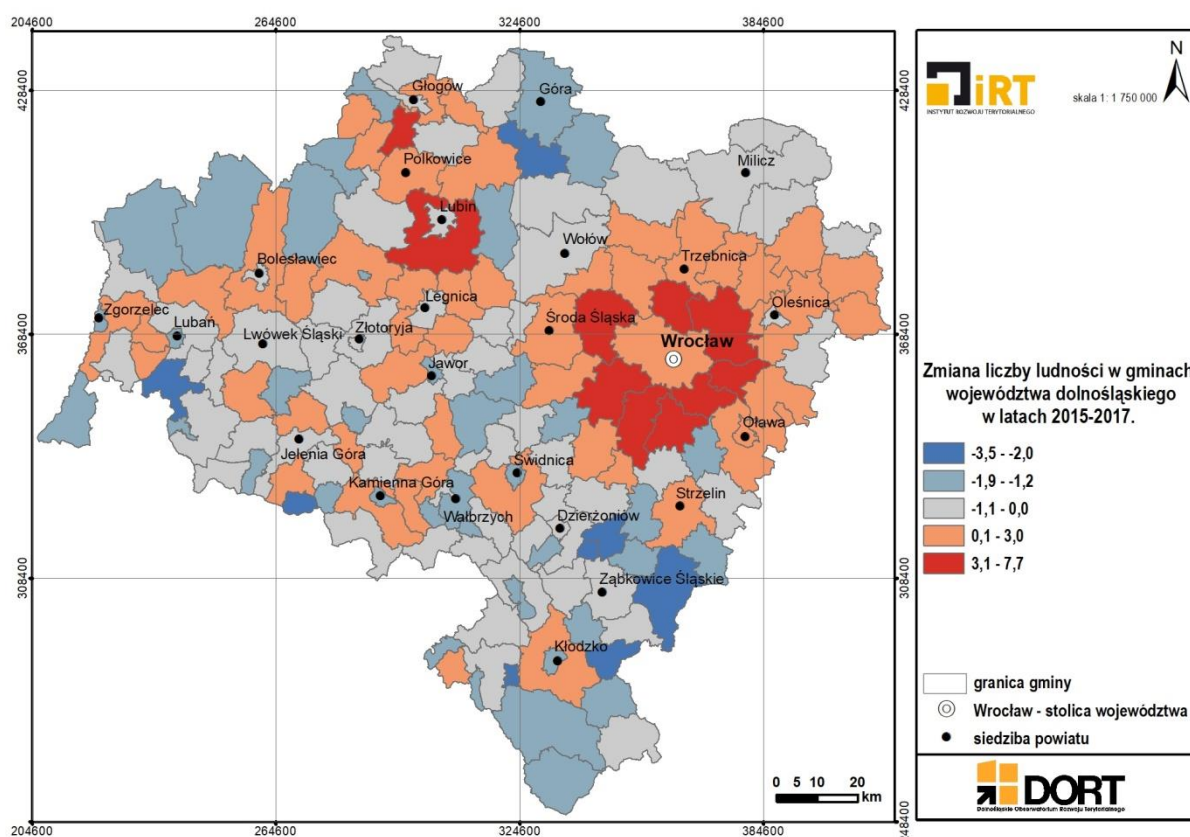

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gęstość zaludnienia na Dolnym Śląsku w 2017 r. wynosiła 146 osoby na 1 km² i była wyższa od średniej dla Polski (123), plasując region na 4. miejscu w kraju za województwami: śląskim (369), małopolskim (223) i mazowieckim (151). W ujęciu wewnątrzregionalnym najgęściej zaludnionymi powiatami (powyżej 150 osób na 1 km²) były miasta: Wrocław (2181), Legnica (1782), Wałbrzych (1341) i Jelenia Góra (733) oraz powiaty: świdnicki (214), dzierzoniowski (213) i głogowski (203). Natomiast najmniejszą gęstością zaludnienia (poniżej 75 osób na 1 km²) cechowały się powiaty położone w północnej części województwa: górowski (48), milicki (52), wołowski (70), a także: lwówecki (65), bolesławiecki (69), strzeliński (71) i legnicki (74); (mapa 1).

W województwie dolnośląskim w latach 2015-2017 ubyło 1660 osób (spadek o 0,1%). Analizując sytuację gmin w tym zakresie, można zauważyć, że największy procentowy ubytek mieszkańców miał miejsce w gminach: Karpacz (-3,5%), Niemcza (-2,7%), Jemielno (-2,5%), Ziębice (-2,4%), Piława Górna (-2,3%), Złoty Stok (-2,2%), Leśna (-2,2%), Polanica-Zdrój (-2,1%), Piechowice (-2,0%) i Zgorzelec (-2,0%). Z kolei najlepsza sytuacja dotyczyła głównie gmin położonych wokół Wrocławia: Długołęka (7,7%), Koberzyce (7,1%), Czernica (6,4%), Siechnice (6,1%), Miękinia (5,9%), Kąty Wrocławskie (4,8%) i Żórawina (4,4%) oraz gmin z podregionu legnicko-głogowskiego: Jerzmanowa (3,8%) i Lubin (3,6%); (mapa 2).

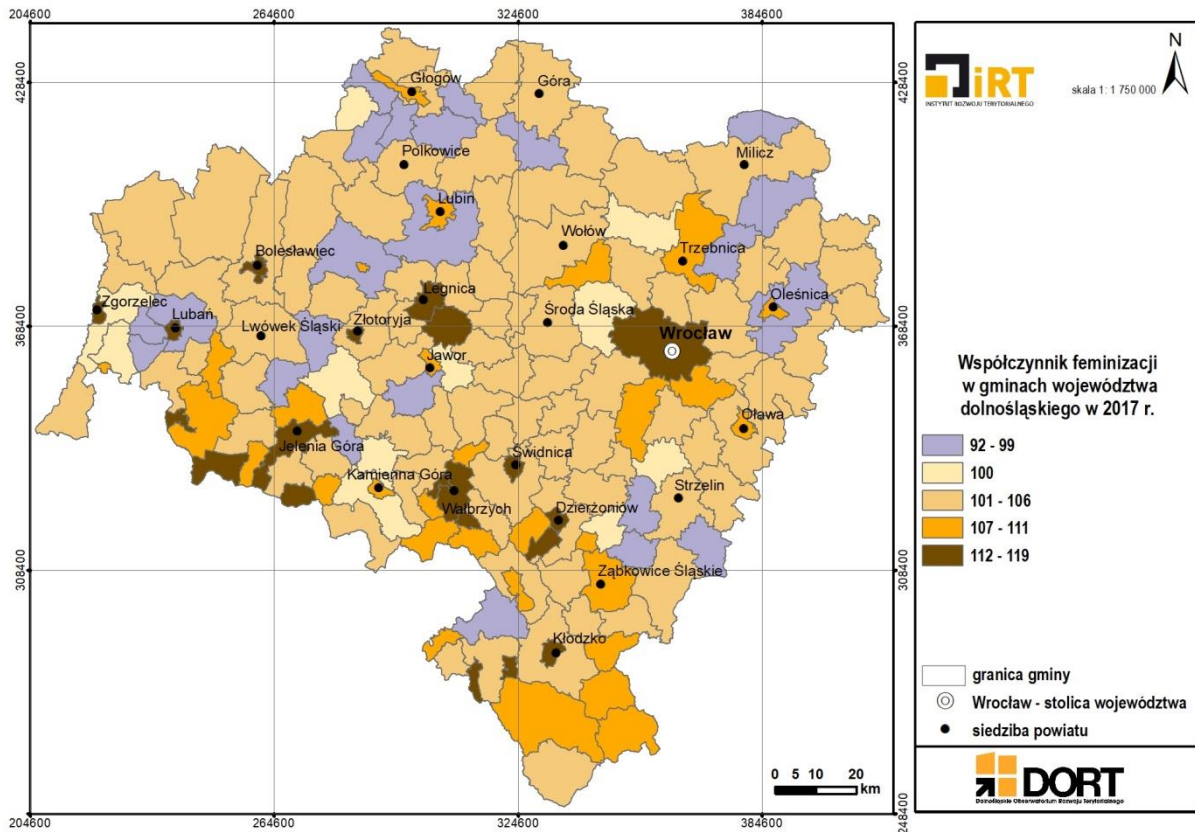
Mapa 2. Zmiana liczby ludności w gminach województwa dolnośląskiego w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba kobiet w 2017 r. stanowiła 51,9% ogólnej liczby ludności Dolnego Śląska (Polska 51,6%). Współczynnik feminizacji, wyrażony liczbą kobiet przypadająca na 100 mężczyzn, w Polsce w 2017 r. wynosił 107, natomiast w województwie dolnośląskim 108. Wynik ten uplasował region na 3. miejscu wśród województw, zaraz po mazowieckim (109) i łódzkim (110). Analiza rozkładu przestrzennego badanego wskaźnika wykazała, że największą jego wartość zanotowały następujące gminy miejskie: Polanica-Zdrój (119), Szklarska-Poręba (115), Jelenia Góra (115), Duszniki-Zdrój (115), Wrocław (114), Bielawa (114), Karpacz (114), Dzierżonów (113), Wałbrzych (112), Kłodzko (112), Jedlina-Zdrój (112), Bolesławiec (112) i Świeradów-Zdrój (112); (mapa 3).

Mapa 3. Współczynnik feminizacji w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

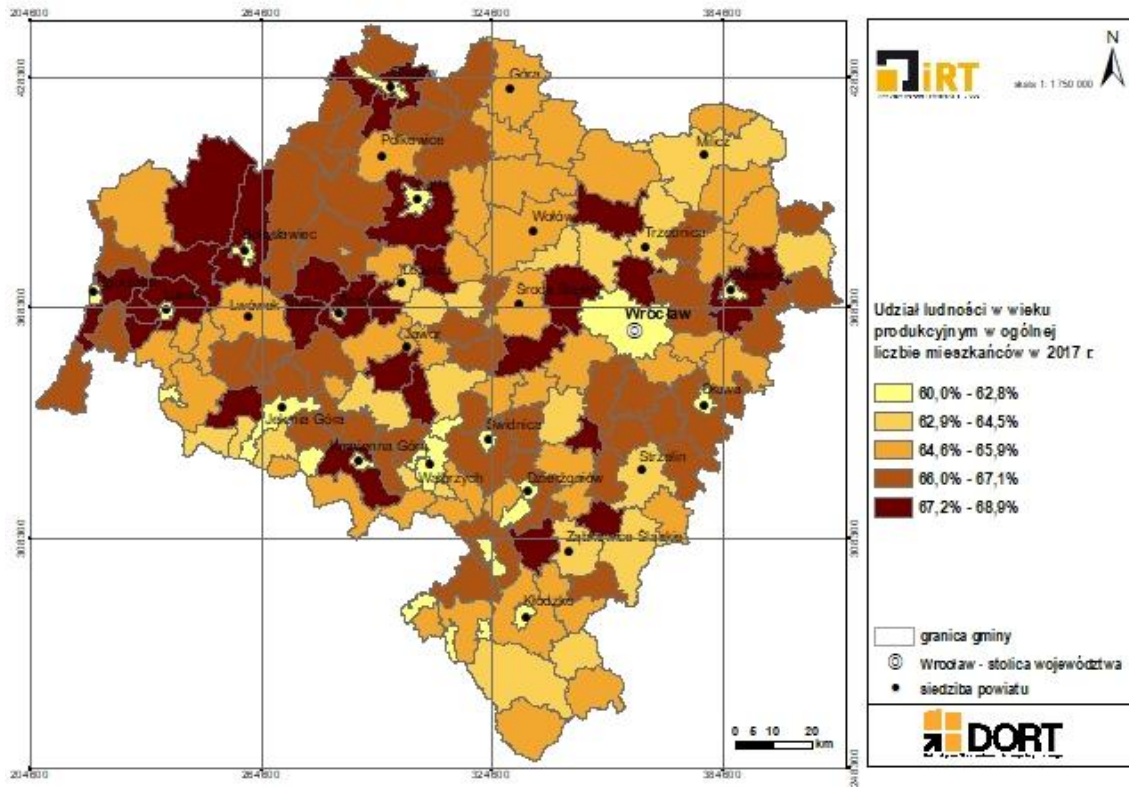
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym (15-59K i 15-64M) i poprodukcyjnym

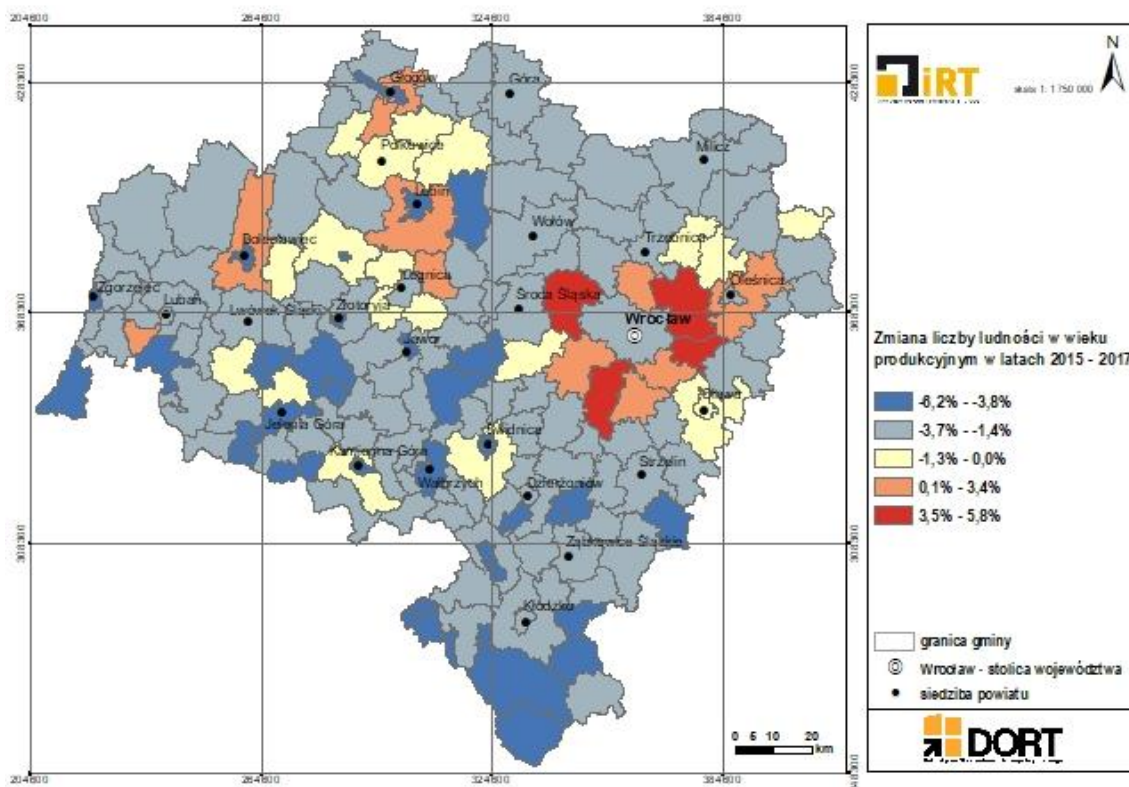
W województwie dolnośląskim w 2017 r. liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosiła 415 400 osób, stanowiąc zaledwie 14,3% ogółu mieszkańców (Polska 15,2%) i była to jedna z najniższych wartości w kraju, lokując Dolny Śląsk na 13. pozycji wśród regionów. Gorzej pod tym względem wypadły jedynie województwa: łódzkie (14,2%), świętokrzyskie (13,8%) i opolskie (13,3%). Ludność w wieku produkcyjnym liczyła 1 851 260 osób, stanowiąc 63,8% populacji województwa (Polska 64,0%). Powyższy wynik umiejscowił region na 13. miejscu w kraju. Za Dolnym Śląskiem znalazły się jedynie województwa: śląskie (63,7%), mazowieckie (62,9%) i łódzkie (62,7%). Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w 2017 r. była równa 635 887 osób, stanowiąc 21,9% ogółu mieszkańców (Polska 20,8%). Pod tym względem Dolny Śląsk znalazł się na 4. miejscu w kraju, za województwami: łódzkim (23,1%), świętokrzyskim (22,3%) i śląskim (22,0%).

Struktura wiekowa ludności Dolnego Śląska w 2017 r., w porównaniu do innych regionów w kraju, była niekorzystna. W analizowanym okresie 2015-2017 następował dalszy wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, w sumie o 7,0% (w Polsce 6,1%), przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym o 2,7% (w Polsce -2,1%). Jedynie ludność w wieku przedprodukcyjnym zanotowała wzrost o 1,8% (Polska 1,2%).

Mapa 4. Udział ludności w wieku produkcyjnym w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Mapa 5. Zmiana liczby ludności w wieku produkcyjnym w gminach województwa dolnośląskiego w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Największym udziałem ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. odznaczały się głównie gminy wiejskie: Oleśnica (68,9%), Bolesławiec (68,6%), Platerówka (68,3%), Lubań (68,2%), Jerzmanowa (68,1%), Głogów (68,1%), Paszowice (68,0%), Pielgrzymka (67,8%), Zgorzelec (67,8%), Kamienna Góra (67,8%), Kostomłoty (67,7%), Lubin (67,7%), Żukowice (67,7%), Złotoryja (67,6%), Ciepłowody (67,5%), Dobromierz (67,4%), Miękinia (67,4%), Siekierczyn (67,4%), Jordanów Śląski (67,3%), Wisznia Mała (67,3%), Osiecznica (67,3%), Kunice (67,3%), Stara Kamienica (67,2%), Zagrodno (67,2%) i Krotoszyce (67,2%) oraz gminy miejsko-wiejskie: Prusice (67,6%) i Nowogrodziec (67,2%). Z kolei najmniejszy udział cechował gminy miejskie: Duszniki-Zdrój (60,0%), Polanica-Zdrój (60,4%), Jelenia Góra (60,7%), Lubin (61,1%), Bolesławiec (61,1%), Oława (61,3%), Dzierżoniów (61,3%), Zgorzelec (61,5%), Szczawno-Zdrój (61,6%), Kłodzko (61,8%), Świdnica (61,9%), Wrocław (62,0%), Świeradów-Zdrój (62,2%), Oleśnica (62,2%), Kudowa-Zdrój (62,2%), Głogów (62,3%), Nowa Ruda (62,4%), Wałbrzych (62,4%), Kamienna Góra (62,4%), Lubań (62,5%), Kowary (62,7%), Świebodzice (62,7%) i Bielawa (62,8%); (mapa 4).

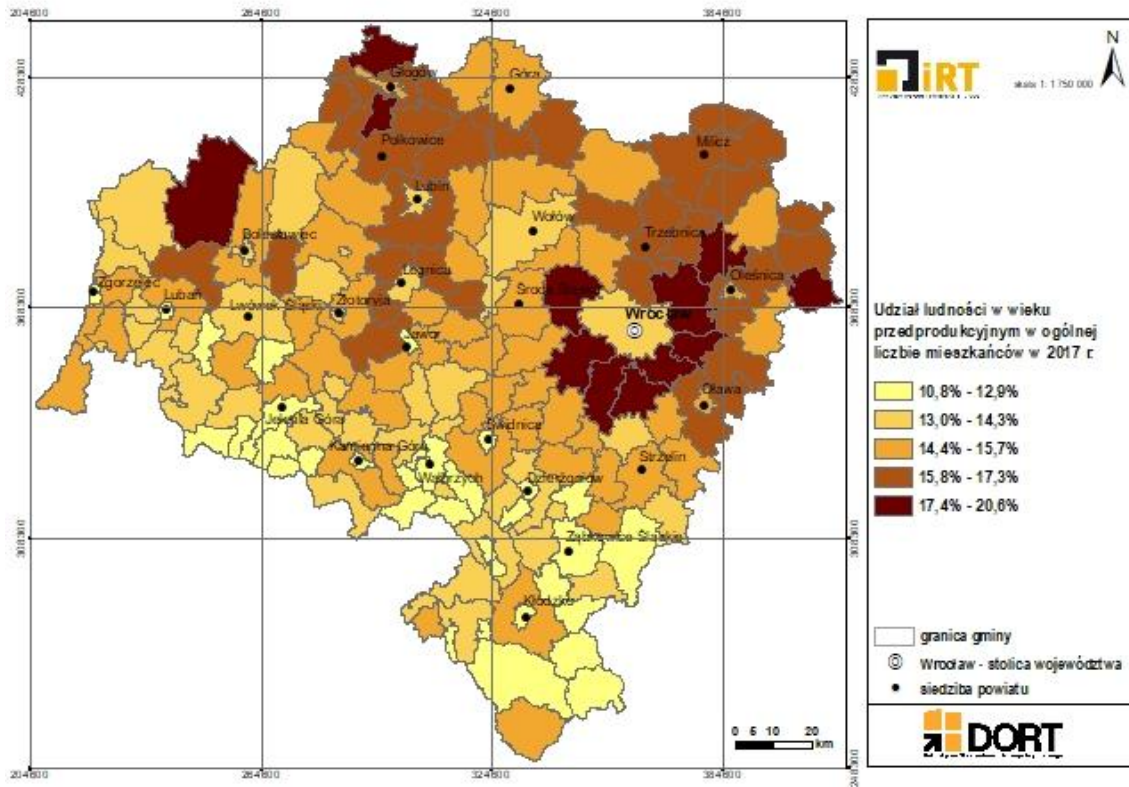
Analiza zmiany liczby ludności w wieku produkcyjnym w latach 2015-2017 wykazała, iż największy wzrost dotyczył gmin wiejskich okalających Wrocław: Długołęka (5,8%), Czernica (4,9%), Kobierzyce (4,1%) i Miękinia (3,4%). Najwyższy spadek liczby ludności analizowanej grupy wiekowej zanotowano w gminach: Karpacz (-6,2%), Złotoryja (-5,2%), Jawor (-5,0%), Chojnów (-4,9%), Kowary (-4,9%), Zgorzelec (-4,8%), Polanica-Zdrój (-4,7%), Niemcza (-4,7%), Złoty Stok (-4,6%), Piława Górna (-4,5%), Leśna (-4,5%), Piechowice (-4,5%), Lewin Kłodzki (-4,5%) i Jelenia Góra (-4,5%); (mapa 5).

Najwyższym udziałem liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym w 2017 r. cechowały się gminy zlokalizowane w północnej części Dolnego Śląska, a szczególnie: Kobierzyce (20,6%), Siechnice (19,9%), Długołęka (19,1%), Czernica (19,0%), Jerzmanowa (18,6%), Kąty Wrocławskie (18,2%), Żórawina (17,8%), Miękinia (17,7%), Osiecznica (17,6%), Kotla (17,5%) i Dziadowa Kłoda (17,5%). Najniższy wskaźnik dotyczył gmin zlokalizowanych na południu regionu, a najniższe jego wartości zanotowały: Szklarska Poręba (10,8%), Polanica-Zdrój (10,9%), Szczawno-Zdrój (11,2%), Lądek-Zdrój (11,3%), Karpacz (11,4%), Zgorzelec (11,6%), Duszniki-Zdrój (11,7%), Stronie Śląskie (11,7%), Głuszyca (11,8%) i Nowa Ruda (11,9%); (mapa 6).

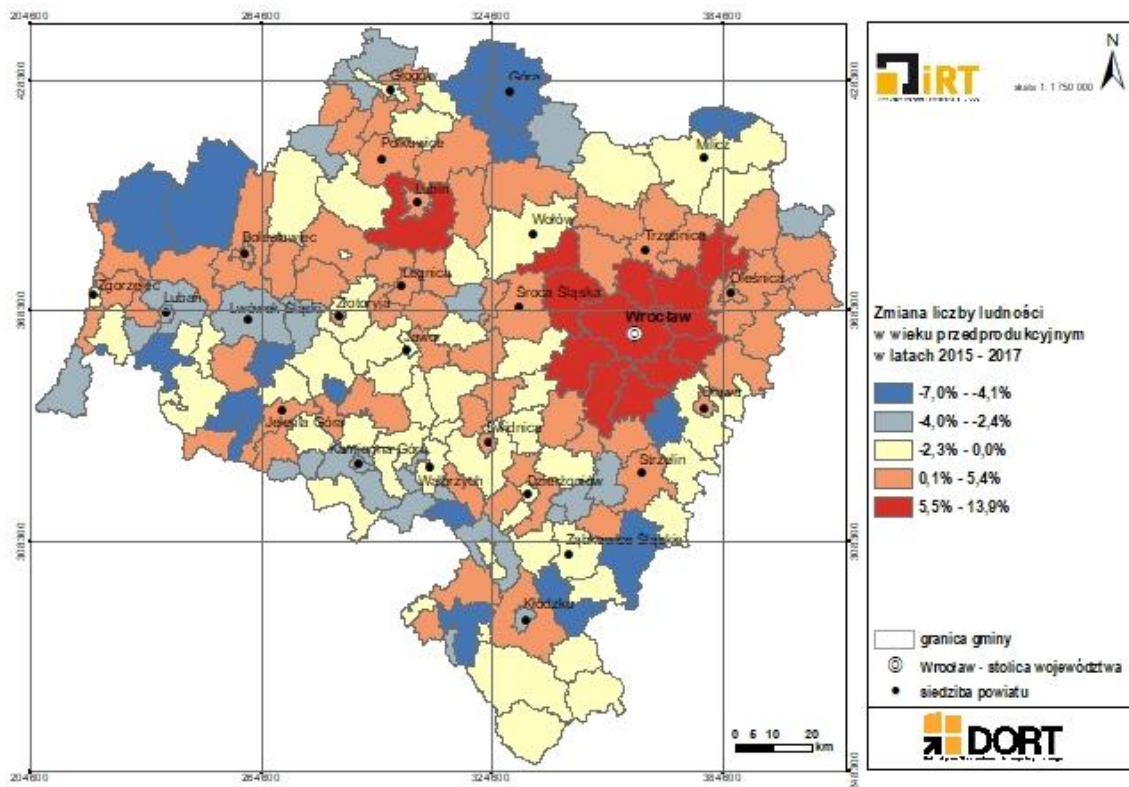
Analizując zmianę liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym w latach 2015-2017, można zauważyć, że największy wzrost zanotowały: Wrocław (6,3%) i gminy w strefie jego oddziaływania: Kobierzyce (13,9%), Siechnice (12,1%), Długołęka (11,9%), Miękinia (9,5%), Żórawina (8,8%), Kąty Wrocławskie (7,8%), Czernica (6,5%), Dobroszyce (5,8%), Wisznia Mała (5,7%) oraz gmina wiejska Lubin (6,9%); (mapa 7).

Największym udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym w 2017 r. odznaczały się głównie gminy miejskie, w większości położone w południowej części województwa: Polanica-Zdrój (28,7%), Duszniki-Zdrój (28,3%), Szczawno-Zdrój (27,3%), Jelenia Góra (27,2%), Zgorzelec (26,9%), Dzierżoniów (26,2%), Kłodzko (25,9%), Nowa Ruda (25,7%), Bolesławiec (25,6%), Wałbrzych (25,4%), Świdnica (25,4%), Lubań (25,2%), Lubin (24,9%), Bielawa (24,8%), Szklarska Poręba (24,8%), Kamienna Góra (24,8%), Kudowa-Zdrój (24,5%), Świeradów-Zdrój (24,5%), Kowary (24,4%) i Piechowice (24,1%) oraz miejsko-wiejskie: Lądek-Zdrój (24,9%) i Bystrzyca Kłodzka (24,0%). Z kolei najmniejszym udziałem tej grupy wieku charakteryzowały się głównie gminy wiejskie zlokalizowane w północnej części Dolnego Śląska: Jerzmanowa (13,3%), Kobierzyce (13,3%), Długołęka (14,7%), Miękinia (14,8%), Osiecznica (15,1%), Oleśnica (15,2%), Żórawina (15,3%), Czernica (15,3%), Lubin (15,3%), Głogów (15,7%), Bolesławiec (15,8%) i Radwanice (15,9%) oraz gmina miejsko-wiejska Siechnice (15,0%); (mapa 8).

Mapa 6. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

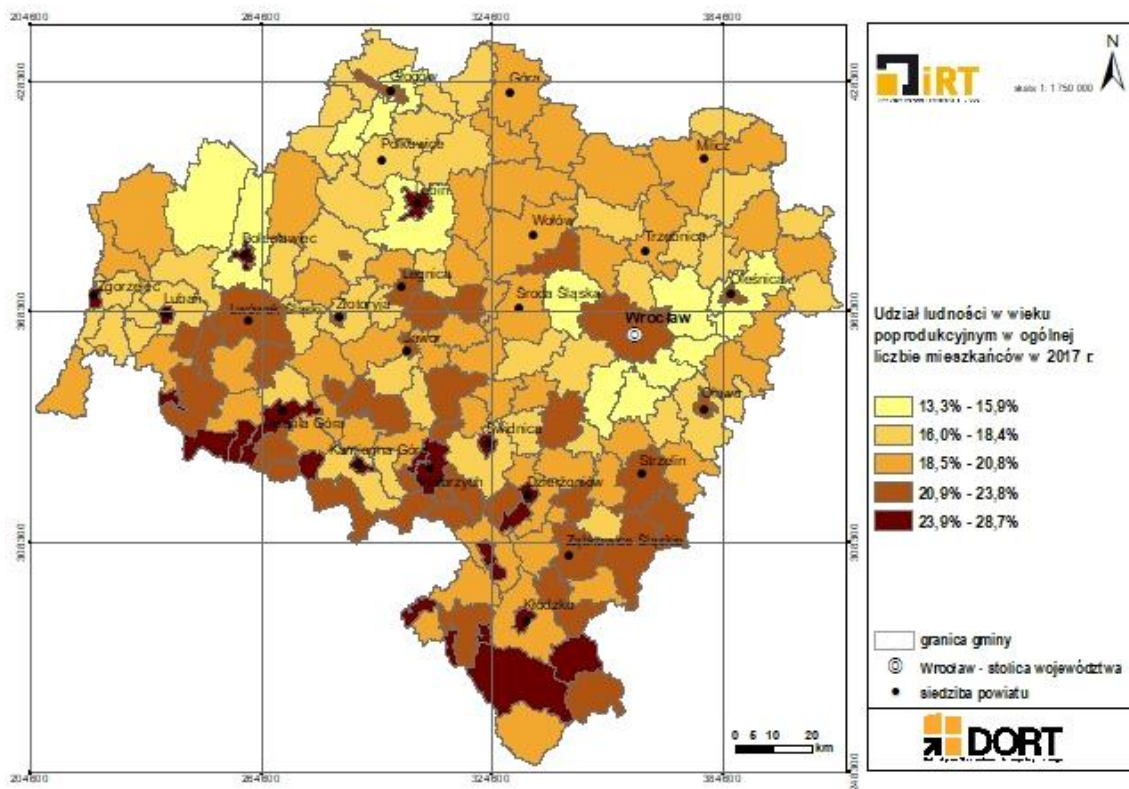

Mapa 7. Zmiana liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym w gminach województwa dolnośląskiego w latach 2015-2017.

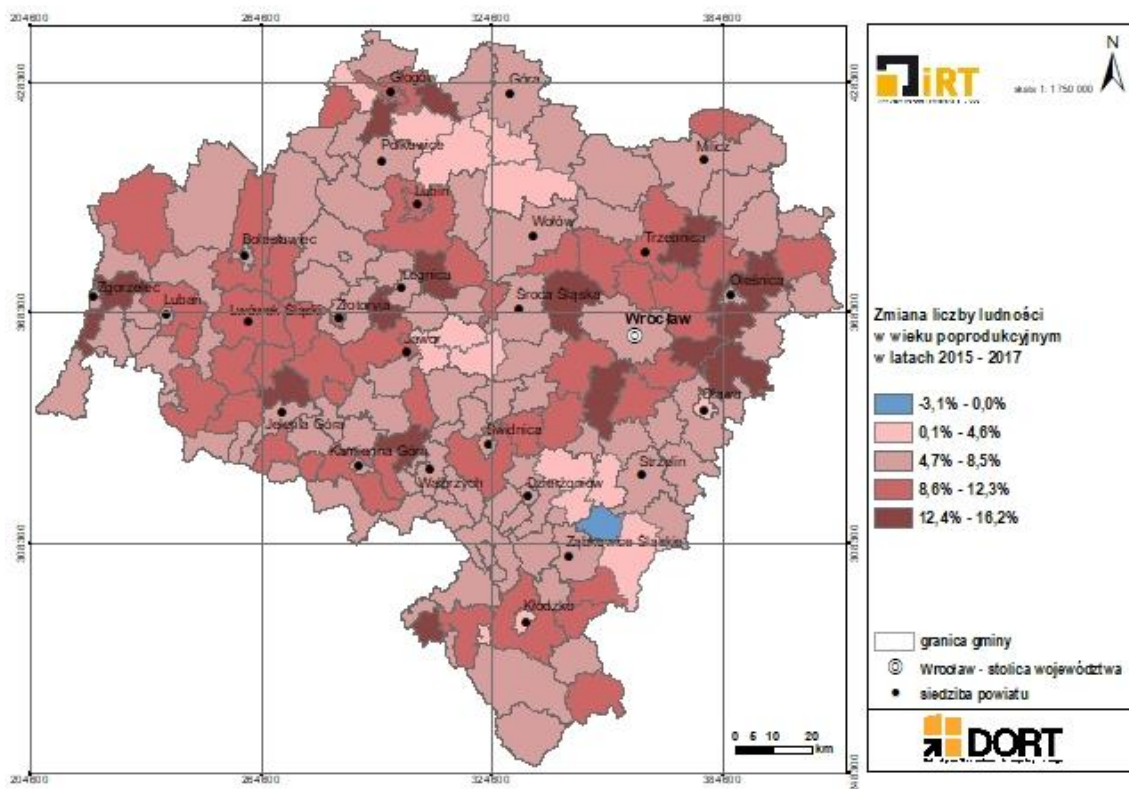

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 8. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Mapa 9. Zmiana liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w gminach województwa dolnośląskiego w latach 2015-2017.

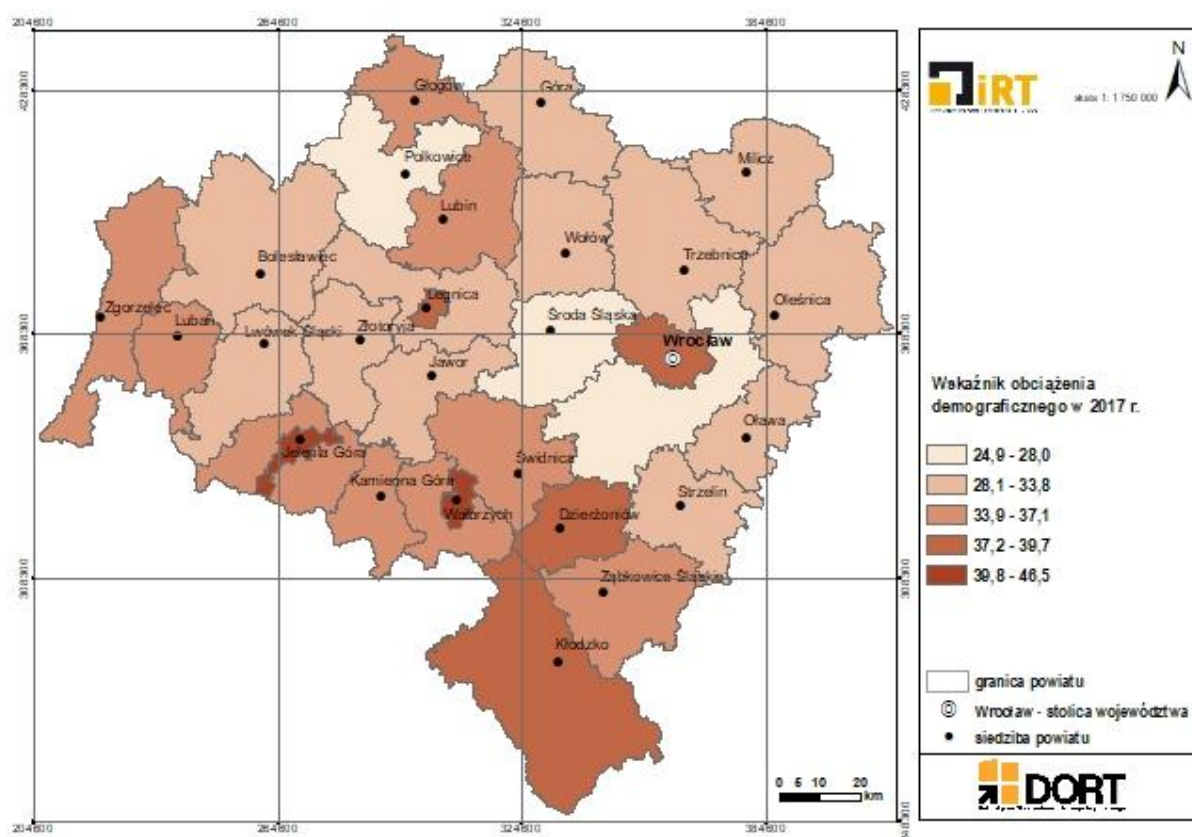
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z analizy zmiany liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2015-2017, można zauważyć, że największy wzrost dotyczył głównie gmin wiejskich: Kunice (16,2%), Lewin Kłodzki (15,1%), Jerzmanowa (14,4%), Pęcław (13,8%), Krotoszyce (13,4%), Czernica (13,4%), Miękinia (13,4%), Zgorzelec (13,0%), Stare Bogaczowice (12,8%), Jeżów Sudecki (12,7%), Kobierzyce (12,6%), Zawonia (12,5%) i Oleśnica (12,4%) oraz gminy miejsko-wiejskiej Jelcz-Laskowice (15,2%). Jedyną gminą, która zanotowała spadek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym były Ciepłowody (-3,1%); (mapa 9).

Współczynnik obciążenia demograficznego

O niekorzystnych zmianach demograficznych w województwie dolnośląskim w analizowanym okresie świadczy także wartość współczynnika obciążenia demograficznego¹, który w 2015 r. wynosił 33 osoby (Polska 31). Był on jednym z najniższych w ujęciu międzywojewódzkim, plasując region na 12. miejscu w kraju. Analizowany współczynnik w 2017 r. wzrósł do 36 osób (Polska 34), lokując Dolny Śląsk na 13. miejscu w kraju. W układzie wewnątrzregionalnym najmniej korzystną sytuacją demograficzną w 2017 r., wyrażoną analizowaną miarą, charakteryzowały się powiaty: miasto Jelenia Góra (46,5) i miasto Wałbrzych (42,3). Najbardziej korzystna sytuacja wystąpiła w powiatach: wrocławskim (24,9), polkowickim (28,0) i średzkim (28,0); (mapa 10).

Mapa 10. Współczynnik obciążenia demograficznego w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

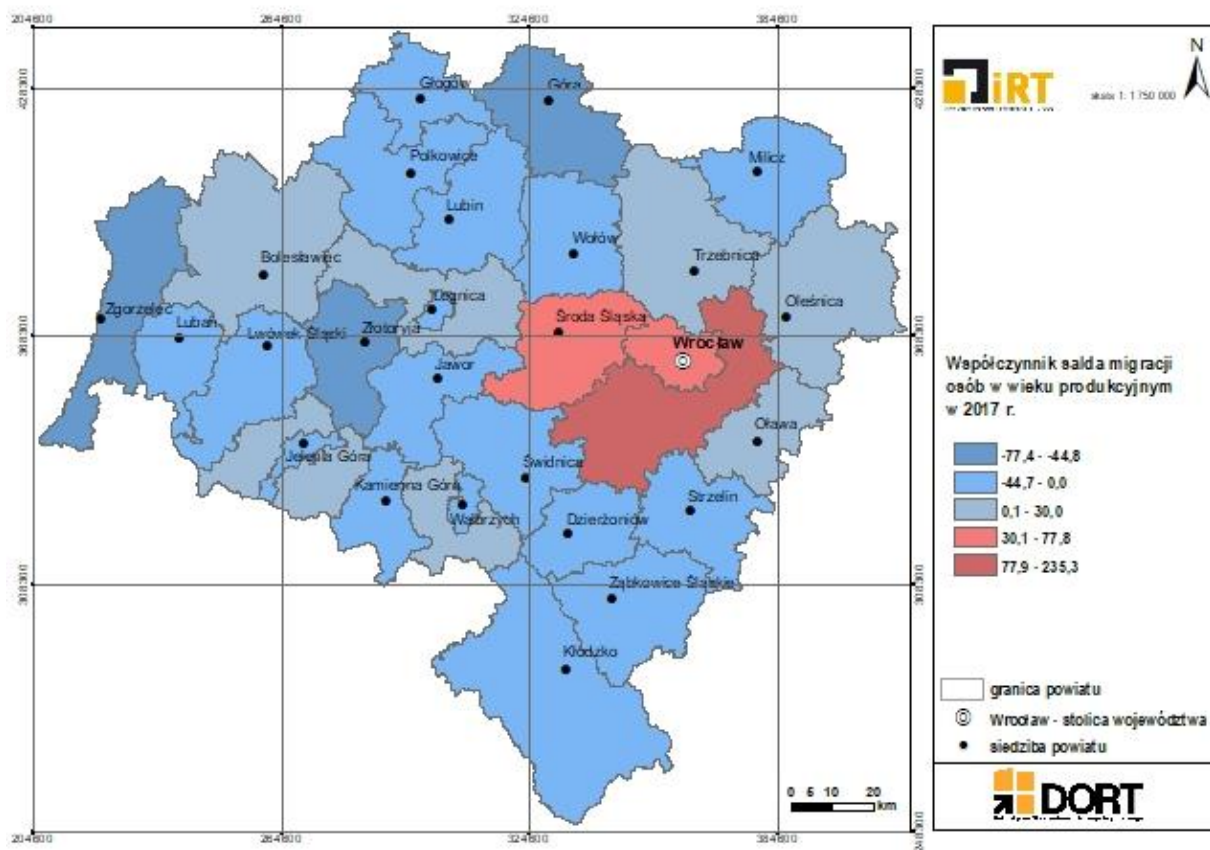
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

¹ Stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym.

Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym

W województwie dolnośląskim w 2017 r. współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym² osiągnął wartość dodatnią wynoszącą 12,4 (w Polsce -1,5) i była to jedna z najwyższych wartości w grupie polskich regionów. Wyższymi wartościami współczynnika wyróżniały się tylko województwa: mazowieckie (33,6), pomorskie (17,9) i małopolskie (13,3). Współczynnik salda migracji na Dolnym Śląsku w analizowanym okresie odznaczał się dużym zróżnicowaniem wewnątrzregionalnym. Najwyższą wartością wskaźnika odznaczał się powiat wrocławski (235,3), a za nim: średzki (77,8) i miasto Wrocław (52,0). Najniższym współczynnikiem salda migracji charakteryzowały się z kolei powiaty: górowski (-77,4), zlotoryjski (-48,8) i zgorzelecki (-44,8); (mapa 11).

Mapa 11. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

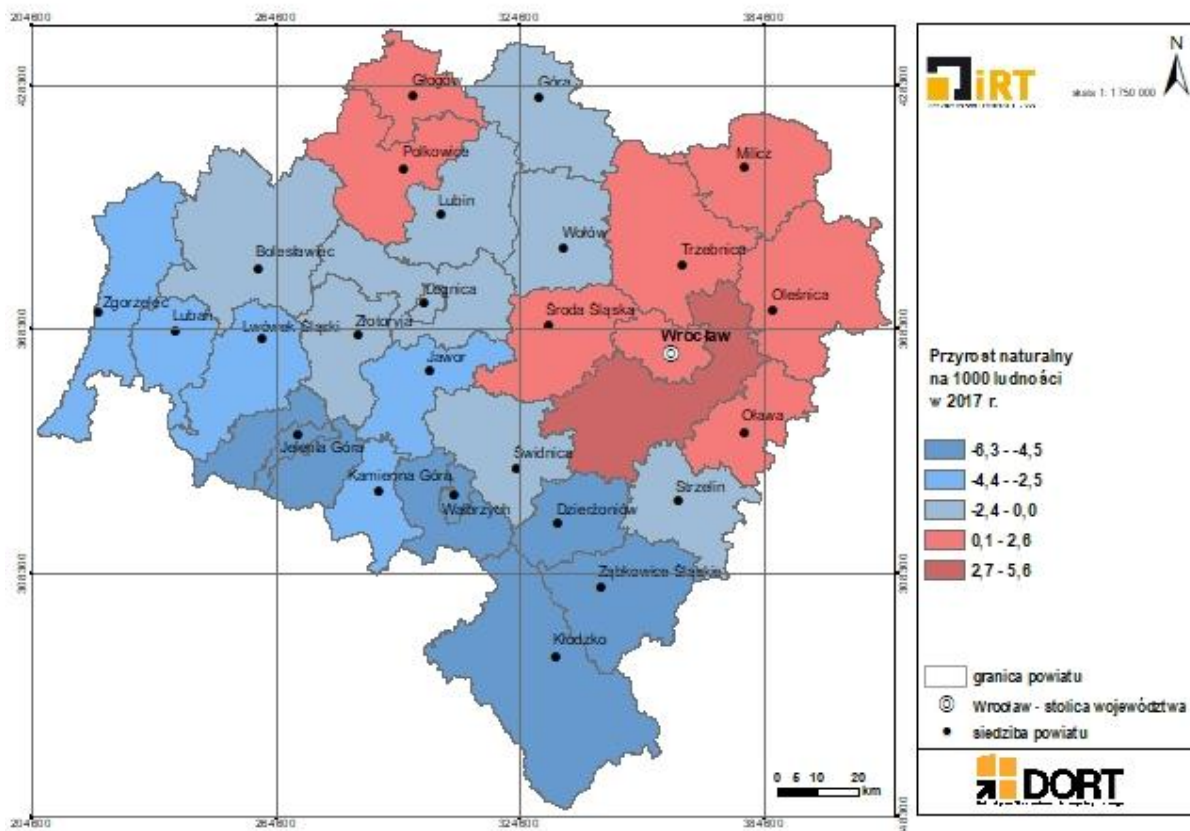
Przyrost naturalny na 1000 ludności

Województwo dolnośląskie w 2017 r. zanotowało ujemny (-1,3‰) przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 ludności (Polska 0,0‰), zajmując dopiero 12. pozycję wśród regionów. Gorzej wypadły jedynie województwa: łódzkie (-3,0‰), świętokrzyskie (-2,7‰), opolskie (-1,8‰) i śląskie (-1,4‰). Z analizy sytuacji powiatów Dolnego Śląska, można zauważyć, że najwyższym

² Współczynnik salda migracji oznacza saldo migracji na pobyt stały ludności o określonym wieku na 10 tys. osób w tym wieku.

przyrostem naturalnym w 2017 r. wyróżniał się powiat wrocławski (5,6‰), a za nim miasto Wrocław (0,4‰) wraz z przyległymi do niego powiatami: oławskim (1,0‰), oleśnickim (0,7‰), trzebnickim (0,3‰) i średzkim (0,1‰) oraz powiaty: milicki (1,3‰), polkowicki (1,1‰) i głogowski (0,2‰). Najmniej korzystna sytuacja w tym zakresie dotyczyła powiatów zlokalizowanych w południowej części regionu: miasta Wałbrzych (-6,3‰), wałbrzyskiego (-5,6‰), ząbkowickiego (-5,1‰), miasta Jelenia Góra (-5,0‰), jeleniogórskiego (-4,8‰), kłodzkiego (-4,7‰) i dzierzoniowskiego (-4,6‰); (mapa 12).

Mapa 12. Przyrost naturalny na 1000 ludności w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- pogłębiający się proces depopulacji województwa zachodzący z dużą intensywnością w południowej części regionu;
- dysproporcje w poziomie zaludnienia – zwłaszcza część północna regionu (obejmująca powiaty: górowski, milicki, wołowski, lwówecki, bolesławiecki, strzeliński i legnicki) cechuje się niską gęstością zaludnienia;
- niekorzystny wzrost w porównaniu do pozostałych województw współczynnika obciążenia demograficznego, który obrazuje trend niekorzystnego przekształcenia struktury ludności według wieku w województwie wyrażającej się wyraźnym spadkiem liczby ludności w wieku produkcyjnym i ludności w wieku przedprodukcyjnym, przy jednoczesnym wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym;

- w przeciwieństwie do krajowego trendu w województwie dolnośląskim obserwuje się dodatni wskaźnik salda migracji (w szczególności w powiatach wrocławskim, średzkim i miasta Wrocław).

Rekomendacje wynikające z wniosków:

- podejmowanie działań mających na celu utrzymanie jak najdłuższej aktywności zawodowej i społecznej osób starszych;
- podejmowanie i wspieranie działań skierowanych na adaptację społeczną i zawodową migrantów w województwie;
- podejmowanie działań w celu aktywizacji na rynku pracy w celu zwiększenia liczby i poprawy jakości miejsc pracy w regionie oraz pobudzenie mobilności geograficznej.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

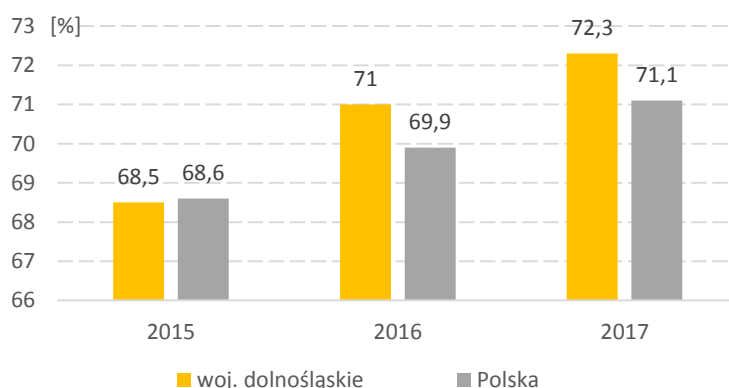
- zapewnienie środków finansowych na realizację działań w różnych obszarach interwencji EFS, które mogą pośrednio wpływać na przyrost populacji województwa (np. opieka na dziećmi; instrumenty ułatwiające powrót do pracy rodzicom dzieci w wieku do lat 3);
- finansowanie działań związanych z usługami społecznymi dla osób starszych oraz działań dotyczących aktywizacji społecznej i zawodowej osób starszych;
- w zakresie ochrony zdrowia realizacja projektów profilaktycznych w tym skierowanych do osób starszych;
- w przypadku znaczącego wzrostu skali migracji lub powrotów podejmowanie preferowanie projektów i działań mających na celu wsparcie migrantów lub osoby powracające na rynku pracy.

2. RYNEK PRACY

Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata wg BAEL (w IV kwartale)

W województwie dolnośląskim w 2017 r. wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata wyniósł 72,3% (5. miejsce w Polsce za województwami: mazowieckim, łódzkim, pomorskim i opolskim). Średnia wartość dla kraju kształtowała się na poziomie 71,1%. Odnosząc się do danych z 2015 r., zauważalny jest wzrost wskaźnika w województwie dolnośląskim o 3,8 p.p. (średnio w Polsce o 2,5 p.p.); (wykres 1).

Wykres 1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata wg BAEL (w IV kwartale) w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

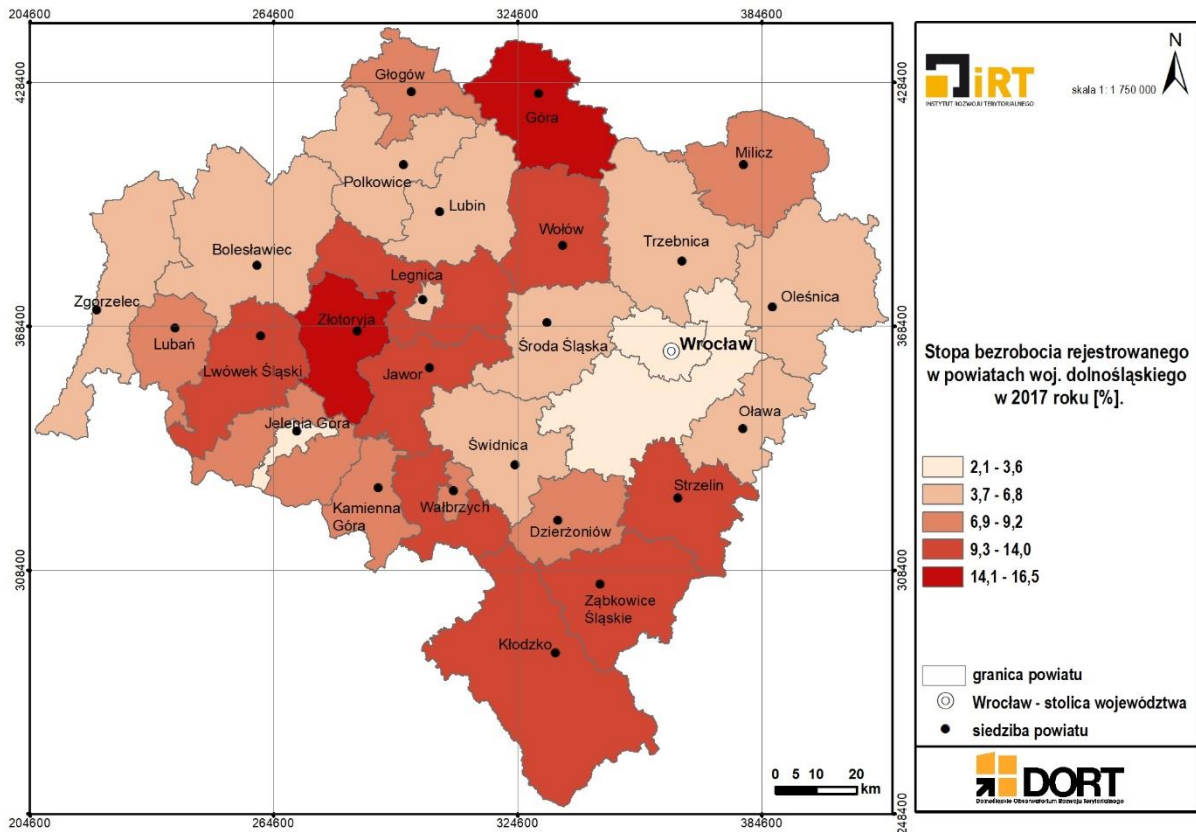
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych STRATEG.

Stopa bezrobocia rejestrowanego

Na przestrzeni lat 2015-2017 w województwie dolnośląskim nastąpił spadek stopy bezrobocia ogółem z 8,5% do 5,7%. Odpowiednio w kraju odnotowano spadek z 9,7% do 6,6%. W podziale na powiaty w 2017 r. najwyższą wartość wskaźnika odnotowano kolejno w powiatach: górowskim (16,5%), złotoryjskim (16%), wałbrzyskim (14%) i jaworskim (13,5%). Najniższe wartości wystąpiły w powiatach: wrocławskim (2,1%), mieście Wrocław (2,2%), mieście Jelenia Góra (3,6%), bolesławieckim (4,2%), polkowickim (4,5%) i lubińskim (4,9%); (mapa 13).

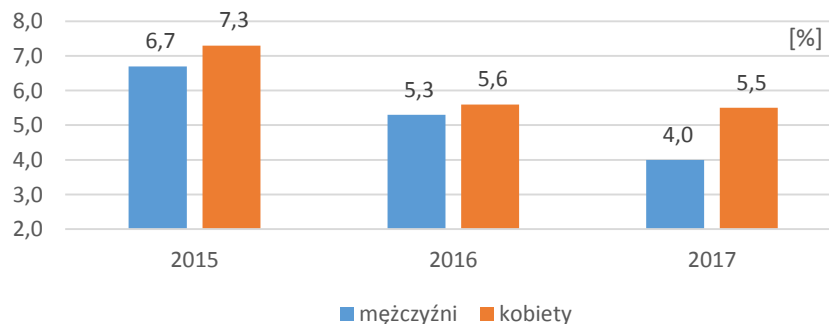
Analizując wartość stopy bezrobocia rejestrowanego z uwzględnieniem płci bezrobotnego zauważa się niższe wartości wskaźnika dla mężczyzn. W 2017 r. różnica ta wynosiła 1,5 p.p., a w 2015 r. 0,6 p.p. W 2017 r. wartość stopy bezrobocia rejestrowanego wśród mężczyzn wyniosła 4,0% a wśród kobiet 5,5%, natomiast w 2015 r. odpowiednio 7,3% i 6,7% (wykres 2).

Mapa 13. Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w podziale na płeć w województwie dolnośląskim w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć

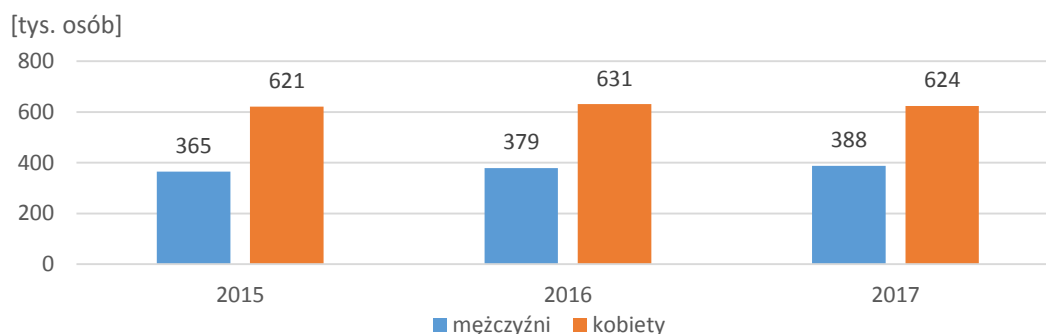
Liczba osób biernych zawodowo na przestrzeni lat 2015-2017 w województwie dolnośląskim wzrosła o 3% (z 986 tys. osób do 1012 tys. osób; dla ogółu kraju odnotowano spadek o 2%); (tabela 1). Pod względem płci przeważają kobiety. W 2017 r. było ich o 61% więcej niż mężczyzn (liczba kobiet: 624 tys.; liczba mężczyzn: 388 tys.). W latach 2015-2017 liczba mężczyzn wzrosła o 6%, podczas gdy liczba kobiet utrzymała się na zbliżonym poziomie (dane dla kraju: liczba mężczyzn spadła o 3%, a liczba kobiet o 1%); (wykres 2).

Tabela 1. Liczba osób biernych zawodowo w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

	Bierni zawodowo [tys. osób]		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
POLSKA	13 574	13 443	13 328
DOLNOŚLĄSKIE	986	1 011	1 012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 2. Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć w województwie dolnośląskim w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej

W 2017 r. w województwie dolnośląskim liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej wyniosła 15 534 osoby, co stanowiło 8% bezrobotnych w tym wieku w kraju. W latach 2015-2017 wielkość analizowanej grupy bezrobotnych w województwie spadła o 32%, tj. z 22 708 osób do 15 534 (w kraju o 29%); (tabela 2).

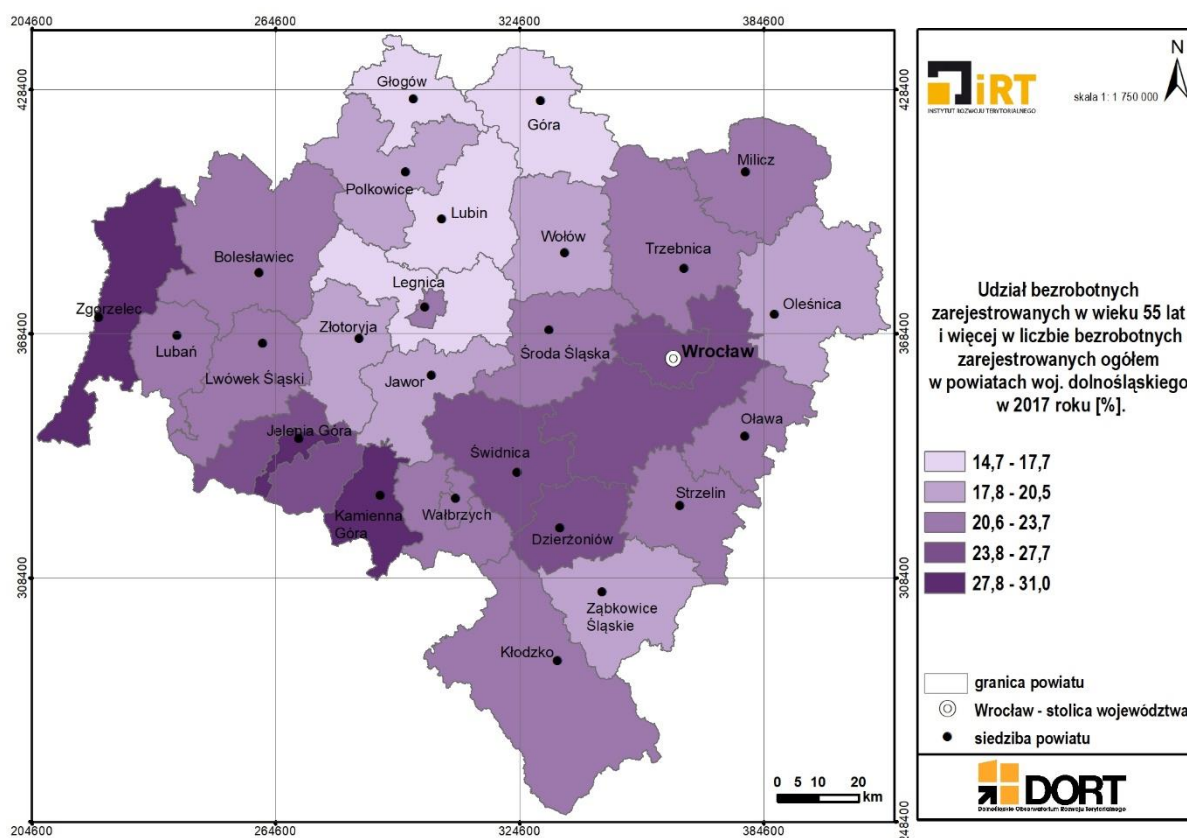
Tabela 2. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

	Zarejestrowani bezrobotni w wieku 55 lat i więcej [osoba]		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
POLSKA	275 909	251 132	196 811
DOLNOŚLĄSKIE	22 708	20 472	15 534

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Bezrobotni w wieku 55 lat i więcej w 2017 r. stanowili 23% ogółu wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w województwie. W podziale na powiaty największy udział tej grupy bezrobotnych w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych ogółem odnotowano w mieście Jelenia Góra (31%), kolejno powiatach: kamiennogórskim (29,6%), zgorzeleckim (28,3%), mieście Wrocław (27,7%), jeleniogórskim (26,8%) i wrocławskim (25,9%). Najmniejszy udział grupy bezrobotnych w tym czasie występował w powiatach: górowskim (14,7%), lubińskim (17,2%), głogowskim (17,4%) i legnickim (17,7%); (mapa 14).

Mapa 14. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku 55 lat i więcej w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych ogółem w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym

W 2017 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym w województwie dolnośląskim wyniosła 21 142 osoby, co stanowiło 31% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych. Na przestrzeni lat 2015-2017 odnotowano spadek analizowanej grupy bezrobotnych o 31% (tabela 3).

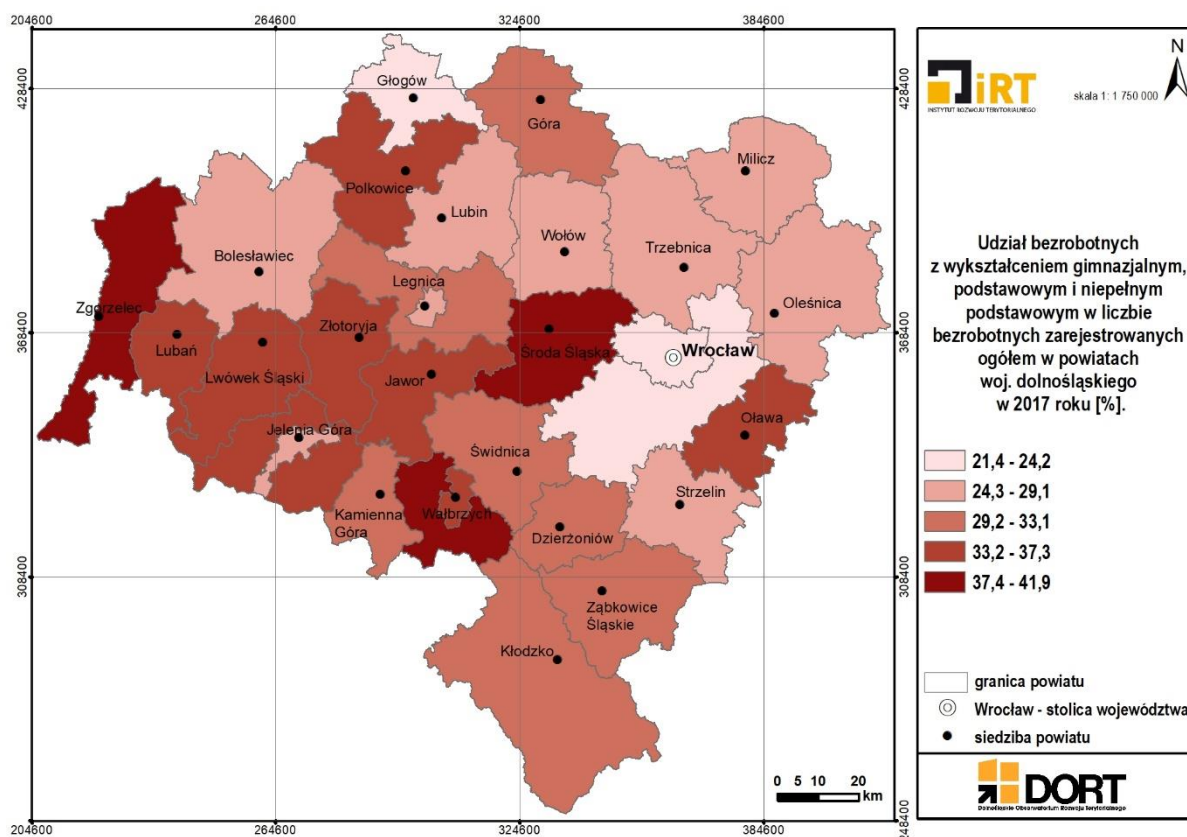
Najwyższy udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych ogółem w województwie dolnośląskim w 2017 r. wystąpił w powiatach: zgorzeleckim (41,9%), średzkim (40,0%), wałbrzyskim (38,5%), lubańskim (37,3%), lwóweckim (36,8%), jeleniogórskim (36,8%) i złotoryjskim (36,6%). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w mieście Wrocław (21,4%) oraz powiatach: głogowskim (24,1%), wrocławskim (24,2%), trzebnickim (26%) i wołowskim (27,0%); (mapa 15).

Tabela 1. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
POLSKA	432 813	371 912	298 711
DOLNOŚLĄSKIE	30 475	26 607	21 142

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 15. Udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych ogółem w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy

W 2017 r. w województwie dolnośląskim liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych z niepełnosprawnościami wyniosła 5 609 osób, co stanowiło 8,2% bezrobotnych ogółem w województwie. Na przestrzeni lat 2015-2017 odnotowano spadek analizowanej grupy bezrobotnych o 32%, tj. z 8 268 osób do 5 609 (tabela 4).

W ujęciu wewnątrzregionalnym w 2017 r. najwyższy udział analizowanej grupy bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem wystąpił w powiatach: zgorzeleckim (12,9%), mieście Jelenia Góra

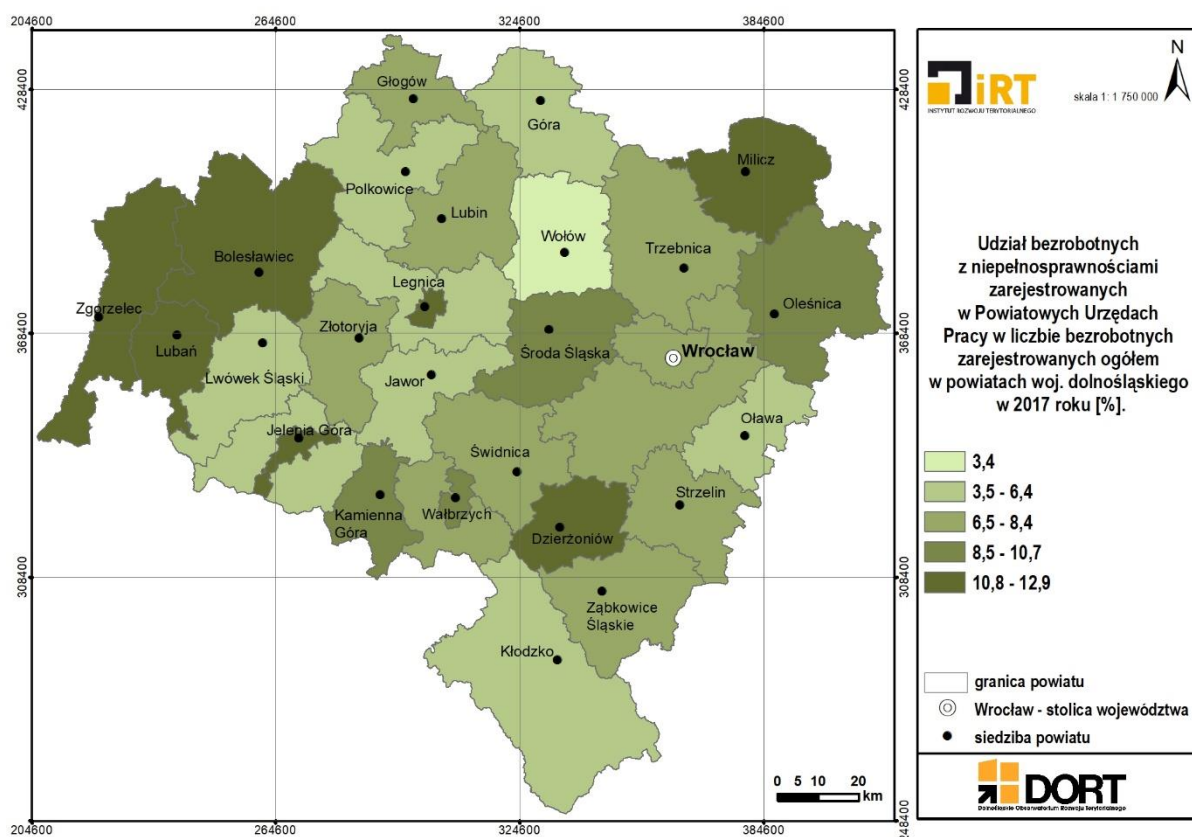
(12,4%), mieście Legnica (11,9%), bolesławieckim (11,7%), milickim (11,4%), lubańskim (11,3%), dzierzoniowskim (11,3%), średzkim (10,7%), oleśnickim (10,6%) i kamiennogórskim (10,3%). Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w powiatach: wołowskim (3,4%), legnickim (5,1%), górowskim (6,1%), polkowickim (6,1%), jeleniogórskim (6,1%), lwóweckim (6,1%), oławskim (6,2%), kłodzkim (6,4%) i jaworskim (6,4%); (mapa 16).

Tabela 2. Liczba osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

	Liczba osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy [osoba]		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
POLSKA	95 247	82 211	66 827
DOLNOŚLĄSKIE	8 268	7 140	5 609

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 16. Udział bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych ogółem w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy (udział osób z I/II/III profilem w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych)

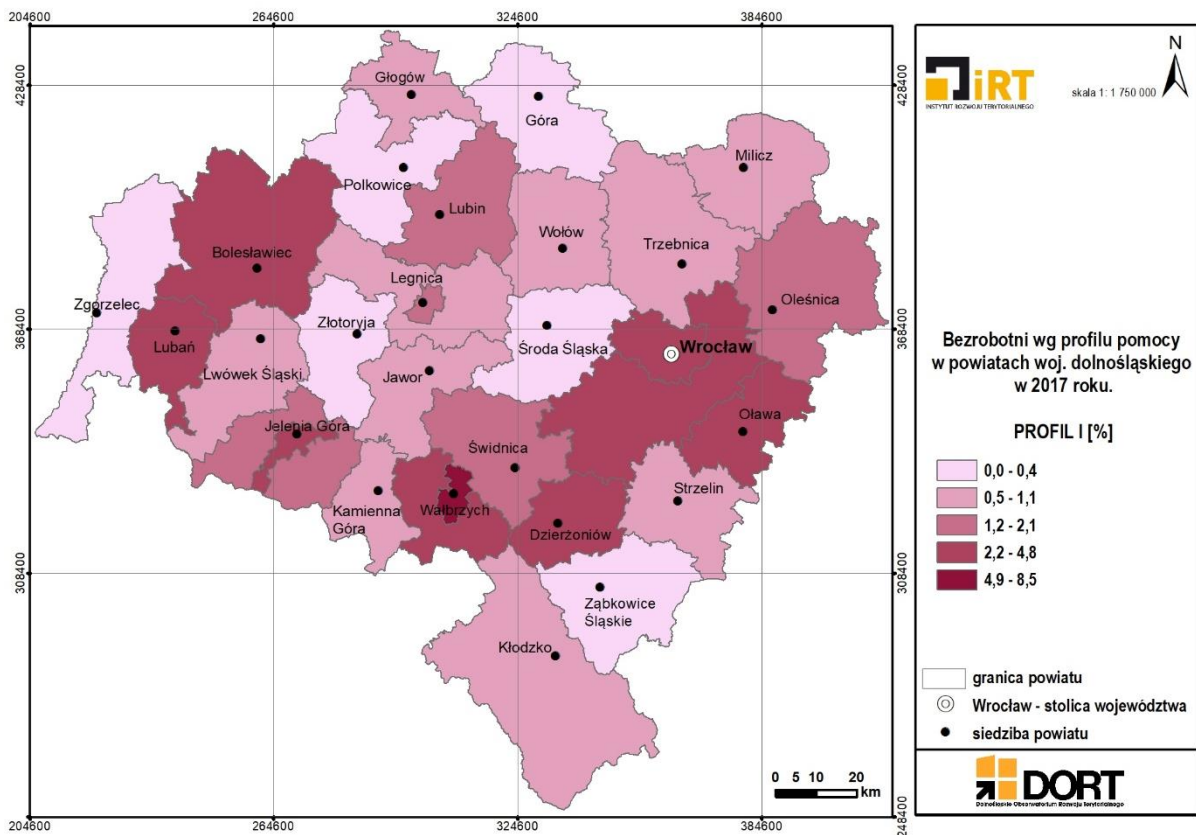
W 2017 r. osób aktywnych, gotowych do podjęcia zatrudnienia zakwalifikowanych do I profilu pomocy w województwie dolnośląskim było 2,2%. Osób wymagających intensywnego wsparcia w celu znalezienia zatrudnienia (II profil pomocy) było 57,1%, natomiast osób oddalonych od rynku pracy, wymagających szczególnego wsparcia ze strony urzędów pracy i innych instytucji rynku pracy (III profil) było 34,5%. Na przestrzeni lat 2015-2017 udział bezrobotnych reprezentujących I i II profil pomocy spadł, kolejno o 0,4 p.p. i 4,4 p.p., natomiast udział bezrobotnych z III profilu wzrósł o 4,1 p.p. (tabela 5).

Tabela 3 Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy na dzień 31 XII (źródło: opracowanie własne na podstawie danych DWUP).

	Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy [%]		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
I profil	2,6	2,7	2,2
II profil	61,5	60,3	57,1
III profil	30,4	31,6	34,5

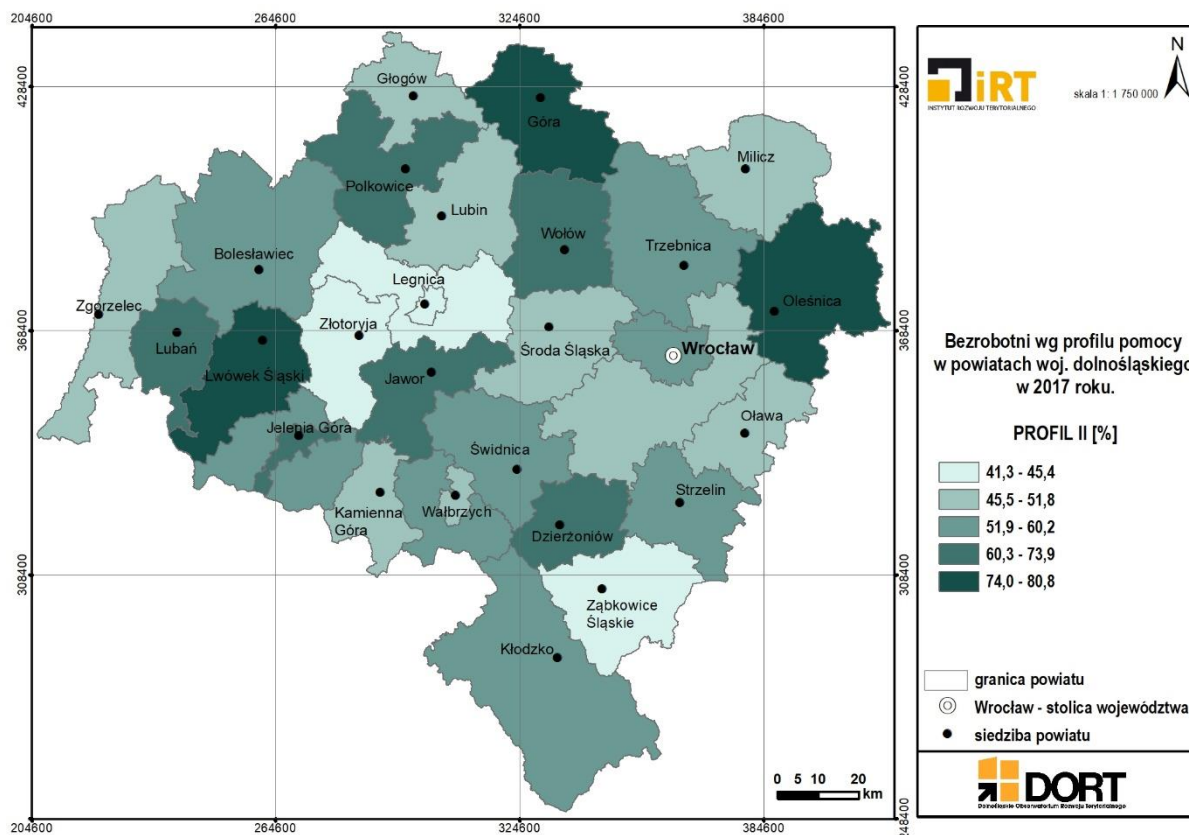
Analizując bezrobotnych reprezentujących I profil pomocy w podziale na powiaty należy zaznaczyć, że najwięcej osób gotowych do podjęcia zatrudnienia w 2017 r. wystąpiło w mieście Wałbrzychu (8,5%) i Wrocławiu (4,8%) oraz powiatach: bolesławieckim (4,4%) oraz lubańskim (4,2%). Najmniejszą grupę tego rodzaju bezrobotnych odnotowano w powiatach: zgorzeleckim (0,1%), polkowickim (0,2%), ząbkowickim (0,2%) oraz średzkim (0,2%). W powiecie górowskim w ogóle nie było bezrobotnych z I profilu pomocy; (mapa 17).

Mapa 17. Bezrobotni wg I profilu pomocy, stan na dzień 31 XII 2017 roku (źródło: opracowanie własne na podstawie danych DWUP).

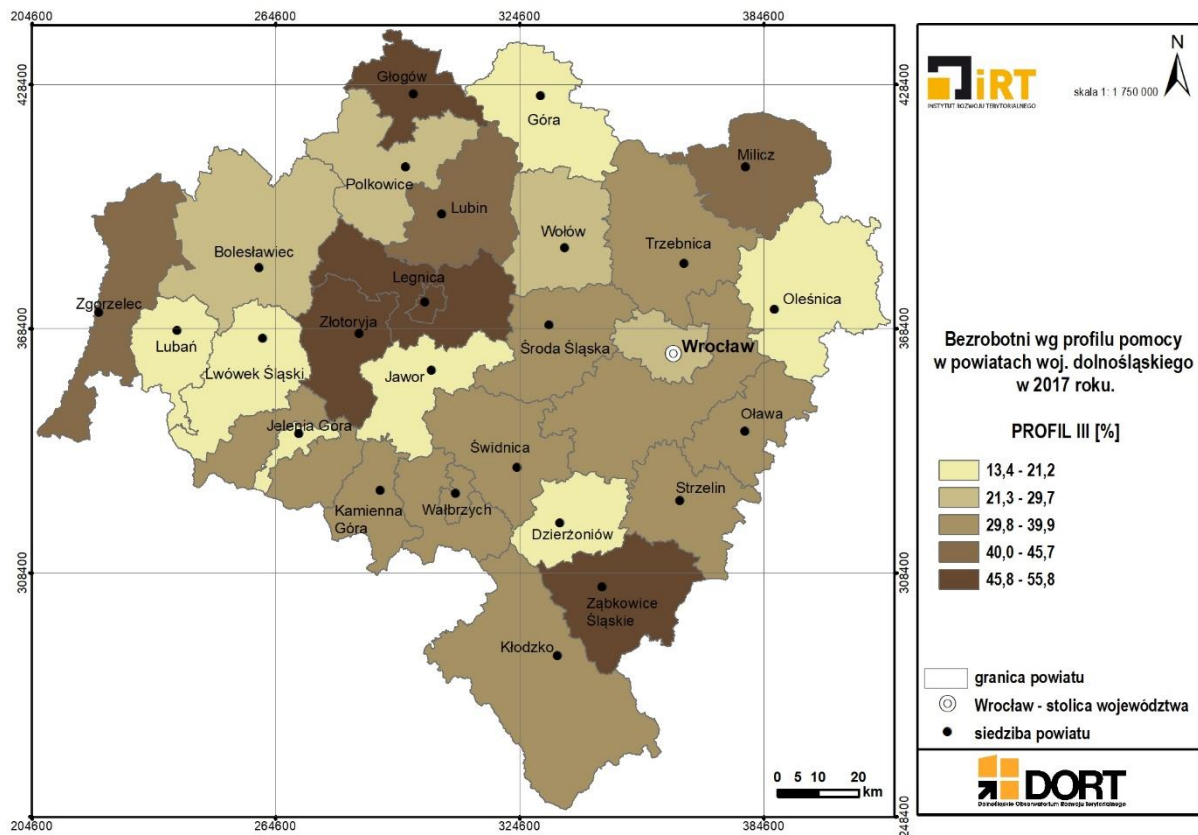
Najwięcej bezrobotnych reprezentujących I profil pomocy w podziale na powiaty w 2017 r. wystąpiło w powiatach: oleśnickim (80,8%), górowskim (77,7%), lwóweckim (76,0%), lubańskim (73,9%), polkowickim (72,3%), jaworskim (72,2%) oraz dzierzoniowskim (71%). Najmniejszą grupę bezrobotnych profilu I odnotowano w powiatach: ząbkowickim (41,3%), mieście Legnicy (42,8%), legnickim (42,9%) oraz złotoryjskim (45,4%), (mapa 18).

Mapa 18. Bezrobotni wg II profilu pomocy, stan na dzień 31 XII 2017 roku (źródło: opracowanie własne na podstawie danych DWUP).

Najwięcej bezrobotnych reprezentujących III profil pomocy w podziale na powiaty w 2017 r. odnotowano w powiatach: legnickim (55,8%), mieście Legnicy (53,9%), ząbkowickim (51,1%), złotoryjskim (49,6%), głogowskim (48,9%), milickim (45,7%) oraz zgorzeleckim (45,2%). Najmniejszą grupę bezrobotnych profilu III odnotowano w powiatach: dzierzoniowskim (13,4%), jaworskim (16,2%), oleśnickim (16,6), górowskim (17,5%) oraz lubańskim (19,1%); (mapa 19).

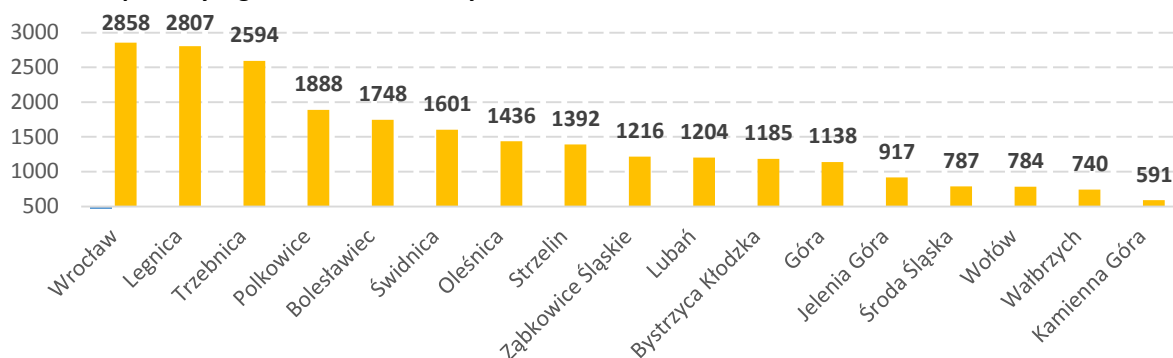
Mapa 19. Bezrobotni wg III profilu pomocy, stan na dzień 31 XII 2017 roku (źródło: opracowanie własne na podstawie danych DWUP).

Liczba osób wyrejestrowanych z KRUS

Na przestrzeni lat 2015-2017 w województwie dolnośląskim jedynie w powiatowej Placówce Terenowej Kamienna Góra odnotowano wzrost wydanych decyzji o ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników (tj. o 6%). W pozostałych obrębach wystąpił spadek, największy w placówkach terenowych: Strzelin (spadek o 25%), Środa Śląska (o 23%), Wołów (o 21%) i Bystrzyca Kłodzka (o 21%), a najmniejszy spadek w placówkach: Bolesławiec (o 6%), Jelenia Góra o 7%), Góra (o 7%) i Wałbrzych (o 10%).

Wykres 3. Suma decyzji o ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników w województwie dolnośląskim w latach 2015-2017; powiaty wg Placówek Terenowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddziału Regionalnego we Wrocławiu.

Tabela 6. Liczba decyzji o ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników w województwie dolnośląskim w latach 2015-2017; powiaty wg Placówek Terenowych.

Placówka Terenowa	2015	2016	2017	suma
Bolesławiec	618	547	583	1748
Bystrzyca Kłodzka	477	331	377	1185
Góra	393	381	364	1138
Jelenia Góra	334	271	312	917
Kamienna Góra	204	171	216	591
Lubań	447	387	370	1204
Legnica	1077	863	867	2807
Oleśnica	517	474	445	1436
Polkowice	728	570	590	1888
Środa Śląska	305	248	234	787
Strzelin	559	412	421	1392
Świdnica	591	488	522	1601
Trzebnica	962	776	856	2594
Wałbrzych	260	246	234	740
Wołów	305	239	240	784
Wrocław	1063	850	945	2858
Ząbkowice Śląskie	466	371	379	1216
suma OR Wrocław	9306	7625	7955	24886

Źródło: Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział Regionalny we Wrocławiu.

W 2017 roku najwięcej decyzji o ustaniu ubezpieczenia wydano we: Wrocławiu (2 858), Legnicy (2 807), Trzebnicy (2 594) i Polkowicach (1 888), a najmniej w: Kamiennej Górze (591), Wałbrzychu (740), Wołowie (784), Środzie Śląskiej (787) i Jeleniej Górze (917); (wykres 3, tabela 6).

Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi (w porównaniu do średniej dla Polski)

W 2017 r. w województwie dolnośląskim zatrudnionych było 862 746 osób, co stanowiło 7% wszystkich zatrudnionych w kraju. Analizując strukturę zatrudnienia to najwięcej zatrudnionych było w usługach 500 465 osoby, co stanowiło 58% zatrudnionych w województwie (średnio w Polsce w sektorze tym zatrudnionych było 53% z ogółu zatrudnionych). Kolejno, co do wielkości sektora, największą grupę stanowili zatrudnieni w przemyśle – 275 160 osób, czyli 32% ogółu zatrudnionych na Dolnym Śląsku (średnio w kraju 27%). W sektorze rolnictwo zatrudnionych było 87 121 osób, tj. 10% wszystkich zatrudnionych w dolnośląskim (średnio w kraju 20%); (tabela 7).

Tabela 7. Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

	Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi [osoba]		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
POLSKA:	11 280 805	11 583 009	11 833 969
rolnictwo	2 369 732	2 370 193	2 370 833
przemysł	3 039 364	3 120 649	3 205 420
usługi	5 871 709	6 092 167	6 257 716
DOLNOŚLĄSKIE	825 572	845 798	862 746
rolnictwo	87 318	87 120	87 121
przemysł	267 111	270 546	275 160
usługi	471 143	488 132	500 465

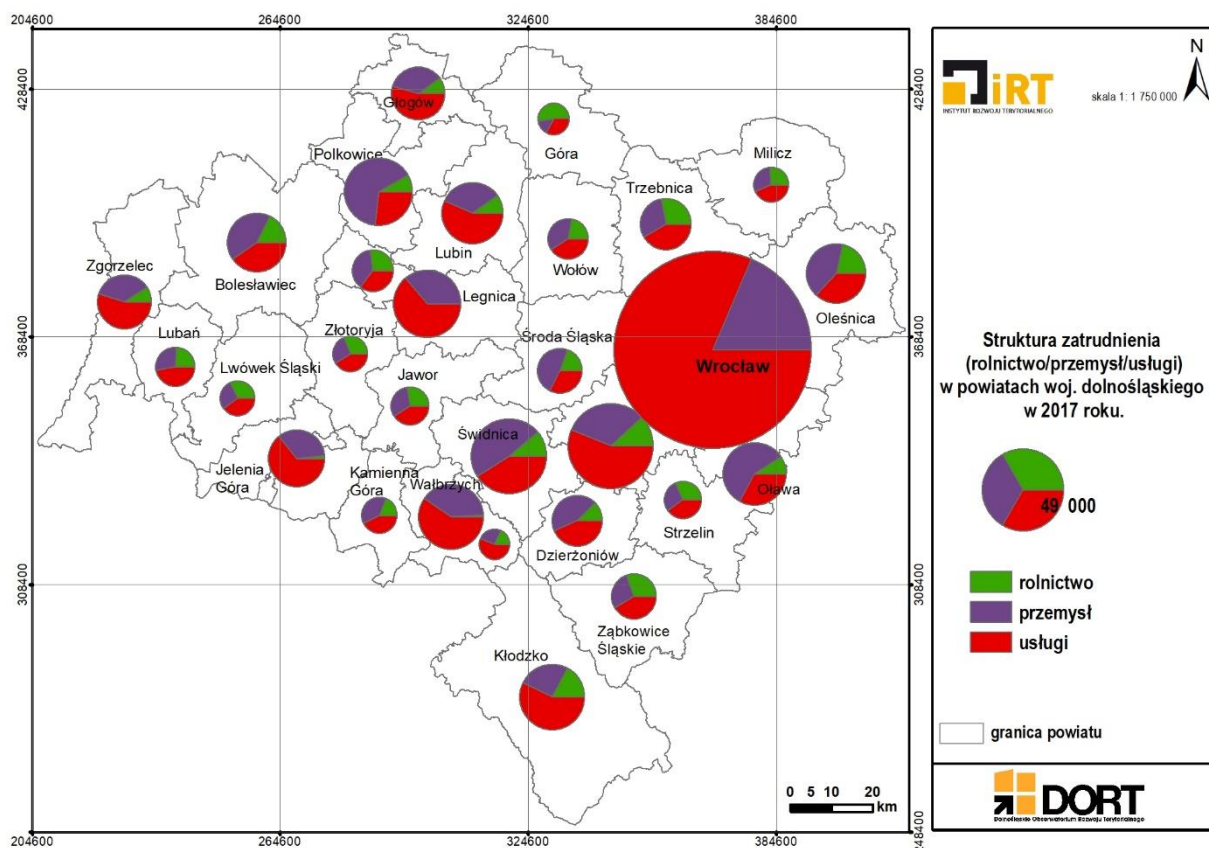
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rozpatrując strukturę zatrudnienia w podziale na powiaty w 2017 r. najliczniejszą grupę zatrudnionych w usługach stanowili zatrudnieni z miasta Wrocławia (229 073 osoby), kolejno powiatów: wrocławskiego (29 940 osób), Legnicy (20 801 osób), Wałbrzycha (18 381 osób) oraz powiatu kłodzkiego (17 712 osób). Najmniej zatrudnionych w usługach wystąpiło w powiatach: górowskim (2366 osób), lwóweckim (3529 osób), złotoryjskim (3660 osób), wałbrzyskim (3826 osób) oraz milickim (3849 osób).

W przemyśle najwięcej zatrudnionych odnotowano we Wrocławiu (52 518 osób), kolejno powiatach: polkowickim (21 872 osoby), świdnickim (19 492 osoby), wrocławskim (16 997 osób) oraz oławskim (16 628 osób). Najmniej zatrudnionych w niniejszym sektorze było w powiatach: górowskim (1051 osób), wałbrzyskim (1728 osób), lwóweckim (2449 osób) oraz złotoryjskim (2472 osoby).

W sektorze rolnictwo najwięcej zatrudnionych wystąpiło w powiatach: wrocławskim (6 296 osób), oleśnickim (5 592 osoby), kłodzkim (5 352 osoby) oraz trzebnickim (5 279 osób), a najmniej w miastach: Wałbrzychu (311 osób), Legnicy (327 osób) oraz Jeleniej Górze (344 osoby); (mapa 20).

Mapa 20. Struktura zatrudnienia (rolnictwo/przemysł/usługi) w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba niewykorzystania wolnych miejsc pracy wg województw (job vacancy rate)

W 2015 r. odnotowano 6 326 niewykorzystanych wolnych miejsc pracy. W 2016 roku liczba ta nieznacznie wzrosła, tj. o 1,8%. Porównując dane z 2016 oraz 2017 roku, zauważa się wzrost niewykorzystanych wolnych miejsc pracy o 25,5% (tabela 8).

Tabela 4 Liczba niewykorzystanych wolnych miejsc pracy wg stanu na dzień 31 XII (źródło: opracowanie własne na podstawie danych DWUP).

Lata wg stanu 31 XII	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba niewykorzystanych wolnych miejsc pracy	6326	6437	8079

Czas poszukiwania pracy

Średni czas poszukiwania pracy w 2017 r. w województwie dolnośląskim wynosił 9,1 miesiąca (w kraju średnio 10,3 miesiąca). W ciągu lat 2015-2017 zaobserwować można skrócenie czasu poszukiwania pracy na Dolnym Śląsku o 3,1 miesiąca, a w kraju o średnio 2 miesiące (tabela 9).

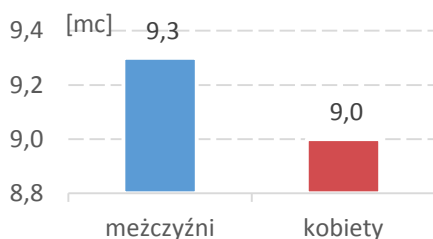
Tabela 9. Czas poszukiwania pracy w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

	Czas poszukiwania pracy [mc]		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
POLSKA	12,3	11,1	10,3
DOLNOŚLĄSKIE	12,2	10,4	9,1

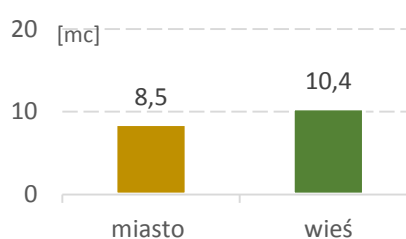
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2017 r. w województwie dolnośląskim, uwzględniając płeć bezrobotnego, czas poszukiwania pracy był zbliżony. Dla mężczyzn wyniósł on 9,3 miesiąca a dla kobiet 9 miesięcy (wykres 5). Rozpatrując miejsce zamieszkania bezrobotnego poszukującego pracy, to w mieście szybciej można było ją znaleźć o blisko 2 miesiące (czas poszukiwania pracy: w mieście – 8,5 miesiąca; na wsi - 10,4 miesiąca); (wykres 6).

Wykres 5. Czas poszukiwania pracy wg płci w województwie dolnośląskim 2017 r. [mc].

Wykres 6. Czas poszukiwania pracy wg miejsca zamieszkania w województwie dolnośląskim w 2017 r. [msc].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Lista zawodów deficytowych

(źródło: „Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie dolnośląskim. Raport roczny – 2017.”, Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy, Wrocław, czerwiec 2018)

„Do grupy zawodów maksymalnie deficytowych tj. charakteryzujących się brakiem bezrobotnych w roku 2017 zaklasyfikowano kontrolerów (sterowniczych) procesów metalurgicznych. Liczba ofert pracy dla tej grupy zawodów wynosiła 41, z czego 40 ofert pracy zostało zgłoszonych z drugiej połowie 2017 w powiecie oławskim, co pozwala domniemać, że jest to sytuacja jednorazowa dotycząca pojedynczego pracodawcy.

Do grupy zawodów deficytowych zaliczono 43 zawody, z czego ok. 50% dotyczyło osób z wykształceniem wyższym w tym w branży informatycznej jak również ekonomii i zarządzania. Warto podkreślić, że większa część oferty pracy w ramach wyżej wymienionych zawodów pracodawcy zamieszczali w Internecie.

Najniższym wskaźnikiem dostępności ofert pracy charakteryzowała się grupa kierowców motocyklowych (0,1; największa dostępność ofert pracy). Należy zwrócić uwagę, że pomimo występowania w klasyfikacji zawodów i specjalności tej grupy zawodów, uprawnienia do kierowania motocyklem są zwyczajowo traktowane jako uprawnienie dodatkowe, a nie jako zawód. Największą średniomiesięczną liczbą miejsc pracy i aktywizacji zawodowej dotyczyła pracowników sprzedaży

i pokrewnych gdzie indziej niesklasyfikowanych (739,83). Miejsca pracy dla osób z tymi zawodami w 70% było zamieszczanych przez pracodawców w Internecie.”

Tabela 10. Elementarne grupy zawodów deficytowych w województwie dolnośląskim w 2017 r.

Kod	Elementarna grupa zawodów	Średniomiesięczna liczba bezrobotnych	Średniomiesięczna liczba dostępnych ofert pracy	Wskaźnik dostępności ofert pracy	Wskaźnik długotrwałego bezrobocia	Wskaźnik płynności bezrobotnych
2294	Audiofonolodzy i logopedzi	2,08	3,58	0,58	0,00	1,08
1223	Kierownicy do spraw badań i rozwoju	3,08	5,75	0,54	25,00	1,00
1330	Kierownicy do spraw technologii informatycznych i telekomunikacyjnych	6,50	11,25	0,58	0,00	1,04
9213	Robotnicy wykonujący prace proste przy uprawie roślin i hodowli zwierząt	10,17	11,33	0,90	33,33	1,11
2424	Specjaliści do spraw szkoleń zawodowych i rozwoju kadr	10,42	12,33	0,84	30,77	1,08
3122	Mistrzowie produkcji w przemyśle przetwórczym	10,33	14,17	0,73	0,00	1,00
7234	Mechanicy rowerów i pokrewni	3,75	15,00	0,25	0,00	1,00
7224	Szlifierze narzędzi i polerowacze metali	8,25	15,83	0,52	37,50	1,14
5211	Sprzedawcy na targowiskach i bazarach	8,42	18,25	0,46	20,00	1,56
7133	Robotnicy czyszczący konstrukcje budowlane i pokrewni	9,50	21,17	0,45	37,50	1,10
2434	Specjaliści do spraw sprzedaży z dziedziny technologii teleinformatycznych	1,67	22,83	0,07		1,00
8321	Kierowcy motocykli	0,33	25,00	0,01		1,00
8183	Operatorzy urządzeń pakujących, znakujących i urządzeń do napełniania butelek	5,33	27,25	0,20	33,33	1,54
9122	Czyściciele pojazdów	25,92	29,83	0,87	47,37	1,27
2353	Lektorzy języków obcych	13,92	33,33	0,42	33,33	1,04
1211	Kierownicy do spraw finansowych	24,75	43,83	0,56	42,11	1,19
1321	Kierownicy do spraw produkcji przemysłowej	22,75	45,00	0,51	13,04	1,04
5312	Asystenci nauczycieli	33,33	49,25	0,68	42,31	1,10
1219	Kierownicy do spraw obsługi biznesu i zarządzania gdzie indziej niesklasyfikowani	38,58	54,50	0,71	47,37	1,12
2152	Inżynierowie elektronicy	44,33	62,08	0,71	32,50	1,11
4222	Pracownicy centrów obsługi telefonicznej (pracownicy call center)	19,75	81,33	0,24	29,41	1,09
2412	Doradcy finansowi i inwestycyjni	43,25	85,75	0,50	46,51	1,04

8141	Operatorzy maszyn do produkcji wyrobów gumowych	56,83	87,00	0,65	45,83	1,14
2511	Analitycy systemów komputerowych	4,00	99,92	0,04	0,00	1,11
2522	Administratorzy systemów komputerowych	7,08	113,25	0,06	37,50	1,33
2529	Specjaliści do spraw baz danych i sieci komputerowych gdzie indziej niesklasyfikowani	2,92	132,58	0,02	0,00	1,18
7129	Robotnicy budowlani robót wykończeniowych i pokrewni gdzie indziej niesklasyfikowani	114,33	146,17	0,78	47,25	1,13
8212	Monterzy sprzętu elektrycznego	109,17	173,00	0,63	41,12	1,06
1420	Kierownicy w handlu detalicznym i hurtowym	68,17	231,42	0,29	25,42	1,04
3139	Kontrolerzy (sterowniczy) procesów przemysłowych gdzie indziej niesklasyfikowani	49,58	263,33	0,19	37,50	1,00
2413	Analitycy finansowi	150,67	293,83	0,51	39,42	1,04
7549	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy gdzie indziej niesklasyfikowani	18,58	301,92	0,06	23,53	1,02
2141	Inżynierowie do spraw przemysłu i produkcji	100,75	308,50	0,33	35,00	1,05
8153	Operatorzy maszyn do szycia	133,42	318,92	0,42	35,09	1,13
2512	Specjaliści do spraw rozwoju systemów informatycznych	11,83	367,25	0,03	41,67	1,04
2519	Analitycy systemów komputerowych i programiści gdzie indziej niesklasyfikowani	56,33	381,83	0,15	30,00	1,03
3322	Przedstawiciele handlowi	272,50	407,50	0,67	44,18	1,11
2423	Specjaliści do spraw zarządzania zasobami ludzkimi	106,92	409,75	0,26	30,39	1,05
8219	Monterzy gdzie indziej niesklasyfikowani	298,00	450,00	0,66	35,97	1,07
2411	Specjaliści do spraw księgowości i rachunkowości	128,75	476,00	0,27	35,90	1,05
2433	Specjaliści do spraw sprzedaży (z wyłączeniem technologii informacyjno-komunikacyjnych)	127,08	568,00	0,22	19,44	1,12
5249	Pracownicy sprzedaży i pokrewni gdzie indziej niesklasyfikowani	292,92	739,83	0,40	29,21	1,00
4321	Magazynierzy i pokrewni	846,42	2 407,25	0,35	44,31	1,13

Źródło: „Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie dolnośląskim. Raport roczny – 2017.”, Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy, Wrocław, czerwiec 2018).

Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej

W 2017 r. wskaźnik efektywności zatrudnieniowej w województwie dolnośląskim wyniósł 81,95% i wzrósł w stosunku do wielkości miernika z 2015 r. o 3,14 p.p. Efektywność kosztowa w tym czasie spadła o 0,6% (tj. z 12 302,12 zł w 2015 r. do 12 229,10 zł w 2017 r.); (tabela 11).

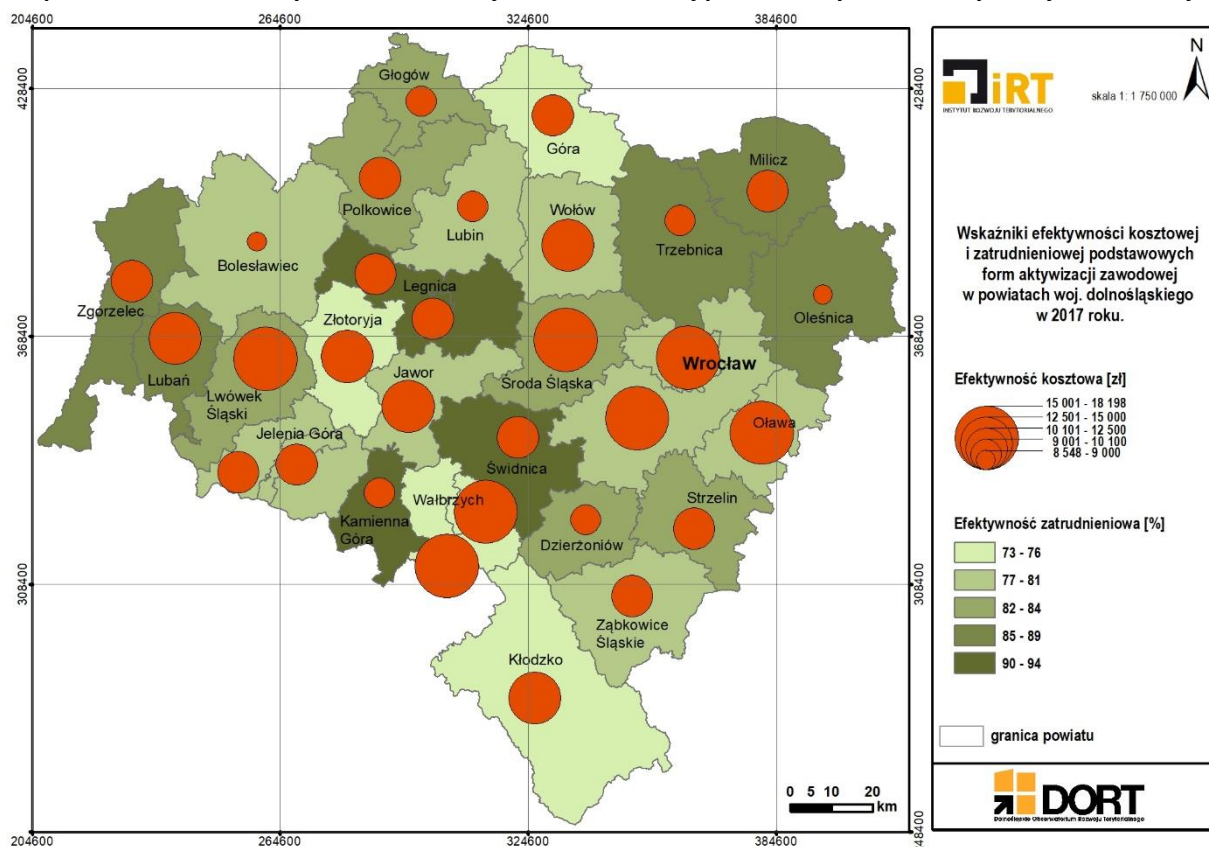
Tabela 5. Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej (źródło: opracowanie własne na podstawie danych DWUP).

DOLNOŚLĄSKIE	Efektywność zatrudnieniowa [%]	Efektywność kosztowa [zł]
2015	78,81	12 302,12
2016	80,39	11 607,48
2017	81,95	12 229,10

Najwyższe wartości efektywności kosztowej w 2017 r. odnotowano w powiatowych urzędach pracy w: Oławie (18 197,77 zł), Wałbrzychu (18019,15 zł), Środzie Śląskiej (15 847,78 zł), Lwówku Śląskim (15 479,35 zł) oraz Wrocławiu (15 337,36 zł), a najniższe w Oleśnicy (8 548,44 zł) oraz Bolesławcu (8 792,15 zł).

W tym czasie najwyższe wartości wskaźnika efektywności zatrudnieniowej odnotowano w powiatowych urzędach pracy w: Świdnicy (94%), Legnicy (93%) oraz Kamiennej Górze (91%). Najniższe wartości miernik przyjął w: Złotorzy (73%), Kłodzku (75%), Górze (76%) oraz Wałbrzychu (76%); (mapa 21).

Mapa 21. Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej

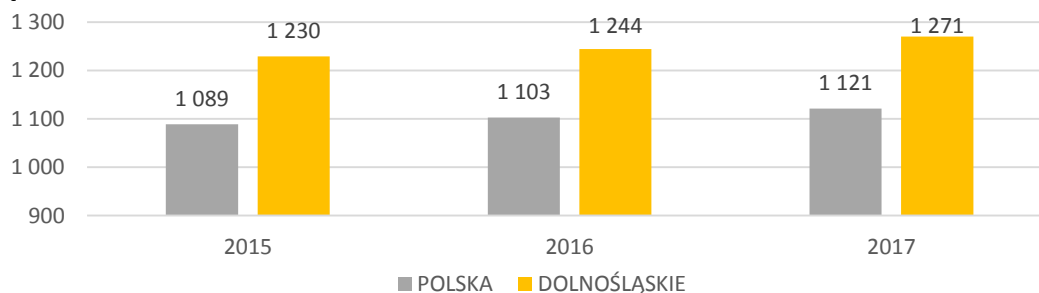
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy mieszkańców

W 2017 r. liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy mieszkańców w województwie dolnośląskim wyniosła 1 271 podmiotów (średnio w kraju: 1 121 podmiotów). Porównując niniejsze dane z wynikami z 2015 r., zauważa się nieznaczny wzrost wskaźnika, a mianowicie o 3% (wykres 7).

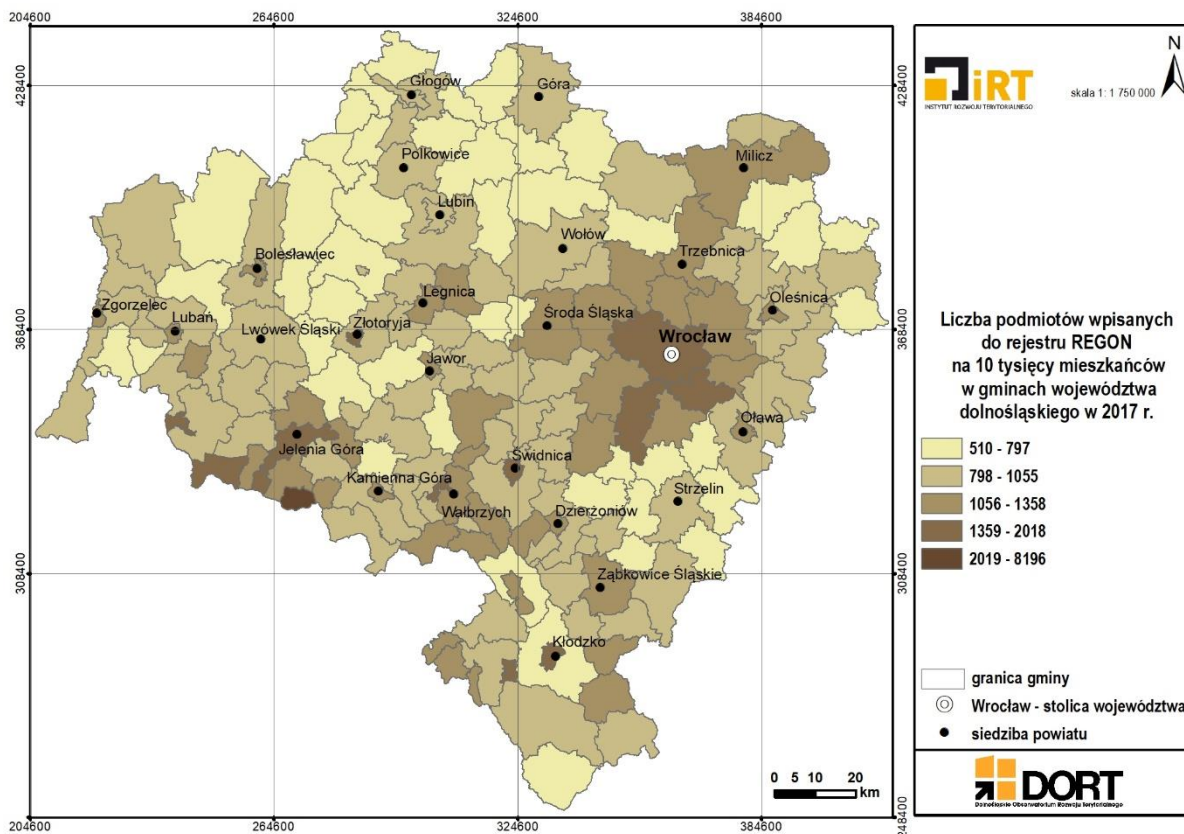
W podziale na gminy najwięcej podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON przypadających na 10 tysięcy mieszkańców było w Karpaczu (8 196), Szczawnie-Zdroju (2 018), Szklarskiej Porębie (1 889) i Wrocławiu (1 882), a najmniej w gminach: Grębocice (510), Sulików(513), Kotła (535), Niechlów (542), Jemielno (544) i Ruja (550); (mapa 22).

Wykres 7. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 22. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

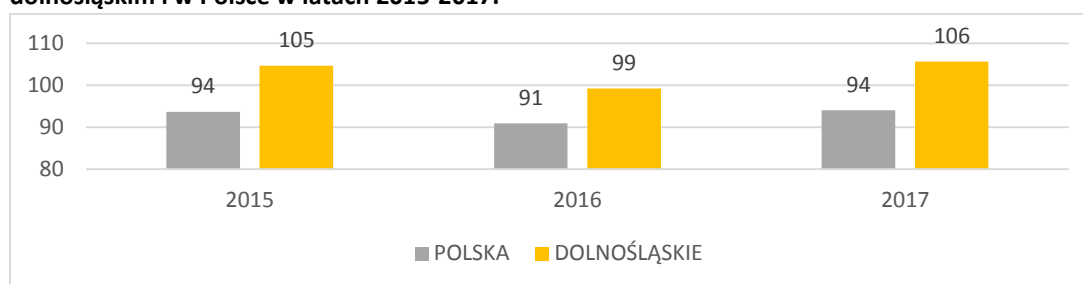
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z REGON podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 10 tysięcy osób

W 2017 r. liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tysięcy mieszkańców w województwie dolnośląskim wyniosła 106 (średnio w kraju: 94 podmioty). Porównując niniejsze dane z wynikami z lat poprzednich, zauważyć można nieznaczne wahania wskaźnika, tj. o 7 podmiotów (wykres 8).

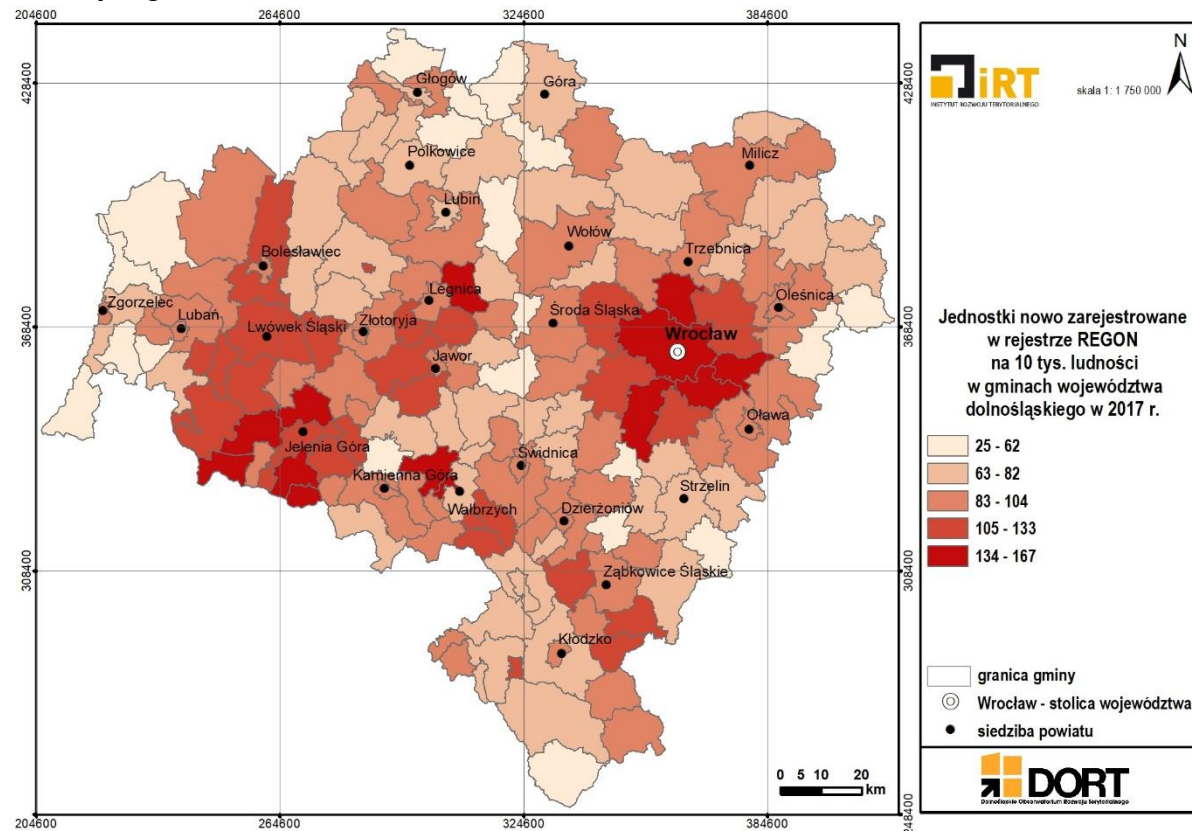
W podziale na gminy najwięcej podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON przypadających na 10 tysięcy mieszkańców było w: Starej Kamienicy (167), Siechnicach (166), Kobierzycach (165), Wrocławiu (163), Starych Bogaczowicach (162) i Czernicy (160), a najmniej w gminach: Kotla (25), Zawidów (40) i Sulików (46); (mapa 23).

Wykres 8. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 23. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

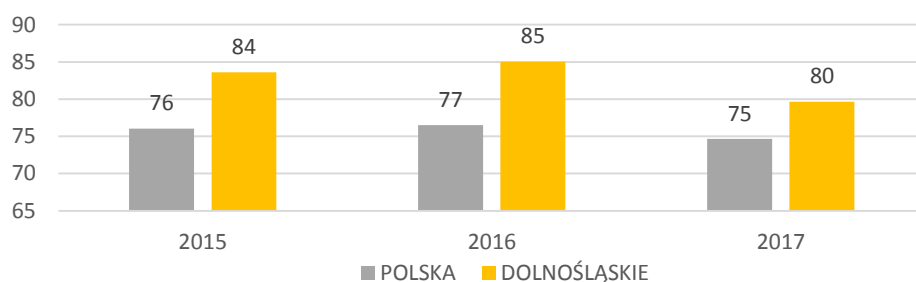

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2017 r. liczba podmiotów wykreślonych z rejestru REGON na 10 tysięcy mieszkańców w województwie dolnośląskim wyniosła 80 (średnio w kraju: 75 podmioty). Porównując niniejsze dane z wynikami z lat poprzednich zauważyć można nieznaczne wahania wskaźnika, tj. w granicy 5 podmiotów (wykres 9).

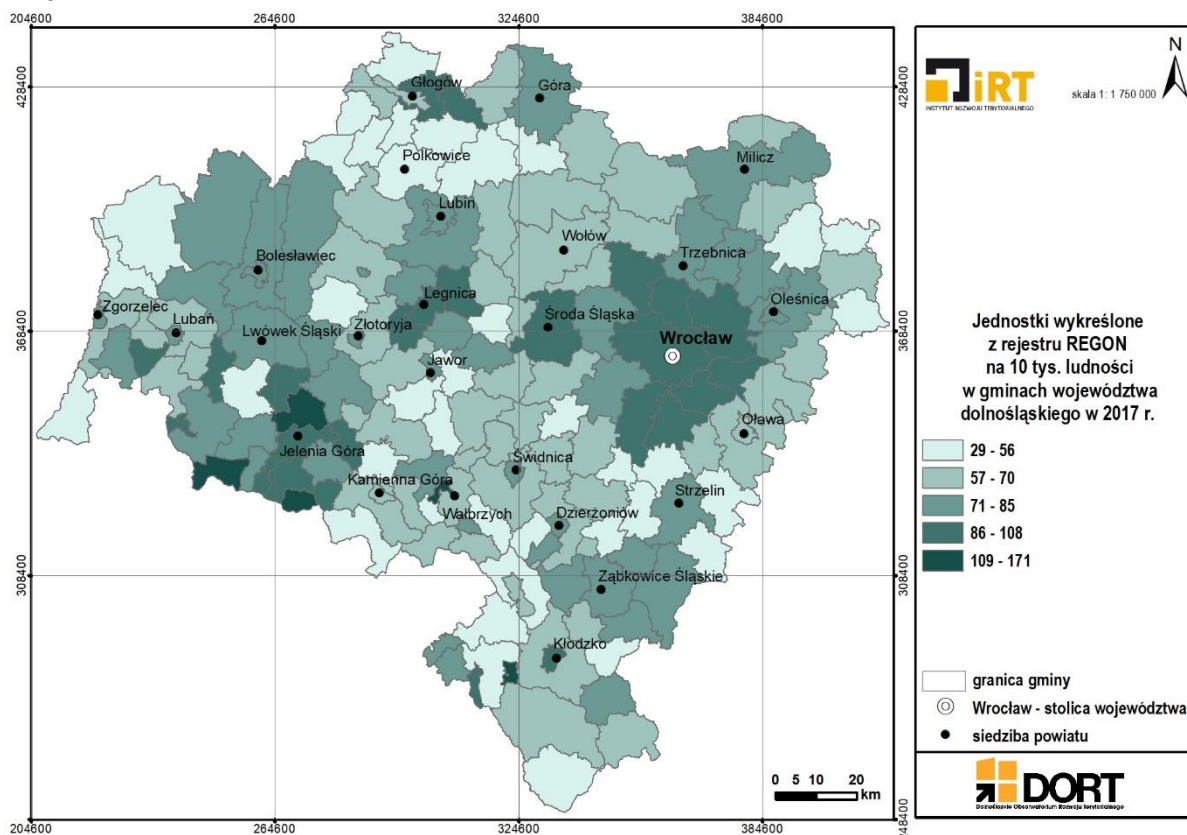
W podziale na gminy najwięcej podmiotów wykreślonych z rejestru REGON przypadających na 10 tysięcy mieszkańców było w gminach: Karpacz (171), Szczawno-Zdrój (137), Polanica-Zdrój (133), Szklarska Poręba (121), Jeźów Sudecki (117), Jelenia Góra (108), Podgórzyn (106), Świeradów-Zdrój (104), Wrocław (101) i Pęcław (100), a najmniej w gminach: Kotła (29), Mściwojów (36), Dziadowa Kłoda (39) i Międzybórz (39); (mapa 24).

Wykres 9. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności w województwie dolnośląskim i w Polsce w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 24. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- pomimo zaobserwowanego wyraźnego spadku stopy bezrobocia rejestrowanego z 8,5% do 5,7% na przestrzeni lat 2015-2017 wciąż wyraźne są dysproporcje na rynku pracy przejawiające się m.in. zróżnicowaniem poziomu bezrobocia w przestrzeni województwa pomiędzy głównymi ośrodkami miejskimi regionu (takimi jak Wrocław, Jelenia Góra) a jego obszarami peryferyjnymi w szczególności usytuowanymi w części południowej i zachodniej (obejmującej m.in. powiaty: wałbrzyski, złotoryjski, kłodzki, lwówecki i jaworski);
- w przeciwieństwie do ogólnokrajowego trendu w województwie dolnośląskim w latach 2014-2017 nastąpił wzrost odsetka osób biernych zawodowo;
- wciąż relatywnie wysoki odsetek osób bezrobotnych w wieku powyżej 55 lat (23% wśród ogółu bezrobotnych w województwie);
- utrzymujące się nierówności na rynku pracy w podziale na płeć wyrażające się przewagą bezrobotnych kobiet nad bezrobotnymi mężczyznami w strukturze osób pozostających bez pracy w regionie;
- relatywnie wysoki odsetek osób bezrobotnych posiadających wykształcenie niskie (podstawowe, gimnazjalne, niepełne podstawowe).

Rekomendacje wynikające z wniosków:

- niwelowanie dysproporcji na regionalnym rynku pracy;
- na obszarach o najwyższym odsetku osób biernych zawodowo podejmowanie działań aktywizacyjnych dostosowanych do specyfiki tej grupy;
- podejmowanie działań w celu objęcia wsparciem aktywizacyjnym osób z grup wiekowych wysokim wskaźniku bezrobocia – osoby starsze w wieku powyżej 50 lat oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań;
- podejmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym kobiety;
- podejmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym osób o najniższym wykształceniu.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

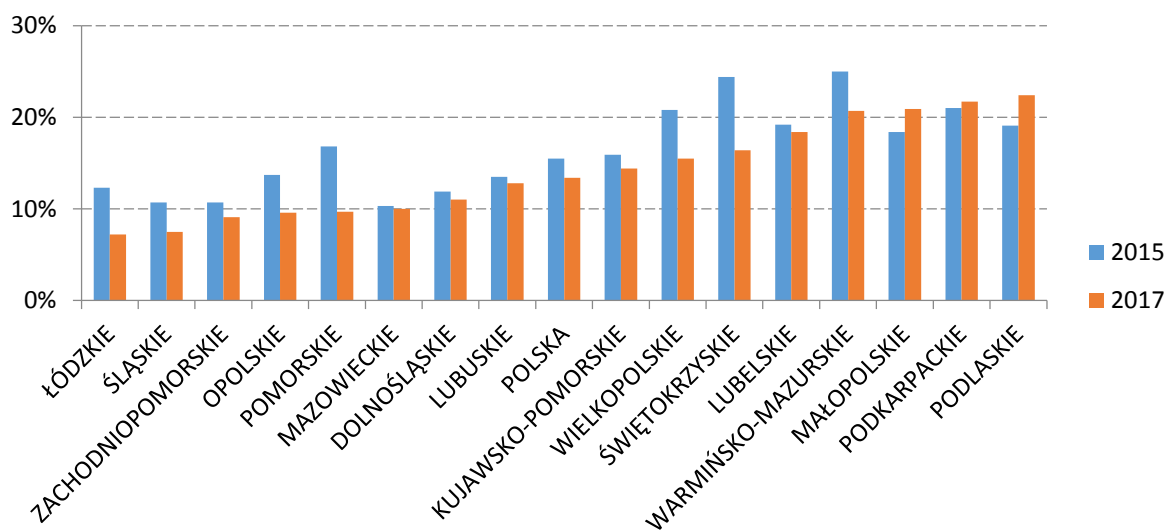
- w przypadku działań skierowanych do osób biernych zawodowo uwzględnianie elementów aktywizacji społecznej w działaniach dotyczących ich aktywizacji zawodowej;
- w przypadku wsparcia dla osób biernych zawodowo wprowadzenie premii punktowej dla projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej (wyższy od wymaganego);
- preferowanie projektów skierowanych do osób starszych oraz kobiet;
- realizacja działań, które pośrednio eliminują czynniki wpływające na gorszą sytuację kobiet na rynku pracy, np. poprzez realizację projektów wspierających zwiększenie dostępności opieki nad dziećmi do lat 3;
- realizacja działań wspierających uczenie się przez całe życie w celu umożliwienia osobom dorosłym zdobycia kwalifikacji niezbędnych na rynku pracy.

3. INTEGRACJA SPOŁECZNA

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwie dolnośląskim w 2017 r. wynosił 11,0% (Polska 13,4%). Wynik ten ułokował region na 7. miejscu wśród województw, za: łódzkim (7,2%), śląskim (7,5%), zachodniopomorskim (9,1%), opolskim (9,6%), pomorskim (9,7%) i mazowieckim (10%). Analizując zmianę wskaźnika w latach 2015-2017, można zauważyć, że w regionie nastąpił spadek o -7,6% (Polska -13,5%). Pod tym względem województwo dolnośląskie znalazło się na 10. pozycji wśród regionów, za: pomorskim (-42,3%), łódzkim (-41,5%), świętokrzyskim (-32,8%), opolskim (-29,9%), śląskim (-29,9%), wielkopolskim (-25,5%), warmińsko-mazurskim (-17,2%), zachodniopomorskim (-15,0%) i kujawsko-pomorskim (-9,4%); (wykres 10).

Wykres 10. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwach w 2015 r. i w 2017 r.

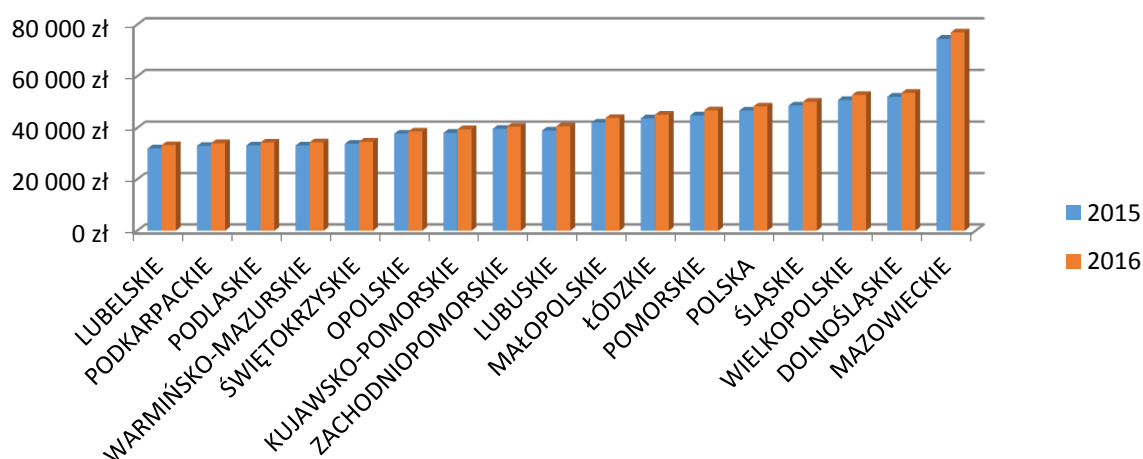

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

PKB na 1 mieszkańca

Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca na Dolnym Śląsku w 2016 r. wynosił 53 613 zł (Polska 48 368 zł) i uplasował region na 2. pozycji w kraju, za województwem mazowieckim (76 992 zł). Analizując zmianę wskaźnika w latach 2015-2016, można zauważyć, że sytuacja Dolnego Śląska uległa poprawie. Warto zaznaczyć, iż pomimo pozytywnej zmiany w tym zakresie, różnica między wartościami wskaźnika dla województwa dolnośląskiego a mazowieckiego w 2015 r. wyniosła 22 422 zł, a w 2016 r. było to już 23 379 zł (wykres 11).

Wykres 11. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w województwach w 2015 r. i w 2016 r.

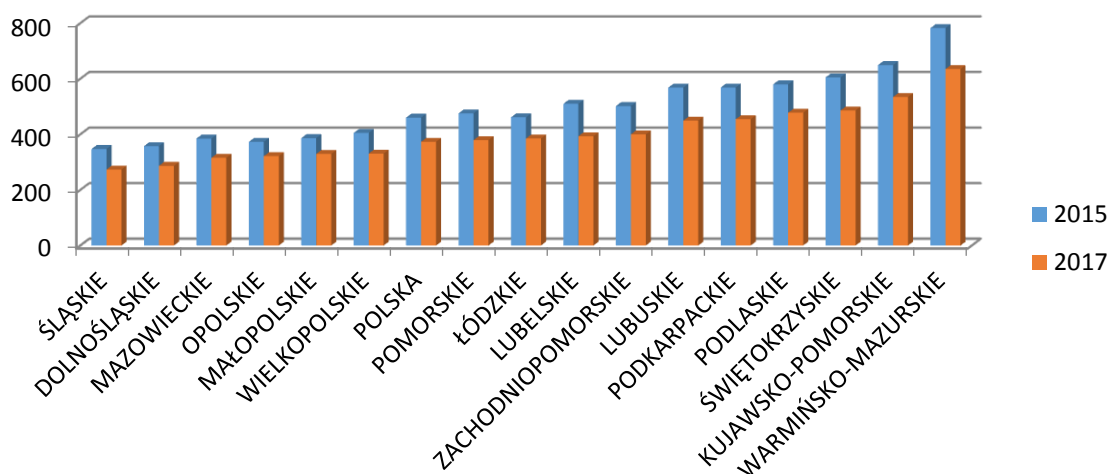

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tysięcy ludności

Z analizy liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tysięcy ludności w 2017 r. wynika, że Dolny Śląsk ze wskaźnikiem 286,6 osób osiągnął jeden z najniższych wyników w kraju, lokując się na 2. pozycji, za województwem śląskim (273,5 osób). Dla porównania wartość wskaźnika dla Polski w 2017 r. wynosiła 373,1 osób. W latach 2015-2017 na Dolnym Śląsku nastąpił spadek liczby osób korzystających ze świadczeń o 19,9%. Dla porównania wskaźnik dla kraju zanotował spadek o 18,9% (wykres 12).

Wykres 12. Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tysięcy ludności w województwach w 2015 r. i w 2017 r.

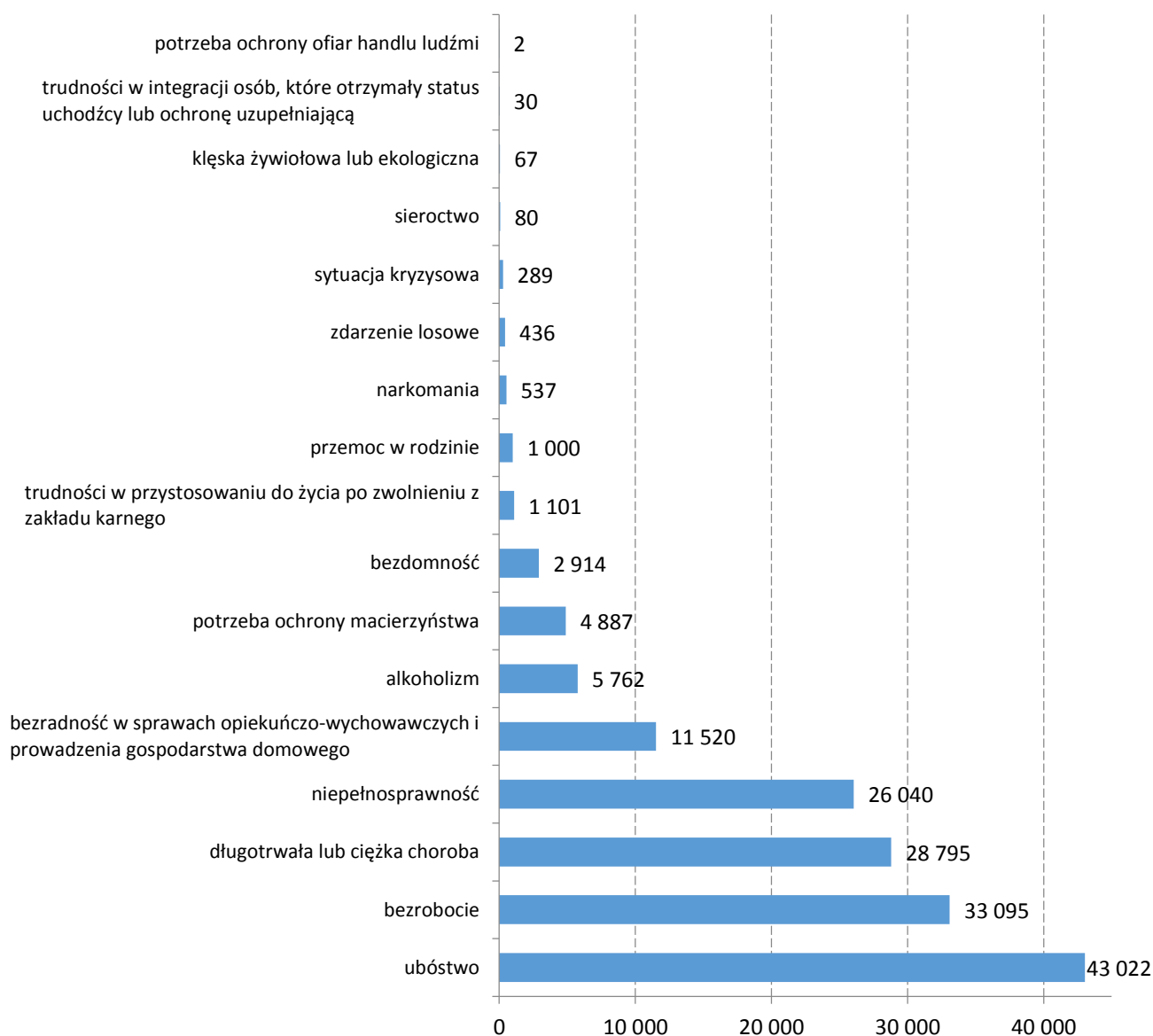

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej według powodu otrzymania świadczeń

Zarówno w województwie dolnośląskim, jaki w Polsce, dominującym powodem otrzymywania pomocy społecznej w 2016 r., było ubóstwo (odpowiednio: 26% i 27% z ogólnej liczby osób pobierających świadczenia z pomocy społecznej). Przyczyna ta wyprzedziła nieznacznie bezrobocie, z tytułu którego w Polsce pomoc otrzymywało 20% świadczeniobiorców, natomiast w województwie dolnośląskim 21%. Najmniejszy udział świadczeniobiorców w regionie w 2016 r. stanowiły osoby pobierające świadczenia pomocy społecznej z powodu: potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi (poniżej 0,1%), trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (poniżej 0,1%), klęski żywiołowej lub ekologicznej (poniżej 0,1%), sieroctwa (0,1%), sytuacji kryzysowej (0,2%), zdarzenia losowego (0,3%) oraz narkomanii (0,3%); (wykres 13).

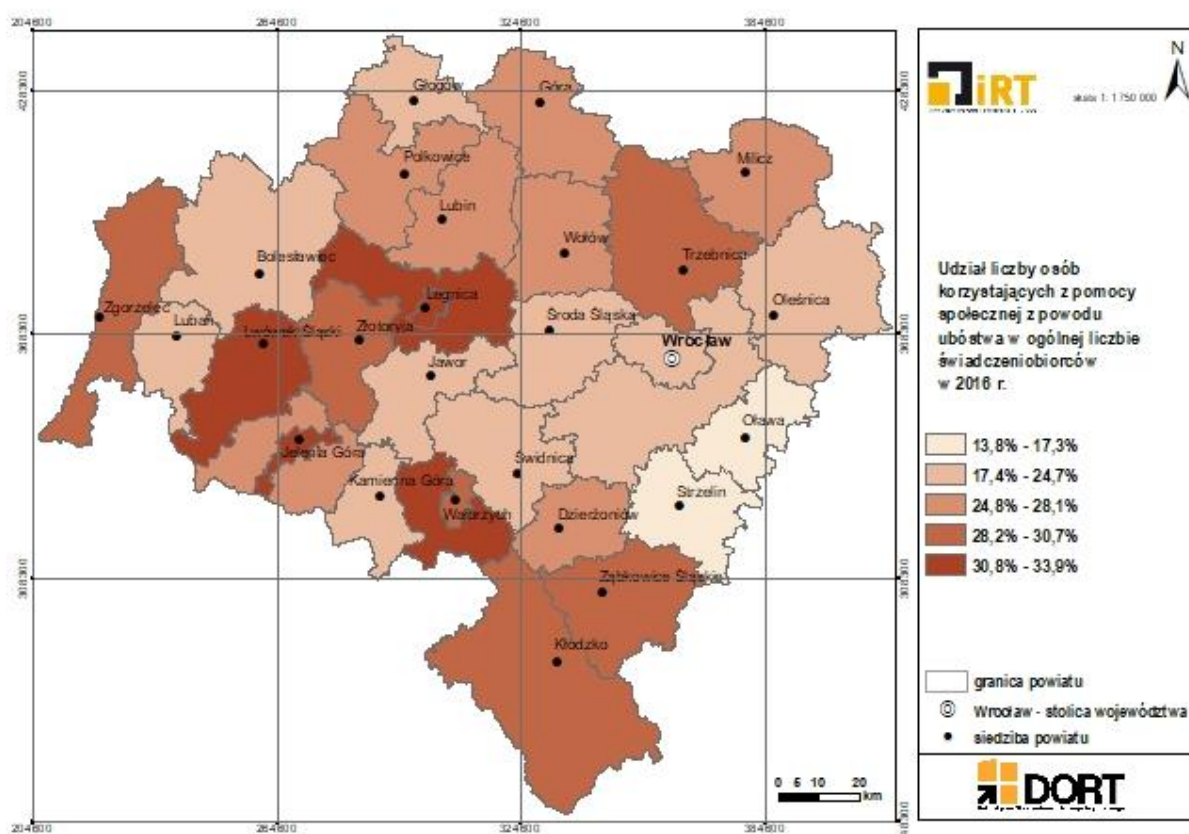
Wykres 13. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej według powodu otrzymania świadczenia w województwie dolnośląskim w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej.

Analizując udział osób pobierających świadczenia z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w ogólnej liczbie świadczeniobiorców w poszczególnych powiatach w 2016 r., można zauważyć, że największy odsetek zanotowały powiaty: wałbrzyski (33,9%), lwówecki (33,0%), legnicki (32,3%), miasto Jelenia Góra (31,3%) i miasto Legnica (31,2%). W najmniejszym zaś stopniu problem ten dotyczył mieszkańców powiatów: strzelińskiego (13,8%) i oławskiego (17,3%); (mapa 25). W porównaniu do roku 2015 udział osób pobierających świadczenia z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w ogólnej liczbie świadczeniobiorców w województwie dolnośląskim zmalał o 2,1 p.p. Na 30 analizowanych jednostek administracyjnych tylko w 2 powiatach w odniesieniu do 2015 roku zwiększył się udział takich osób (oleśnicki i jeleniogórski), w 1 pozostał na niezmiennym poziomie (oławski) natomiast w 27 uległ on zmniejszeniu. Podobnie jak w roku 2016, rok wcześniej powiaty strzeliński (16,5%) i oławski (17,3%) charakteryzowały się także najmniejszym udziałem wspomnianej grupy świadczeniobiorców. Najwyższe wartości wspomnianego zjawiska zostały natomiast odnotowane w tych samych powiatach co rok później. Były to powiaty: wałbrzyski (36,0%), lwówecki (34,8%), legnicki (34,7%), miasto Jelenia Góra (34,3%) i miasto Legnica (33,9%).

Mapa 25. Udział liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w ogólnej liczbie świadczeniobiorców w powiatach województwa dolnośląskiego w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej.

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej - instytucjonalnej i nieinstytucjonalnej (rodzinnej)

Na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego można stwierdzić, że w 2017 roku w pieczy zastępczej w województwie dolnośląskim było umieszczonych 7 460 dzieci, z czego 1 810 znajdowało się w pieczy instytucjonalnej natomiast 5 650 w nieinstytucjonalnej (rodzinnej). Ogółem

dzieci umieszczone w pieczy zastępczej w omawianym regionie stanowiły 10,3% omawianej grupy dzieci w Polsce. W porównaniu do roku 2015 na Dolnym Śląsku liczba dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej zmniejszyła się o 7,5% i był to spadek zdecydowanie większy niż ten odnotowany dla całego kraju, który ukształtował się na poziomie 4,6%. Duże różnice można zauważyć w przypadku podziału zjawiska na pieczę instytucjonalną i rodzinną. W latach 2015-2017 w województwie dolnośląskim liczba wychowanków w instytucjonalnej pieczy zastępczej zmalała aż o 22,9%, natomiast w Polsce spadek ten wyniósł 12,9%. W odniesieniu do nieinstytucjonalnej pieczy liczba dzieci w niej umieszczonych zmniejszyła się w omawianym okresie czasu nieznacznie o 1,2% na Dolnym Śląsku i o 1,8% w całym kraju. Zaobserwowane trendy polegające na zmniejszeniu liczby dzieci znajdującej się w pieczy zastępczej należy uznać na korzystne, szczególnie że zmniejsza się udział formy instytucjonalnej; (tabela 12).

Tabela 12. Dzieci umieszczone w instytucjonalnej i nieinstytucjonalnej (rodzinnej) pieczy zastępczej w Polsce i w województwie dolnośląskim w latach 2015-2017.

	instytucjonalna			nieinstytucjonalna (rodzinna)			instytucjonalna i nieinstytucjonalna		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
POLSKA	19 006	17 243	16 553	56 766	56 150	55 761	75 772	73 393	72 314
DOLNOŚLĄSKIE	2 347	2 042	1 810	5 716	5 569	5 650	8 063	7 611	7 460

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Biorąc pod uwagę liczbę dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej zarówno instytucjonalnej jak i rodzinnej w podziale powiatowym ich najmniejsza liczba została odnotowana w powiatach: kamiennogórskim (78), milickim (102) i górowskim (104). Najwięcej dzieci w pieczy zastępczej przebywało w powiatach: mieście Wrocław (1 284), kłodzkim (579) oraz mieście Wałbrzych (551). Na 30 branych pod uwagę jednostek administracyjnych w 20 w latach 2015-2017 liczba dzieci w pieczy zastępczej zmniejszyła się, w 9 uległa wzrostowi a w 1 przypadku pozostała na tym samym poziomie. W samej zastępczej pieczy instytucjonalnej najwięcej wychowanków w 2017 roku pozostawało w powiatach: mieście Wrocław (382), kłodzkim (175) oraz mieście Wałbrzych (144). Z kolei najmniej było ich w powiatach: górowskim (0), polkowickim (0), zgorzeleckim (6) i ząbkowickim (9). W rodzinnej pieczy zastępczej najwięcej dzieci przebywało w powiatach: mieście Wrocław (902), mieście Wałbrzych (407) oraz kłodzkim (404). Najmniej było ich natomiast w powiatach: złotoryjskim (62), kamiennogórskim (66), milickim (66) i wołowskim (66).

Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych

Na terenie Dolnego Śląska w 2017 r. znajdowało się 17 placówek łączących zadania (Polska 147). Pod tym względem region wyprzedzają jedynie województwa: zachodniopomorskie (22) i lubelskie (20). W sumie pod ich opieką w opisywanym województwie znajdowało się 284 wychowanków. W ujęciu wewnętrznym, najwięcej wychowanków w 2017 r. w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców zanotowano w powiecie wałbrzyskim (8,5). Sytuacja w pozostałych powiatach przedstawia się następująco: miasto Wałbrzych (4,2), miasto Legnica (3,1), miasto Wrocław (2,3) i powiat lubiński (1,0).

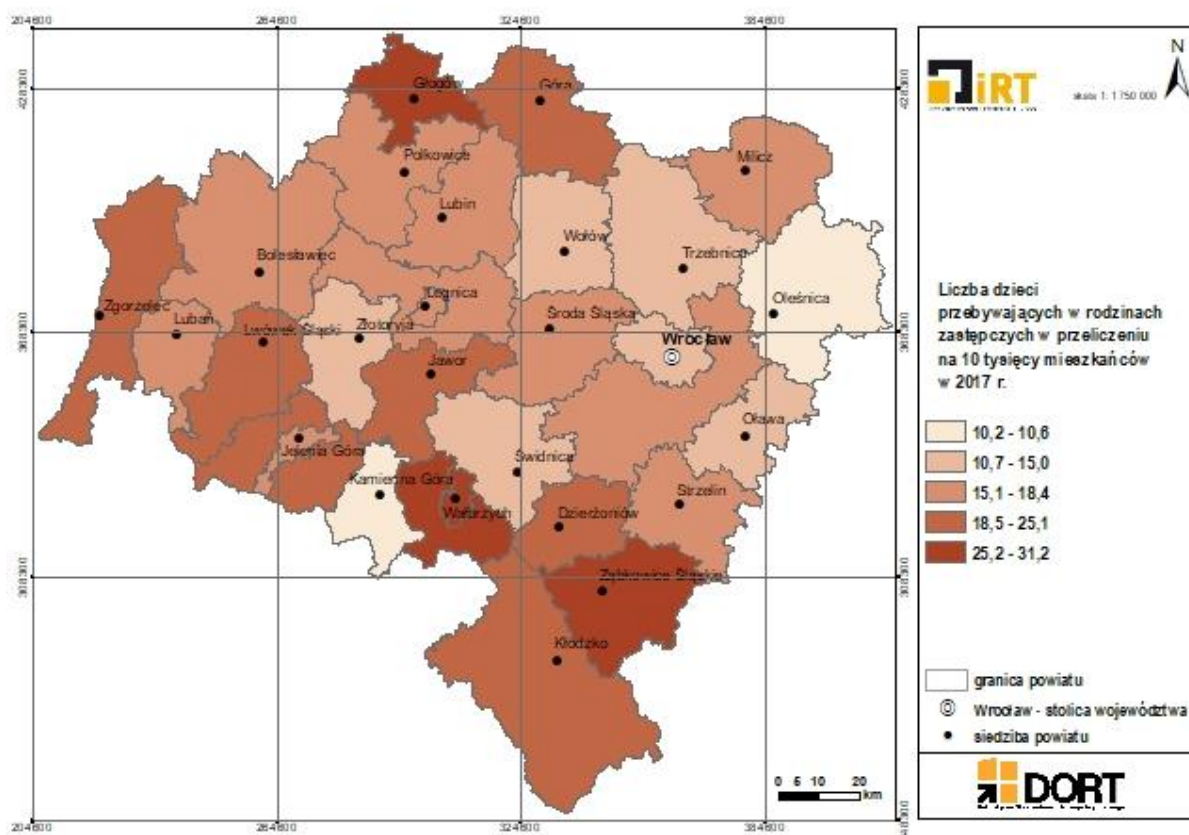
W województwie dolnośląskim w latach 2015-2017 wzrosła liczba rodzinnych domów dziecka z 55 do 67 (w Polsce z 484 do 571). Największa ich liczba w 2017 r. była w powiatach: miasto Wałbrzych (8), oławski (7), kłodzki (6), wrocławski (5), świdnicki (5) i dzierzoniowski (5), natomiast powiat lubiński był jedyną jednostką terytorialną w regionie bez tego typu instytucji. W porównaniu

do pozostałych województw, Dolny Śląsk ustępował pod względem liczby rodzinnych domów dziecka jedynie województwom: pomorskiemu (97) i śląskiemu (86). Ogółem w rodzinnych domach dziecka w regionie w 2017 r. przebywało 430 dzieci (w 2015 r. 376).

Na Dolnym Śląsku w badanym okresie spadła liczba rodzin zastępczych z 3969 w 2015 r. do 3897 w 2017 r. (Polska: spadek z 38203 w 2015 r. do 37201 w 2017 r.). Większa liczba rodzin zastępczych niż w regionie w 2017 r. funkcjonowała jedynie w województwach: śląskim (5145) i mazowieckim (4215). W ujęciu wewnątrzregionalnym najwięcej rodzin zastępczych było w mieście Wrocław (704), a na 2. miejscu znalazł się powiat kłodzki, choć liczba rodzin była znacznie mniejsza (286). Najmniej tego typu rodzin funkcjonowało w powiecie kamiennogórskim (35). Ogółem w regionie w 2017 r. tą formą wsparcia było objętych 5220 dzieci (5340 w 2015 r.).

Analizując liczbę dzieci w rodzinach zastępczych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w 2017 r., można zauważyć, że najwyższy wskaźnik został osiągnięty w powiatach: miasto Wałbrzych (31,2), wałbrzyskim (28,5), głogowskim (26,9) i ząbkowickim (26,4), natomiast najmniejszy w kamiennogórskim (10,2) i oleśnickim (10,6); (mapa 26).

Mapa 26. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej.

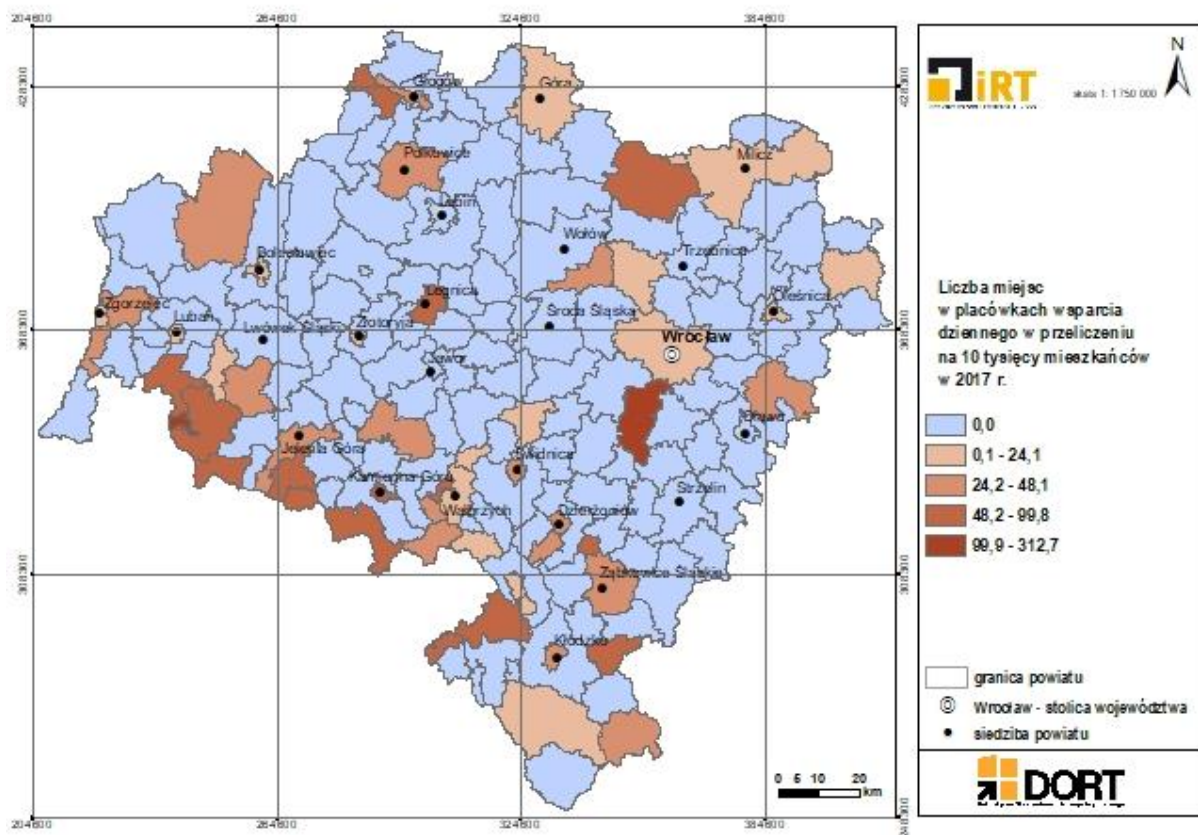
Liczba miejsc i dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego

W województwie dolnośląskim w 2017 r. funkcjonowało 5 004 placówek wsparcia dziennego (Polska 83 640). Z analizy liczby miejsc w wyżej wymienionych placówkach w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w 2017 r. wynika, iż Dolny Śląsk znalazł się na 13. pozycji wśród polskich regionów,

osiągając wskaźnik 17,2. Za województwem dolnośląskim znalazły się jedynie: mazowieckie (16,9), łódzkie (15,7) i lubelskie (11,9).

Największą liczbą miejsc w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców charakteryzowały się gminy: wiejska Kobierzyce (312,7) oraz miejska Świeradów-Zdrój (178,2); (mapa 23). Podobne zróżnicowanie wewnętrzne miało miejsce w przypadku analizy liczby dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców. Najwyższe wskaźniki zanotowano w gminach miejskich: Świeradów-Zdrój (159,2) i Kudowa-Zdrój (99,8) i w gminie wiejskiej Kobierzyce (97,4).

Mapa 27. Liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej.

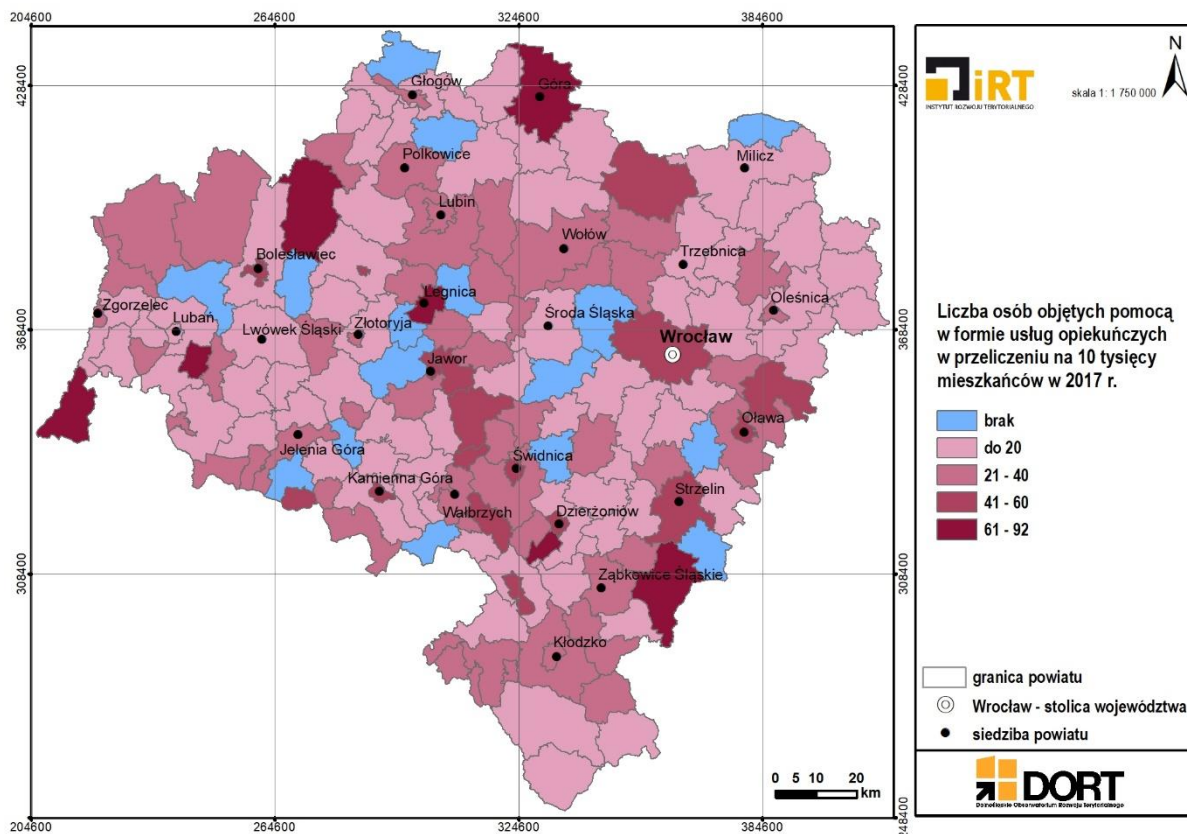
Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych

W województwie dolnośląskim w 2017 r. pomocą w formie usług opiekuńczych objętych zostało 9 891 osób, z czego 185 (1,9%) korzystało z usług opiekuńczych specjalistycznych. W porównaniu z 2015 r. zanotowano wzrost osób objętych wsparciem o 19,4%. Największy przyrost w tym względzie nastąpił w powiatach: wołowskim (55,4%), kamiennogórskim (51,3%), mieście Jelenia Góra (47,8%), lubańskim (39,4%), strzelińskim (38,5%) i dzierzoniowskim (37,8). Tylko w dwóch powiatach, lwóweckim (-10,8%) i oleśnickim (-2,5%), zanotowano tendencję spadkową. W 2017 r. z rozpatrywanych usług nie korzystano w 16 z 169 gmin (9,5%) na Dolnym Śląsku.

Analizując liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców, w 2017 r. tą formą pomocy w liczbie do 20 osób byli objęci mieszkańcy 74 gmin (43,8%

ogółu gmin na Dolnym Śląsku). W grupie ze wskaźnikiem 21-40 znalazło się 55 gmin (32,5% ogółu). W 17 gminach (10,1% ogółu gmin) miernik wyniósł od 41 do 60. Najwyższe wartości wystąpiły w 7 gminach (4,1% ogółu gmin): Legnicy (92), Gromadce (79), Olszynie (75), Ziębicach (75), Bogatyni (72), Bielawie (67) i Górze (66); (mapa 28).

Mapa 28. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej.

Liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia (w tym ŚDS, dziennych domach pomocy)

W województwie dolnośląskim w 2017 roku, według danych pozyskanych z Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej, z usług w ośrodkach wsparcia skorzystało 9 336 osób i wartość ta w bardzo niewielkim stopniu różniła się od tej osiągniętej dla roku 2015 kiedy to skorzystało z nich 9 371 osób. Wspomniane wartości zdecydowanie różnią się od tej dla 2016 roku, w którym to zanotowano duży spadek. Tylko 7 301 osób we wspomnianym roku korzystało z takiego rodzaju pomocy. Wśród powiatów województwa dolnośląskiego w trzech z nich w 2017 roku ani jedna osoba nie skorzystała z usług w ośrodkach wsparcia. Były to powiaty: jeleniogórski, lwówecki i wrocławski. Z kolei największej liczbie osób takie wsparcie zostało udzielone w powiatach: mieście Wrocław (3 187 osób), lubińskim (799), mieście Legnica (796) oraz świdnickim (710). W odniesieniu do roku 2015 w 12 powiatach liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia zmniejszyła się, w 11 wzrosła natomiast w 7 pozostała na takim samym poziomie.

Z usług w środowiskowych domach samopomocy, będących jednym z typów ośrodków wsparcia, w 2017 roku na Dolnym Śląsku skorzystało 1 434 osoby i była to wartość większa

w porównaniu do 2015 roku kiedy to 1 383 osoby otrzymywały pomoc w tego rodzaju placówkach. Wśród dolnośląskich powiatów, aż w 7 nikt nie skorzystał z usług świadczonych w środowiskowych domach samopomocy. Najwięcej beneficjentów tego typu wsparcia było natomiast w powiatach: mieście Wrocław (1 434), legnickim (188), kłodzkim (119) oraz dzierzoniowskim (98). Drugim z szczegółowo omawianych przypadków w tej kwestii są dzienne domy pomocy. Z usług oferowanych przez tego rodzaju ośrodki w 2017 roku skorzystało w województwie dolnośląskim 2 289 mieszkańców. W stosunku do 2015 roku nastąpił w tym względzie wzrost o 187 osób. W 2015 roku 2 102 mieszkańców było objętych taką pomocą. W 18 dolnośląskich powiatach w 2017 roku nikt nie skorzystał z usług dziennych domów pomocy. Natomiast najwięcej osób było nią objętych w powiatach: lubińskim (624) mieście Legnica (465), mieście Wrocław (281) i głogowskim (247).

Liczba osób oczekujących na miejsce w ośrodkach wsparcia (w tym ŚDS, dziennych domach pomocy)

W 2017 r. liczba osób oczekujących na miejsce w środowiskowych domach samopomocy w województwie dolnośląskim wyniosła 41. W 2015 r. oczekujących było 50 osób a w 2016 r. 39 osób. W 2017 r. najwięcej osób oczekujących odnotowano w powiecie wrocławskim (15 osób), kolejno w powiatach: kłodzkim (5 osób), strzelińskim (5), jaworskim (4), zgorzeleckim (4), trzebnickim (2), wałbrzyskim (2), bolesławieckim (2), świdnickim (1) i legnickim (1).

W 2017 r. liczba osób oczekujących na miejsce w dziennych domach pomocy w województwie dolnośląskim wyniosła 95. W 2015 r. oczekujących było 14 osób a w 2016 r. 123 osoby. W 2017 r. najwięcej osób oczekujących odnotowano w powiecie głogowskim (40 osób), kolejno w powiatach: wrocławskim (32 osoby), wałbrzyskim (11), dzierzoniowskim (5), trzebnickim (4) i kłodzkim (3).

Liczba osób przebywających w DPS/ZOL/ZPO/hospicjach stacjonarnych

Dane dla Domów Pomocy Społecznej zostały pozyskane z Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej natomiast dla pozostałych placówek pochodzą z prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny Banku Danych Lokalnych. W województwie dolnośląskim w 2017 roku podobnie jak w roku 2015 w Domach Pomocy Społecznej było umieszczonych 1 379 osób. W 2016 roku wartość ta była mniejsza i wyniosła 1 261 osób. W 6 dolnośląskich powiatach ani jedna osoba nie była umieszczona w Domach Pomocy Społecznej. Były to powiaty: lubański, polkowicki, strzeliński, wałbrzyski, wołowski i złotoryjski. Największa liczba osób, powyżej 100, znajdowała się w tego typu placówkach w powiatach: mieście Wrocław (248), kamiennogórskim (138), dzierzoniowskim (128), kłodzkim (118) oraz zgorzeleckim (107). W Zakładach Opiekuńczo-Lecznicych w 2017 roku przebywało na Dolnym Śląsku 4 664 pacjentów. Ich liczba w stosunku do roku 2015 zmalała o 63 osoby kiedy to było w nich 4 727 pacjentów. W Zakładach Pielęgnacyjno-Opiekuńczych w 2017 roku w analizowanym regionie było umieszczonych 1 897 pacjentów. W przypadku opisywanych zakładów widać tendencję wzrostową jeśli chodzi o liczbę znajdujących się w nich pacjentów. W 2015 roku ich liczba była mniejsza o 382 osoby i wyniosła 1 515 pacjentów. W województwie dolnośląskim w 2017 roku w hospicjach, bez wydzielenia hospicjów stacjonarnych znajdowało się 1 748 pacjentów. W ostatnich latach można zauważyć tendencję malejącą w tym względzie. W roku 2015 wspomnianych osób było 1 907.

Liczba osób oczekujących na miejsce w DPS

Na Dolnym Śląsku w 2017 roku na miejsce w Domach Pomocy Społecznej oczekiwały 774 osoby. Liczba ta zmalała w porównaniu do roku 2015 kiedy to na miejsce w tego rodzaju placówkach oczekiwało 812 osób. W 10 dolnośląskich powiatach nie było osób oczekujących na przyjęcie do Domu Pomocy Społecznej. Najwięcej takich osób zanotowano natomiast w powiatach: mieście Wrocław (368), mieście Jelenia Góra (63), jeleniogórskim (52) i milickim (49). W latach 2015-2017 w 4 dolnośląskich powiatach zmniejszyła się liczba osób oczekujących na miejsce w tego rodzaju placówce, w 13 uległa zwiększeniu natomiast w 12 pozostała ona na takim samym poziomie.

Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych, w podziale na mieszkania dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne oraz dla osób z zaburzeniami psychicznym.

W 2017 r. liczba osób korzystających z mieszkań chronionych ogółem w województwie dolnośląskim wyniosła 100. W 2015 r. korzystało z nich 117 osób, a w 2016 r. 97 osób. W 2017 r. najwięcej osób objętych tą formą pomocy odnotowano w powiecie polkowickim (28 osób), kolejno w powiatach: głogowskim (24 osoby), wrocławskim (16), świdnickim (8), oławskim (8), wałbrzyskim (7), jaworskim (4), oleśnickim (3) i wołowskim (2).

Liczba spółdzielni socjalnych czynnych w działalności (nieznajdujących się w stanie likwidacji lub upadłości) zarejestrowanych w KRS

W 2016 r. na Dolnym Śląsku funkcjonowało 76 spółdzielni socjalnych³. Aż 18 z nich zlokalizowanych było we Wrocławiu, natomiast pozostałe funkcjonowały głównie w miastach regionu: Wałbrzychu (15), Legnicy (4), Jeleniej Górze (2), Nowej Rudzie (2) i Wołowie (2). Świadczone przez spółdzielnie usługi skupiały się przede wszystkim na działalności budowlanej, porządkowej, związanej ze sprzątnięciem, ale także na reklamie, promocji i organizacji imprez oraz usługach cateringowych i gastronomicznych. Większość z funkcjonujących spółdzielni wykazywała wielobranżowy zakres działalności, stąd trudno o jednoznaczną ocenę profilu ich działalności.

Liczba funkcjonujących KIS/ CIS/WTZ/ZA

Dane dotyczące opisywanych poniżej placówek pochodzą z Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej. W przypadku województwa dolnośląskiego w 2017 roku funkcjonowały na jego obszarze 4 Kluby Integracji Społecznej. Po jednej tego typu placówce znajdowało się w powiatach: jeleniogórskim, mieście Jelenia Góra, mieście Wałbrzych oraz świdnickim. W porównaniu do roku 2015 ich liczba spadła o 2. Dla roku 2017 odnotowano na Dolnym Śląsku 6 Centrów Integracji Społecznej. Cztery tego typu placówki znajdowały się w powiecie kłodzkim oraz po jednej w mieście Wrocław oraz powiecie ząbkowickim. W roku 2015 na wspomnianym obszarze działały 4 Centra Integracji Społecznej. W analizowanym regionie w roku 2017 działalność prowadziły również 54 Warsztaty Terapii Zajęciowej. Ich liczba w porównaniu do roku 2015 zmalała o 2 placówki. Najwięcej Warsztatów Terapii Zajęciowej odnotowano w powiatach: lubińskim (6), złotoryjskim (5), mieście Wrocław (5), świdnickim (4) oraz dzierzoniowskim (4). W 5 powiatach nie funkcjonował ani jeden Warsztat Terapii Zajęciowej. Były to powiaty: górowski, kamiennogórski, oławski, wałbrzyski i wołowski. Ostatnią z opisywanych

³ Zgodnie z wykazem spółdzielni socjalnych KRS aktualnym na dzień 28.09.2016 r.

typów placówek są Zakłady Aktywności Zawodowej. W 2017 roku było ich 6 na obszarze województwa dolnośląskiego. Dwa Zakłady Aktywności Zawodowej funkcjonowały w mieście Wałbrzych oraz powiecie złotoryjskim, natomiast po jednym odnotowano w Jeleniej Górze i Wrocławiu. W porównaniu do 2015 roku liczba Zakładów Aktywności Zawodowej zwiększyła się o 1 placówkę.

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- utrzymywanie się relatywnie wysokiego odsetka osób pobierających świadczenia z pomocy społecznej z powodu ubóstwa (zwłaszcza powiat wałbrzyski, lwówecki, legnicki, miasto Jelenia Góra);
- utrzymująca się niska (w skali kraju) liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego (jest to zwłaszcza widoczne w południowo – zachodniej części województwa: gmina Świeradów – Zdrój, Kudowa – Zdrój, gmina wiejska Kobierzyce);
- utrzymująca się duża (w skali kraju) liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych przy jednoczesnym spadku liczby rodzin zastępczych;
- wzrost na przestrzeni 2 lat o 1/5 liczby osób korzystających z usług opiekuńczych;
- bardzo niska liczba osób korzystających z mieszkań chronionych.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

- dalsza realizacja projektów z zakresu instrumentów aktywnej integracji, w tym aktywizacji społecznej i zawodowej;
- wspieranie nowych oraz już działających placówek wsparcia dziennego;
- wsparcie na rzecz wzmocnienia pozainstytucjonalnych form pieczy zastępczej;
- realizacja projektów z zakresu usług asystenckich dla osób w podeszłym wieku oraz z niepełnosprawnościami.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

- wspieranie kompleksowych projektów z zakresu aktywizacji zawodowej, które obejmowałyby swoim wsparciem kompleksową pomoc dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich rodzin i otoczenia (w szczególności aktywizacja społeczno-zawodowa, edukacja, poradnictwo prawne, rodzinne, psychologiczne) w celu dążenia do poprawy ich sytuacji społeczno-zawodowej;
- kontynuacja wsparcia już istniejących placówek wsparcia dziennego w postaci doposażenia, podnoszenia kompetencji personelu oraz współfinansowania zajęć w placówkach przy zachowaniu warunku zwiększenia liczby miejsc w placówce lub rozszerzenia zakresu wsparcia;
- kontynuacja wpierania usług opiekuńczych w społeczności lokalnej stanowiącej alternatywę dla systemu opieki instytucjonalnej;
- kontynuacja wsparcia udzielanego na rzecz instytucjonalizacji pieczy zastępczej;
- kontynuacja wsparcia mieszkalnictwa wspomaganego.

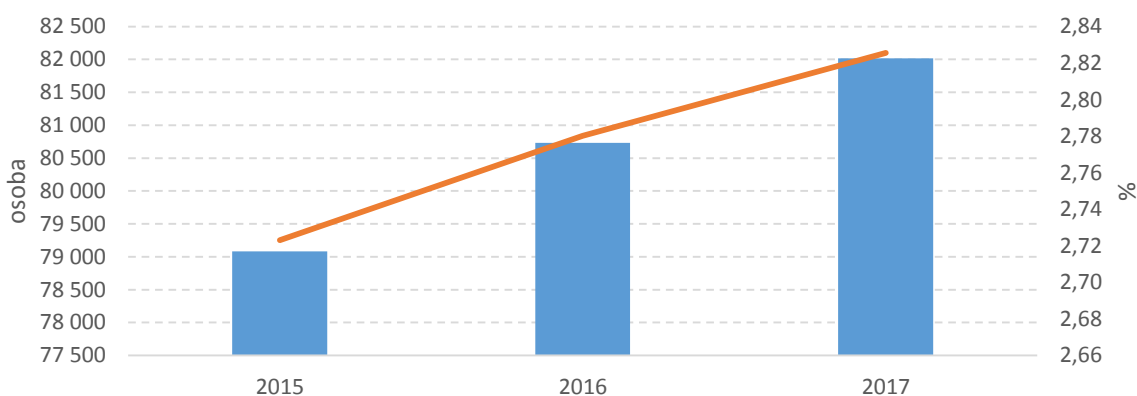
4. EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE

Liczba dzieci w wieku do lat 3 (w wieku 0, 1 i 2 lata)

W województwie dolnośląskim w latach 2015-2017 liczba dzieci w wieku do 3 lat zwiększyła się z 79 082 do 82 015 (wzrost o 3,71% przy średnim wzroście w kraju na poziomie 3,96%); (wykres 14). W 2017 r. najwyższą liczbą dzieci w tej grupie wiekowej charakteryzowały się powiaty: miasto Wrocław (21 034), wrocławski (5 226) i świdnicki (4 115). Największy przyrost liczby dzieci do lat 3 odnotowano w powiecie wrocławskim (15,2%). W sumie w 18 powiatach z 30 zanotowano wzrost liczby dzieci w tym przedziale wiekowym. Najwyższy spadek najmłodszej grupy mieszkańców zarejestrowano natomiast w powiatach: ząbkowickim (-8,5%) i górowskim (-6,6%). Wśród gmin największy przyrost liczby dzieci w wieku do 3 lat zanotowano w gminach: Wądroże Wielkie (28,6%), Długołęka (21,2%) i Polanica-Zdrój (19,4%). Najwyższy spadek najmłodszej grupy ludności wystąpił w latach 2015-2017 w gminach: Złoty Stok (-28,2%), Szczytna (-23,1%) i Zawidów (-21,2%).

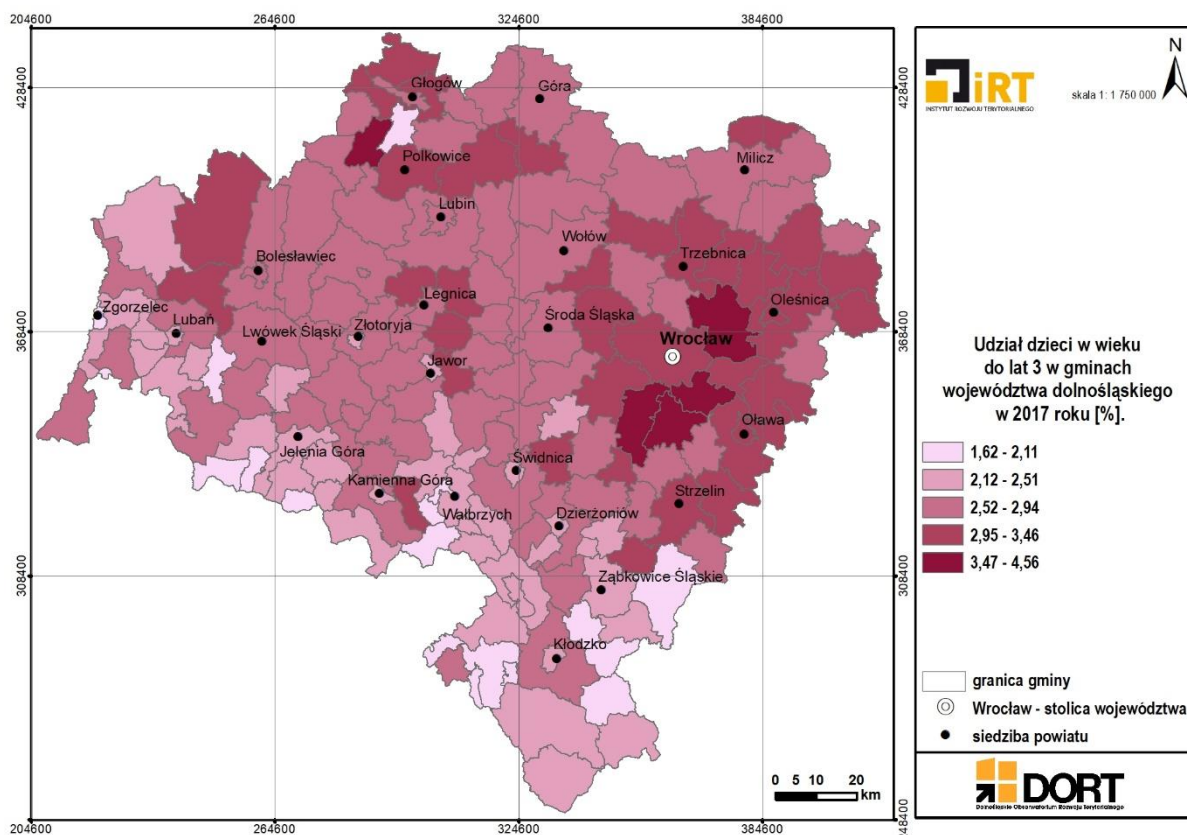
W badanym okresie (2015-2017) udział dzieci do lat 3 w ogólnej liczbie ludności w województwie dolnośląskim zmienił się o 0,11 p.p. (w 2015 r. wynosił 2,72%, a 2 lata później 2,83%); (wykres 14). Najwyższym udziałem mieszkańców tej grupy wiekowej charakteryzowały się w 2017 r. powiaty: wrocławski (3,7%), miasto Wrocław (3,3%) i oławski (3,1%). Wśród powiatów o najniższym udziale tej grupy wiekowej znalazły się: ząbkowicki (2,2%) i wałbrzyski (2,2%). W gminach województwa dolnośląskiego najwyższy odsetek dzieci do lat 3 występował w 2017 r. w: Kobierzycach (4,0%), Długołęce (3,9%), Radwanicach (3,9%) i Żórawinie (3,6%). Najniższy udział zanotowano natomiast w gminach: Złoty Stok (1,6%), Duszniki-Zdrój (1,7%), Szczawno-Zdrój (1,8%) i Piechowice (1,8%); (mapa 29).

Wykres 14. Liczba dzieci do lat 3 oraz ich udział w ludności ogółem w województwie dolnośląskim w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 29. Udział dzieci w wieku do lat 3 w liczbie ludności ogółem w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 według formy sprawowania opieki

W 2017 r. na 169 gmin województwa dolnośląskiego zaledwie w 69 gminach funkcjonowało: 275 żłobków, 13 oddziałów żłobkowych i 42 kluby dziecięce oferujących w sumie 11 834 miejsca opieki nad dziećmi. W pozostałych nie stwierdzono tego typu placówek. Dla porównania w 2015 r. analizowane placówki funkcjonowały w 61 gminach, oferując 9 543 miejsca dla dzieci.

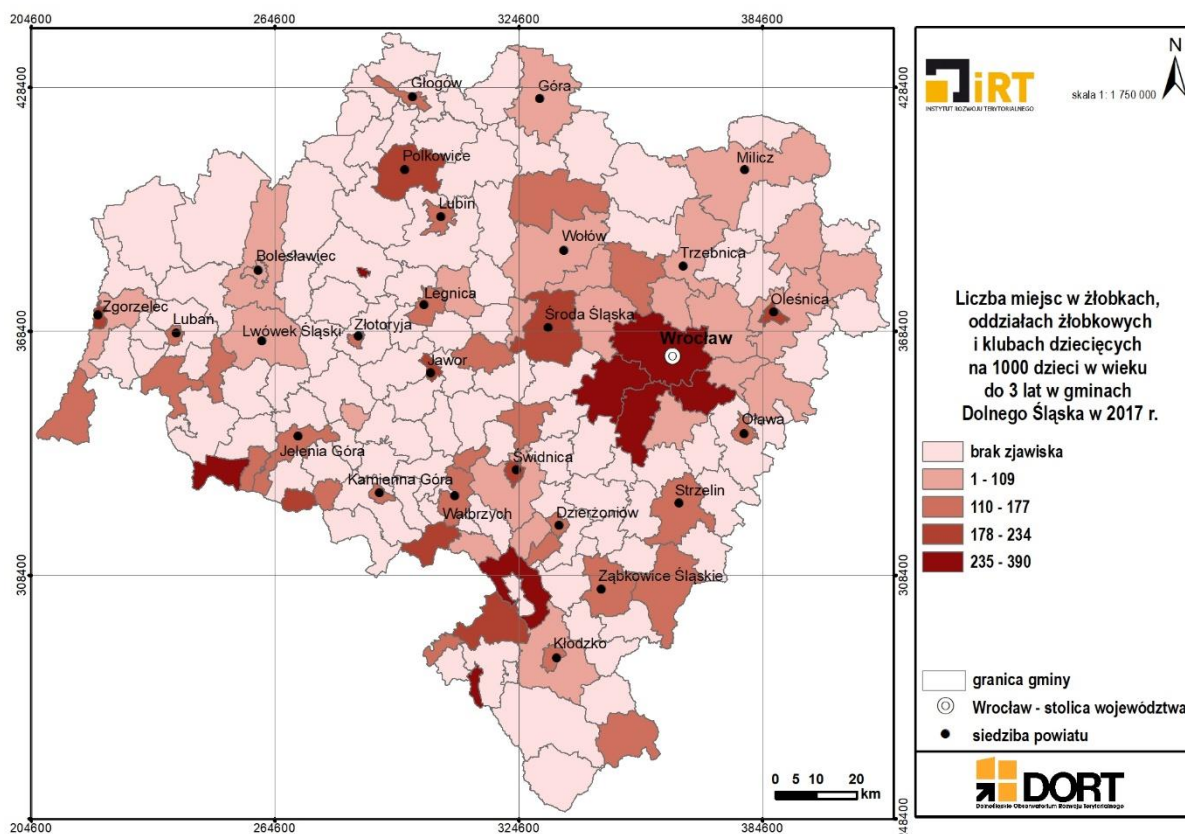
Występowanie żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych silnie związane jest z typem jednostki gminnej. Według danych za 2017 r. najczęściej tego typu instytucje występowały w gminach miejskich – 237 jednostek. W gminach miejsko-wiejskich było ich 59, a w gminach wiejskich już tylko 34 jednostki. Większość obszarów wiejskich pozbawionych były tego typu instytucji. Wyjątki stanowiły obszary wiejskie stref podmiejskich.

Najwięcej dostępnych miejsc w żłobkach, oddziałach i klubach dziecięcych w 2017 r. było w największych miastach regionu: we Wrocławiu (5 584 miejsca), w Legnicy (507), w Wałbrzychu (370) i w Świdnicy (303). W przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku do 3 lat średnio w Polsce dostępne były 93 miejsca w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych (w gminach miejskich 149), natomiast w województwie dolnośląskim 144 miejsca (a w gminach miejskich regionu 205 miejsc).

Biorąc pod uwagę gminy, najwyższe wartości wskaźnika (tj. powyżej 250 miejsc na 1000 dzieci w tej grupie wiekowej) odnotowano w gminach: Duszniki-Zdrój (390), Szklarska Poręba (375), Siechnice (299), Koberzyce (290), Kąty Wrocławskie (278), Chojnów – gmina miejska (274), Nowa Ruda – gmina

wiejska (271) i Wrocław (265). Najniższymi wartościami wskaźnika (tj. poniżej 50 miejsc na 1000 dzieci w tej grupie wiekowej) odznaczały się gminy: Góra (40), Głuszyca (42), Świdnica – gmina wiejska (43), Wołów (48), Brzeg Dolny (48) i Bolesławiec – gmina wiejska (49); (mapa 30).

Mapa 30. Liczba miejsc w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do 3 lat w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Współczynnik użłobkowania⁴

W 2017 r. w Polsce średnia liczba dzieci w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych przypadająca na 1000 dzieci w tej grupie wiekowej wyniosła 86 dzieci (w gminach miejskich miernik ten był prawie o 40% wyższy – blisko 141 dzieci). Podobną wielkość osiągnęła średnia wartość wskaźnika dla województwa dolnośląskiego i wyniosła 139 dzieci. W przypadku regionu w gminach miejskich aż 197 dzieci na 1000 dzieci w tej grupie wiekowej objętych było opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych lub klubach dziecięcych.

Najwyższe wartości współczynnika użłobkowania (tj. powyżej 250 dzieci na 1000 dzieci w tej grupie wiekowej) odnotowano w gminach: Duszniki-Zdrój (354), Szklarska Poręba (313), Kobierzyce (290), Chojnów – gmina miejska (274), Siechnice (273), Nowa Ruda – gmina wiejska (271) i Wrocław (254). Najniższa liczba dzieci w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do 3 lat (tj. wartość wskaźnika wyniosła mniej niż 50) notowana była w gminach: Góra (40),

⁴ Dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1000 dzieci w wieku do lat 3.

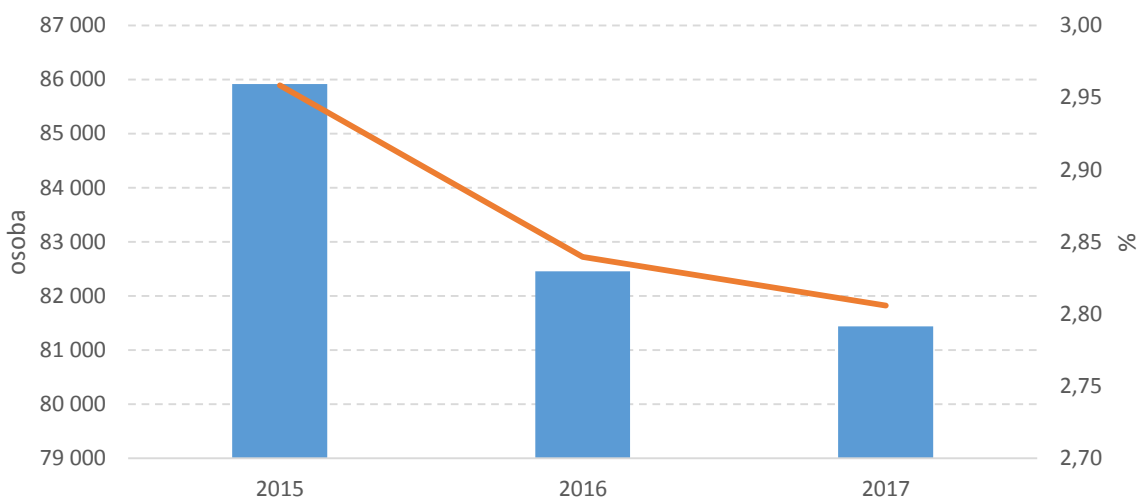
Wołów (42), Głuszyca (42), Świdnica – gmina wiejska (43), Bolesławiec – gmina wiejska (44) i Brzeg Dolny (48).

W 2015 r. średnio w regionie na 1000 dzieci w wieku do lat 3 z opieki w placówkach korzystało 113 dzieci (w Polsce 68). W latach 2015-2017 największy wzrost analizowanego wskaźnika nastąpił w gminach: Góra (286%), Wołów (275%) i Oleśnica – gmina miejska (222%). Najwyższy spadek zanotowano w gminie Żórawina (-32%), Długołęka (-26%) i Kłodzko – gmina wiejska (-26%).

Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat)⁵

W latach 2015-2017 liczba dzieci w wieku przedszkolnym (od 3 do 5 lat) w województwie dolnośląskim zmalała z 85 918 do 81 440 osób (spadek o 5,21%, przy średnim spadku w kraju 5,34%); (wykres 15). W 2017 r. najwięcej dzieci w wieku 3-5 lat mieszkało w powiatach: mieście Wrocław (19 612), wrocławskim (5 083) i świdnickim (4 234). Jedynym powiatem, w którym zanotowano przyrost liczby dzieci w analizowanym okresie był powiat wrocławski (o 0,6%). Największy spadek zarejestrowano natomiast w powiatach: złotoryjskim (-16,2%), kamiennogórskim (-15,8%) i wałbrzyskim (-13,6%). Wśród gmin największy przyrost zanotowano w gminach: Radwanice (13,7%), Jordanów Śląski (11,6%) i Kunice (10,8%). W sumie zaledwie w 23 gminach odnotowano wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym, natomiast w 5 gminach nie zaobserwowano zmiany. Najwyższy spadek wartości wskaźnika charakteryzował gminy: Wojcieszów (-32,5%), Wądroże Wielkie (-25,2%), Pęcław (-24,1%), Jedlina-Zdrój (-23,0%), Złotoryja – gmina miejska (-22,5%), Świeradów-Zdrój (-20,8%), Domaniów (-20,8%) i Lubawka (-20,0%).

Wykres 15. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat oraz ich udział w ludności ogółem w województwie dolnośląskim w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Po odniesieniu liczby dzieci w wieku 3-5 lat do ogólnej liczby mieszkańców okazuje się, iż na przestrzeni analizowanego okresu (2015-2017) udział ten zmalał średnio w regionie o 0,17 p.p.

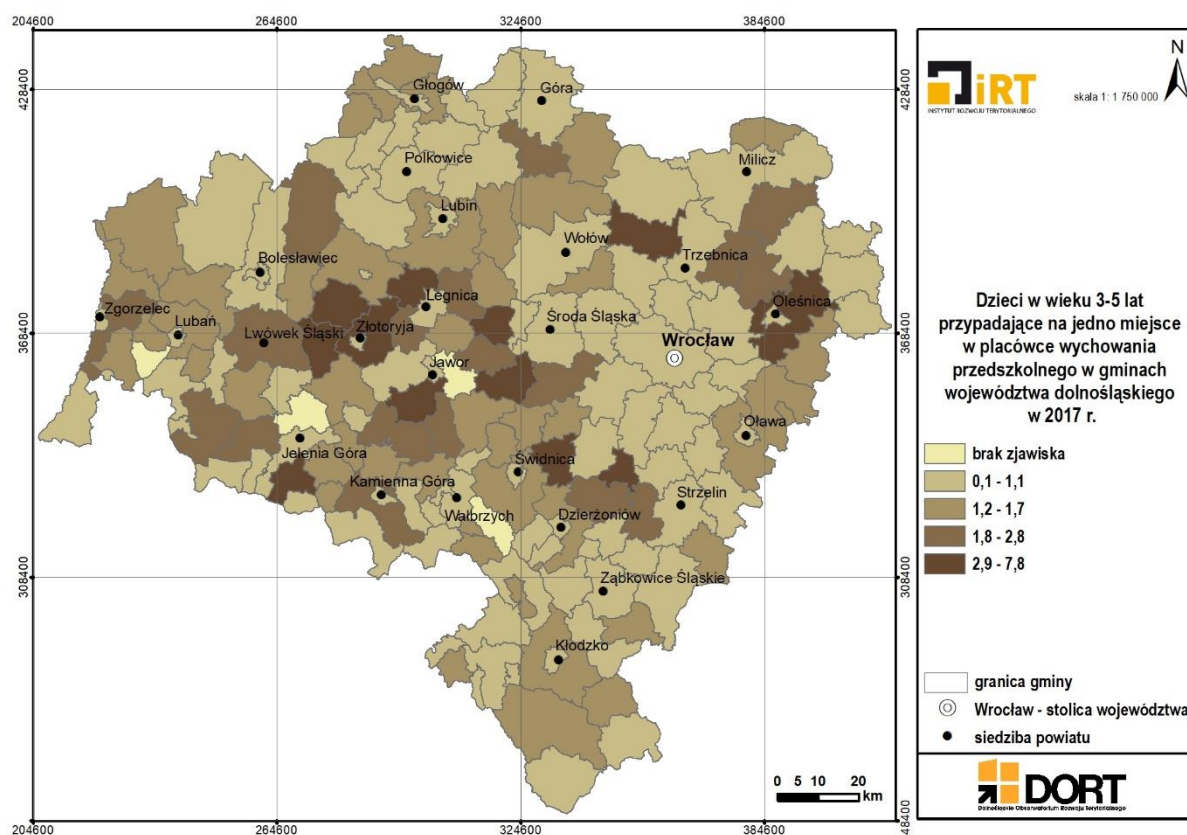
⁵ Przy analizie wskaźników dotyczących liczby placówek wychowania przedszkolnego oraz liczby dzieci uczęszczających do nich należy wziąć pod uwagę różny czas zbierania danych: informacja o liczbie placówek wychowania przedszkolnego zbierana jest w połowie roku, natomiast dane o liczbie dzieci uczęszczających do tego typu placówek są średnioroczne. Może zatem dojść do sytuacji, kiedy otwarcie placówki ma miejsce już po dacie zbierania informacji przez GUS z zakresu liczby przedszkoli i punktów przedszkolnych.

W 2015 r. udział dzieci w wieku przedszkolnym wyniósł na Dolnym Śląsku 2,96%, a 2 lata później 2,81% (wykres 15). Najwyższym udziałem mieszkańców tej grupy wiekowej charakteryzowały się w 2017 r. powiaty: wrocławski (3,6%), milicki (3,2%), polkowicki (3,1%), miasto Wrocław (3,1%) i oleśnicki (3,1%). Wśród powiatów o najniższym udziale znalazły się: kamiennogórski, jeleniogórski i wałbrzyski (po 2,3%) oraz kłodzki (2,4%). W gminach województwa dolnośląskiego najwyższy odsetek dzieci w wieku 3-5 lat występował w 2017 r. w: Kobierzycach (4,2%), Siechnicach (4,1%), Długołęce (3,7%) i Dobroszycach (3,6%). Najniższy udział zanotowano natomiast w: Polanicy-Zdroju, Szklarskiej Porębie i Świeradowie-Zdroju (po 1,9%).

Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia

W 2017 r. w każdej z gmin województwa dolnośląskiego działała przynajmniej jedna placówka wychowania przedszkolnego. W sumie w regionie było ich 1 450 z 90 058 miejscami dla wychowanków. Względem 2015 r. nastąpił wzrost liczby placówek o 3,79% (z 1 397), liczba dostępnych miejsc wzrosła natomiast o 11,74% (z 80 595). Według danych za 2017 r. najwięcej placówek wychowania przedszkolnego występowało w gminach miejskich – 691 jednostek, w gminach miejsko-wiejskich było ich 387, a w gminach wiejskich 372 jednostki. W 2015 r. tego typu jednostki funkcjonowały we wszystkich 169 gminach województwa dolnośląskiego, oferując 80 595 miejsc dla dzieci.

Mapa 31. Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

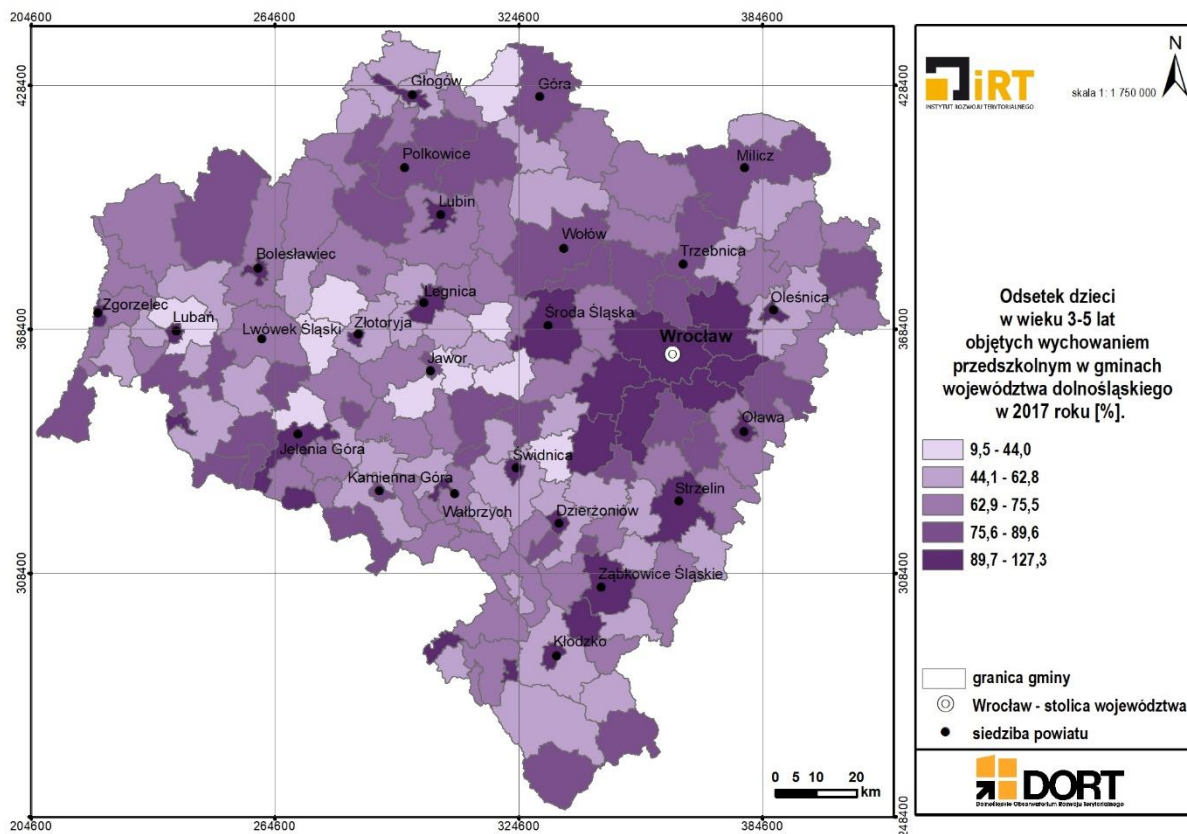
W 2017 r. najwięcej dostępnych miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego było w największych miastach regionu: Wrocławiu (23 760 miejsc), Legnicy (3 607), Głogowie (2 969), Lubinie (2 928) i Wałbrzychu (2 925). Na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego przypadało średnio w województwie dolnośląskim 0,9 dziecka. Najwyższą wartość wskaźnik osiągnął w powiatach: jeleniogórskim (1,35), legnickim (1,34) i lwóweckim (1,33). Najkorzystniej sytuacja przedstawiała się w mieście Jelenia Góra (0,68), mieście Legnica (0,72) i powiecie głogowskim (0,75).

W gminach najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w: Marcinowicach (7,76), Jordanowie Śląskim (4,24), Złotoryja – gmina wiejska (4,16). W sumie w 86 gminach województwa dolnośląskiego na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego przypadało więcej niż 1 dziecko w wieku 3-5 lat. Najniższe wartości wskaźnik osiągnął w gminach: Karpacz (0,54), Świeradów-Zdrój (0,55), Polanica-Zdrój (0,56) i Zgorzelec – gmina miejska (0,57); (mapa 31).

Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym

W 2017 r. w województwie dolnośląskim odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił 84,8% (analogicznie jak w 2015 r.). W kraju wskaźnik ten osiągnął wartość nieznacznie niższą 84,7% (w 2015 r. 84,2%). W ujęciu wewnątrzregionalnym najwyższy odsetek zanotowano w powiatach: wrocławskim (103,7%), mieście Jelenia Góra (95,3%), mieście Wrocław (94,9%), mieście Legnica (94,4%) i powiecie lubińskim (88,2%). Najniższy odsetek zanotowano natomiast w powiatach: legnickim (64,6%) i lwóweckim (66,7%).

Mapa 32. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w gminach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Najwyższy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (w wieku 3-5 lat) zanotowano w 2017 r. w następujących gminach: Kobierzyce (127,3%), Polanica-Zdrój (126,3%), Zgorzelec – gmina miejska (117,8%), Karpacz (112,6%), Siechnice (110,7%) i Złotoryja – gmina miejska (110,0%). Najniższe wartości wskaźnik przyjął w gminach: Mściwojów (9,5%), Jeżów Sudecki (21,5%), Ruja (28,8%) i Marcinowice (29,4%); (mapa 32).

Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Według danych Ministerstwa Edukacji Narodowej⁶ w roku szkolnym 2016/2017 w województwie dolnośląskim w przedszkolach opieką objętych było 1 664 dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (oraz 242 dzieci w punktach przedszkolnych). W szkołach podstawowych uczyło się natomiast 5 054 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w gimnazjach 3 756 dzieci; (tabela 13).

Tabela 13. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w województwie dolnośląskim wg typu placówki w roku szkolnym 2015/2016 oraz 2016/2017.

Typ placówki	Rok szkolny	
	2015/2016	2016/2017
Przedszkole	1359	1664
Szkoła podstawowa	4797	5054
Gimnazjum	3851	3756
Zasadnicza szkoła zawodowa	1138	1077
Liceum ogólnokształcące	400	415
Technikum	214	231
Szkoła policealna (ponadgimnazjalna)	27	20
Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z więcej niż jedną niepełnosprawnością	726	666
Sześćioletnia ogólnokształcąca szkoła muzyczna II stopnia	1	2
Sześćioletnia ogólnokształcąca szkoła sztuk pięknych	3	1
Czteroletnie liceum plastyczne	2	1
Punkt przedszkolny	195	242

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej, System Informacji Oświatowej

Na poziomie szkół ponadgimnazjalnych najwięcej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi pobierało naukę w szkołach zawodowych (1 077). W liceach ogólnokształcących było to 415 uczniów, a w technikach 231. W szkołach policealnych (ponadgimnazjalnych) było takich uczniów 20. W roku szkolnym 2016/2017 funkcjonowały również szkoły specjalne przysposabiające do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla

⁶ Dane MEN. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi według województw w roku szkolnym 2016/2017 wg SIO stan na 30.09.2016r. oraz w roku szkolnym 2015/2017 wg SIO stan na 30.09.2015 r.

uczniów z więcej niż jedną niepełnosprawnością, gdzie naukę pobierało 666 uczniów. W roku szkolnym 2016/2017 2 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczyło się w sześcioletniej szkole muzycznej II stopnia, 1 uczeń w sześcioletniej szkole ogólnokształcącej sztuk pięknych oraz 1 uczeń w czteroletnim liceum plastycznym.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego⁷ w roku szkolnym 2016/2017 w województwie dolnośląskim działały 82 szkoły podstawowe specjalne i 98 gimnazjów specjalnych. Na ponadgimnazjalnym poziomie kształcenia na Dolnym Śląsku działało 39 specjalnych zasadniczych szkół zawodowych (ze 118 oddziałami), 7 specjalnych liceów ogólnokształcących (z 12 oddziałami), 2 technika specjalne (z 7 oddziałami) oraz 46 szkół specjalnych przysposabiających do zawodu (ze 106 oddziałami). Warto zaznaczyć, że ponad 80% tych szkół funkcjonowało w gminach miejskich i miejsko-wiejskich regionu.

Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach/placówkach oświatowych realizujących kształcenie ogólne i zawodowe (wg typów szkół)

Odsetek uczniów w specjalnych liceach ogólnokształcących w 2016 r. w województwie dolnośląskim wyniósł 0,19%. Był on nieznacznie wyższy od średniej krajowej, która wynosiła 0,18%. Specjalne licea ogólnokształcące działały w 2 gminach regionu: Wołowie (odsetek uczniów wyniósł 4,42%) i Wrocławiu (0,43%).

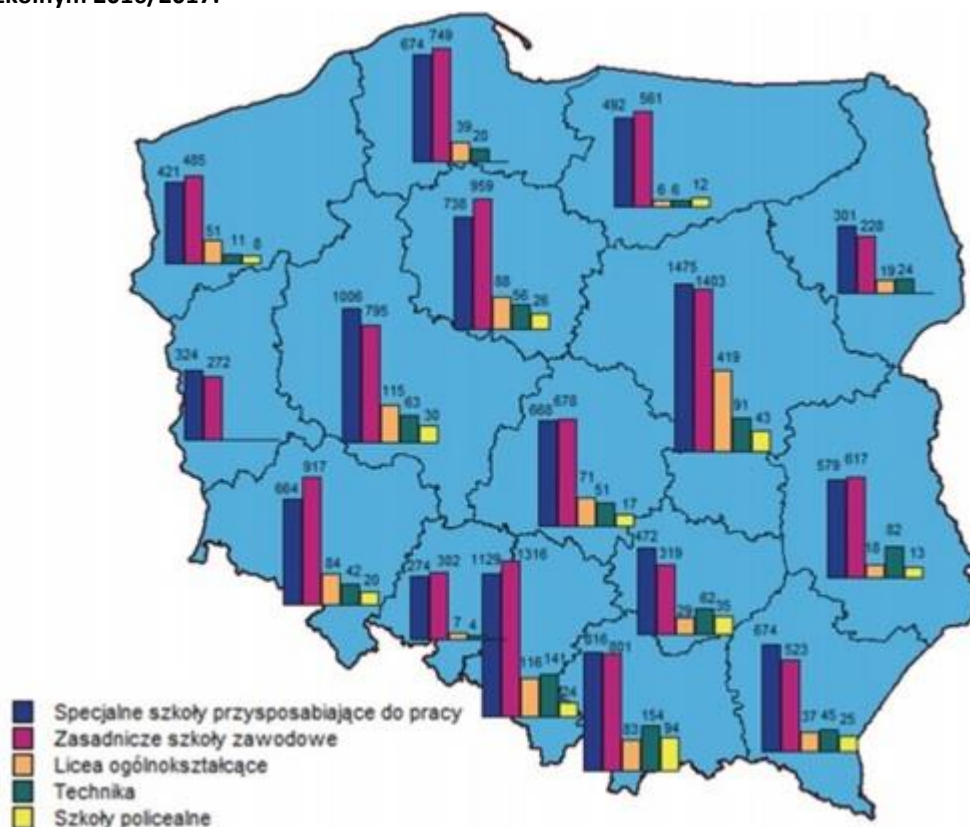
W technikach odsetek ten w 2016 r. wyniósł w województwie dolnośląskim 0,12% (średnia dla Polski wynosiła 0,16%). W analizowanym roku specjalne technikum dla młodzieży działało tylko w 1 gminie – Wrocławiu, w której wartość odsetka wynosiła 0,6%.

Udział uczniów specjalnych zasadniczych szkół zawodowych oraz szkół specjalnych przysposabiających do pracy zawodowej w 2016 r. wyniósł w województwie dolnośląskim 13,30% (średnio w Polsce wynosił on 12,23%).

Na Dolnym Śląsku w 14 gminach w 2016 r. funkcjonowały tylko szkoły specjalne, dlatego odsetek uczniów stanowił w nich 100% - były to gminy: Piława Górna, Wąsosz, Szklarska Poręba, Podgórzyn, Polanica-Zdrój, Radków, Lubin - gmina wiejska, Dobroszyce, Mieroszów, Walim, Kąty Wrocławskie, Sobótka, Bardo i Wojcieszów. Wśród pozostałych gmin, w których funkcjonowały takie szkoły najwyższy odsetek wystąpił w gminach: Lwówek Śląski (53,8%), Wrocław (22,2%), Strzelin (18,8%), Kłodzko – gmina miejska (18,0%), Środa Śląska (16,9%) i Złotoryja – gmina miejska (16,3%). Najniższy odsetek charakteryzował gminy: Kamienna Góra – gmina miejska (3,9%) i Bolesławiec – gmina miejska (4,6%).

⁷ Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017, GUS, Warszawa 2017.

Mapa 33. Uczniowie w specjalnych szkołach ponadgimnazjalnych (w tym policealnych) według województw w roku szkolnym 2016/2017.

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017, GUS, Warszawa 2017.

Liczba szkół gimnazjalnych i podstawowych, w których jest doradca zawodowy

W latach 2015-2017 nastąpił znaczny wzrost liczby szkół podstawowych, w których był doradca zawodowy. Zupełnie odwrotnie przedstawiała się sytuacja w gimnazjach – tutaj zanotowano bardzo duży spadek wskaźnika. Zjawiska te są nierozzerwalnie powiązane ze zmianami w systemie szkolnictwa, które zmierzały do likwidacji 3-letnich gimnazjów i powrotu do 8-letnich szkół podstawowych. W 2015 roku w żadnej ze szkół podstawowych w województwie dolnośląskim nie pracował doradca zawodowy. Rok później doradca pomagał uczniom zaledwie w 2 placówkach (gmina miejska Głogów i gmina Wołów). W 2017 roku w doradcy zawodowi pracowali już 224 szkołach podstawowych, co stanowiło ponad 25% szkół podstawowych w regionie. Najwięcej szkół z doradcą zawodowym funkcjonowało w mieście Wrocław (24), Wałbrzychu (10) oraz Legnicy (8).

Zupełnie inaczej prezentowała się sytuacja w szkołach gimnazjalnych. W 2015 roku 72 gimnazja dysponowały doradcą zawodowym (ok. 14% wszystkich szkół w regionie). Rok później odsetek gimnazjów z doradcą zawodowym osiągnął wartość 15,5% (79 placówek). W 2017 roku już zaledwie w 15 szkołach pracował doradca. Należy nadmienić, że w 2017 roku bardzo zmalała również liczba tego typu szkół. Odsetek gimnazjów z doradcą w stosunku do wszystkich szkół w regionie wyniósł niecałe 9%.

Uczestnictwo osób w wieku 25-64 w kształceniu ustawicznym

W 2017 r. w województwie dolnośląskim 3,3% osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczyło w kształceniu lub szkoleniu tego typu. Względem 2015 r. wskaźnik zanotował spadek o 0,4 p.p. Nadmienić należy jednak, iż w 2016 r. wynosił on 4,3%. Wartość wskaźnika w Polsce w latach 2015-2017 zwiększała się (od 3,5% do 4,0%).

Liczba uczniów szkół zawodowych

W 2016 r. w województwie dolnośląskim funkcjonowało 89 zasadniczych szkół zawodowych dla młodzieży (bez specjalnych), w których uczyło się 10 308 uczniów. Najwięcej zasadniczych szkół zawodowych działało we Wrocławiu (11), tam też naukę pobierało najwięcej uczniów – 1 311. Po 5 szkół funkcjonowało w gminach miejskich: Bolesławiec i Głogów, w których uczyło się odpowiednio 420 i 489 uczniów. Po 4 szkoły działały w gminach miejskich: Świdnica, Legnica i Wałbrzych. Tam naukę pobierało odpowiednio: 389, 412 i 572 uczniów. W sumie zasadnicze szkoły zawodowe działały w 51 gminach regionu.

Oprócz zasadniczych szkół zawodowych, zarówno w 2016 r. jak i w 2017 r. działało na obszarze województwa 46 szkół specjalnych przysposabiających do pracy zawodowej, w których naukę pobierało 664 uczniów w 2016 r. oraz 666 uczniów w 2017 r. W 2016 r. funkcjonowało też 39 zasadniczych specjalnych szkół zawodowych dla młodzieży, gdzie uczyło się 917 uczniów.

Najwięcej szkół specjalnych przysposabiającej do pracy zawodowej funkcjonowało we Wrocławiu (6), w którym uczyło się 99 uczniów. Tudzież 2 tego typu placówki działały w gminie Strzelin (24 uczniów). W sumie takie szkoły działały w 40 gminach regionu. Zasadnicze specjalne szkoły zawodowe funkcjonowały natomiast w 27 gminach województwa dolnośląskiego, z czego najwięcej było ich we Wrocławiu (6), gdzie uczyło się 282 uczniów. Ponadto 3 tego typu placówki działały w gminie Lwówek Śląski (71 uczniów) oraz 2 w gminie miejskiej Świdnica (35 uczniów).

W 2017 r. w województwie dolnośląskim 32 722 uczniów uczyło się w 125 technikach. W sumie tego typu szkoły działały w 60 gminach regionu. Najwięcej szkół istniało we Wrocławiu (22), w których uczyło się 6 356 uczniów. W Jeleniej Górze było takich szkół 7, a uczyło się tam 1 930 uczniów. Po 6 techników funkcjonowało w gminach miejskich: Głogów, Świdnica i Legnica, w których to naukę pobierało odpowiednio: 1 842, 1 556 i 2 115 uczniów. W 2015 r. w województwie dolnośląskim również działało 125 techników, a uczyło się w nich 34 070 uczniów.

W 2017 r. w województwie dolnośląskim funkcjonowały też 3 technika specjalne dla młodzieży, w których uczyło się 48 uczniów. Technika te działały w mieście Wrocław. W 2015 r. były tylko 2 takie szkoły, a uczyło się w nich 51 uczniów.

Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (podstawowej) tj. odsetek absolwentów, który wybiera szkołę zawodową (branżową)/ technikum/ liceum

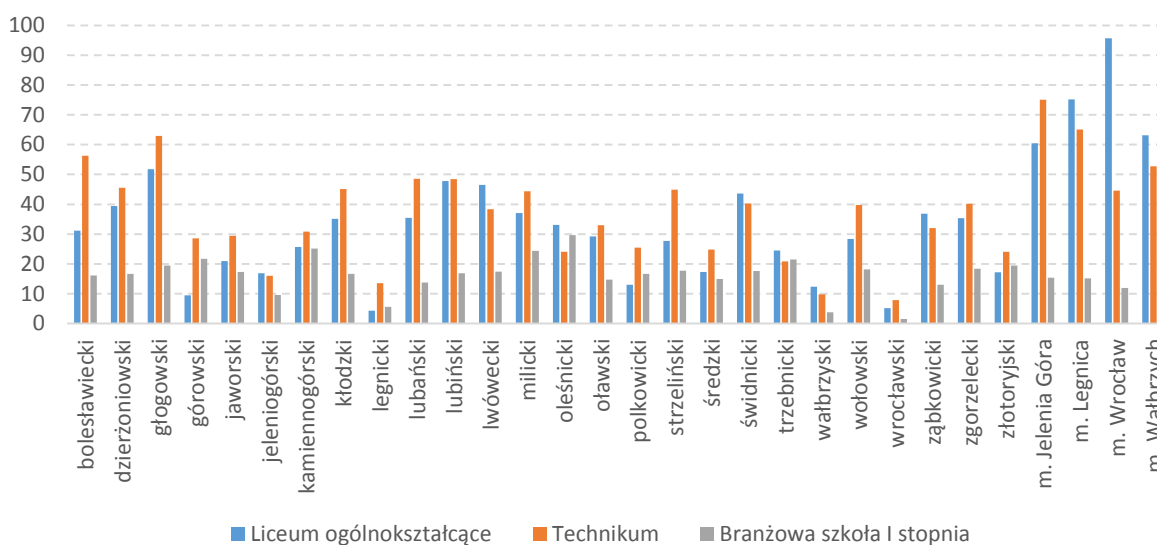
W latach 2015-2017 wybory uczniów po szkole gimnazjalnej⁸ przedstawiały się bardzo podobnie. Odsetek uczniów wybierających szkołę zasadniczą zawodową w 2015 roku wyniósł 18% a rok później 17%. W 2017 roku zasadnicze szkoły zawodowe przekształcone zostały w branżowe

⁸ Wybory uczniów zostały przedstawione jako odsetek uczniów klas I zasadniczych szkół zawodowych, liceów ogólnokształcących oraz techników wśród absolwentów gimnazjów. Obliczono na podstawie danych GUS oraz Kuratorium Oświaty we Wrocławiu.

szkoły I stopnia. Udział absolwentów wybierających te szkoły wyniósł w 2017 roku 16%. Udział absolwentów wybierających licea ogólnokształcące notował w latach 2015-2017 niewielki wzrost od 42% w 2015 roku do 46% w 2017. Dla techników zanotowano natomiast wzrost o 2 p.p. z 38% w 2015 roku do 40% w 2016. W 2017 roku udział ten wyniósł również 40%.

Jak widać na poniższym wykresie, w 2017 roku licea ogólnokształcące cieszyły się największym zainteresowaniem wśród absolwentów w największych miastach regionu. Tam też stosunkowo nikim udziałem charakteryzowały się branżowe szkoły I stopnia. Ponadto można zauważyć, iż bardzo często wybór liceum i technikum był tak samo popularny; (wykres 16).

Wykres 16. Odsetek absolwentów gimnazjów [%] wybierających szkoły średnie wg typu w powiatach województwa dolnośląskiego w latach 2015-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty we Wrocławiu oraz danych BDL, GUS.

Przy interpretacji zaprezentowanego wskaźnika należy pamiętać, iż absolwenci gimnazjów mogą wybierać szkoły w różnych powiatach, nie tylko w powiecie, w którym ukończyli gimnazjum. Poza tym należy wziąć pod uwagę fakt, iż w liczbie uczniów pierwszych klas szkół średnich mogą znajdować się absolwenci z różnych roczników.

Odsetek uczniów szkół zawodowych, którzy podchodzą do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie

W 2017 r. do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie z ostatniej kwalifikacji w województwie dolnośląskim⁹ zgłoszonych zostało 13 847 uczniów (w 2015 r. stanowili oni 11,9%, a w 2016 r. ok. 23,0% uczniów szkół zawodowych)¹⁰. Najwięcej uczniów przystępujących do egzaminów zawodowych było w powiatach: mieście Wrocław (3 803), mieście Legnica (903), kłodzkim (866) i lubińskim (764). Najniższa liczba uczniów wystąpiła w powiatach; wałbrzyskim (29), jeleniogórskim (53) i legnickim (76). Dla porównania, odsetek uczniów podchodzących do egzaminów w grupie uczniów szkół zawodowych ogółem w 2015 r. był najwyższy w powiatach: mieście Wrocław (16,0%), wałbrzyskim (15,2%), kłodzkim (14,8%) i mieście Legnica (14,5%). Natomiast w 2016 r. najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w powiatach: legnickim (32,1%), lubińskim (28,6%), wrocławskim (28,0%), wałbrzyskim (26,8%) i mieście Legnica (26,3%).

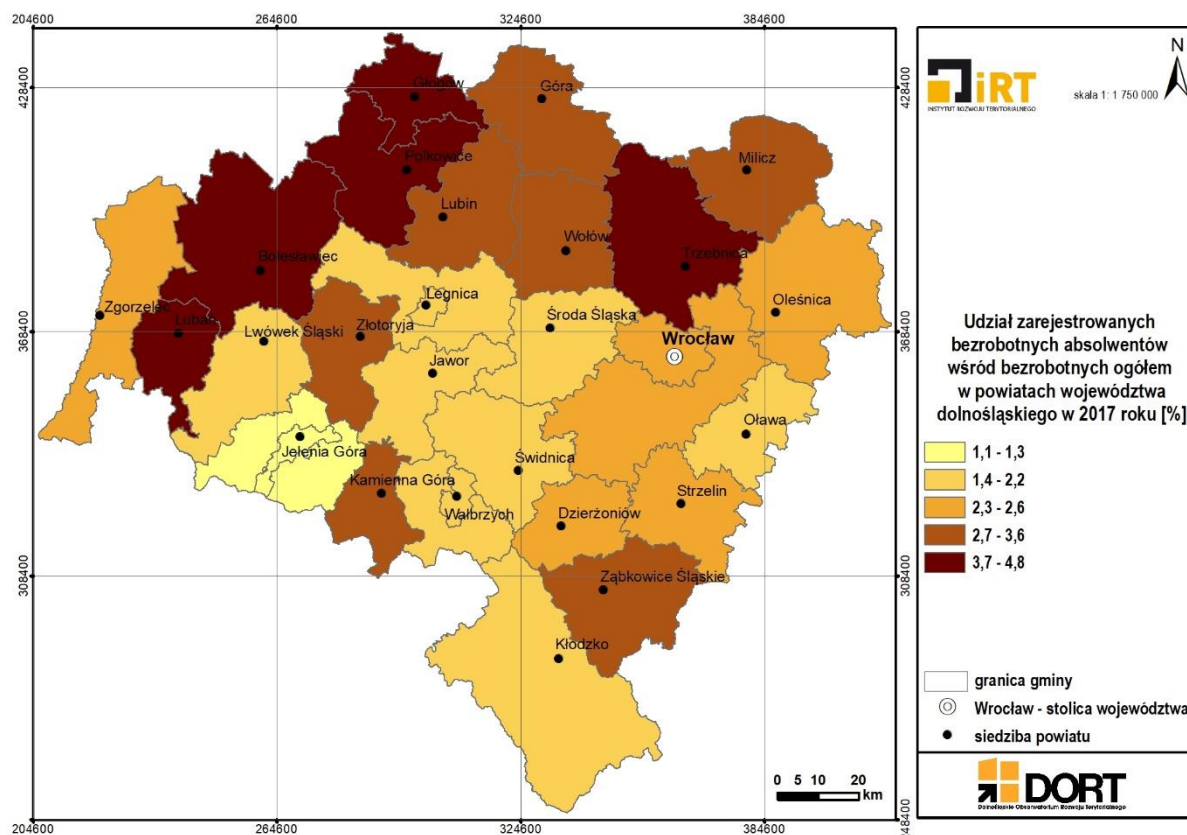
Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki

W 2017 r. w województwie dolnośląskim zarejestrowano 2 328 osób w wieku 18-24 lata pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy. W liczbie tej przeważały kobiety, stanowiły one bowiem prawie 87% tej grupy. W latach 2015-2017 zauważalny był spadek liczby bezrobotnych w tej grupie wiekowej o ponad 31%, co można uznać za korzystną tendencję. Najwięcej osób w wieku 18-24 lata pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy zarejestrowano w powiatach: kłodzkim (186), wołowskim (137), świdnickim (134), mieście Wrocław (107), mieście Wałbrzych (101) i ząbkowickim (100), natomiast najmniej osób odnotowano w powiatach; mieście Jelenia Góra (18), wrocławskim (28), kamiennogórskim (31), średzkim (41) i bolesławieckim (49). Największy spadek liczby zarejestrowanych osób uwidocznił się w powiatach: kłodzkim (-56,3%), legnickim (-54,8%), mieście Jelenia Góra (-50%). Wzrost odnotowano natomiast tylko w 2 powiatach: wołowskim (18,1%) i jeleniogórskim (3,8).

⁹ Dane Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu. UWAGI: 1. Ujęci uczniowie są uczniami ostatniej klasy w toku kształcenia w danym zawodzie; 2. Uczeń jest ujęty tyle razy w ilu zawodach kończy kształcenia (ważne w szkołach policealnych); 3. Ujęto uczniów zgłoszonych do egzaminu (niezależnie od tego, czy przystąpili do niego, czy ukończyli szkołę a także czy zdali egzamin); 4. Wykazany rok to rok, w którym uczeń po raz pierwszy został zgłoszony do egzaminu z ostatniej kwalifikacji w zawodzie; 5. Zgrupowano wszystkie sesje egzaminu organizowane w danym roku; 6. w 2015 r. nie występują uczniowie techników, którzy do ostatniej kwalifikacji w zawodzie są zgłaszani od 2016 r.

¹⁰ Zasadniczych szkół zawodowych, średnich szkół zawodowych, szkół policealnych.

Mapa 34. Udział zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wśród bezrobotnych ogółem w powiatach województwa dolnośląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Udział zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wśród bezrobotnych ogółem w województwie dolnośląskim w 2017 r. wyniósł 2,6% i był niższy o ponad 25% od udziału zanotowanego 2 lata wcześniej (w 2015 r. udział wyniósł 3,5%). Udział zarejestrowanych kobiet był nieznacznie wyższy i osiągnął wartość 2,8% (dla mężczyzn 2,3%). Średni udział w kraju w 2017 r. wyniósł natomiast 3,6%. W ujęciu wewnątrzregionalnym najwyższy udział zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wśród bezrobotnych ogółem zanotowano w powiatach: bolesławieckim (4,8%), polkowickim (4%), głogowskim (3,9%) i trzebnickim (3,9%), a najniższy: mieście Jelenia Góra (1,1%), jeleniogórskim (1,3%), mieście Wałbrzych (1,7%) i mieście Legnica (1,9%); (mapa 34).

W latach 2015-2017 nie zanotowano w żadnym z powiatów wzrostu udziału zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wśród bezrobotnych ogółem. Największy spadek wartości wskaźnika odnotowano w powiatach: miasto Jelenia Góra (-52,8%) i lubińskim (-49,9%). Najmniejszy spadek zarejestrowano w powiatach: kamiennogórskim (-3,3%), lubańskim (-3,8%), i bolesławieckim (-6,9%).

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- niedostatek liczby miejsc w placówkach opieki nad dziećmi (zarówno w wieku do 3 lat, jak również w wieku 3-6 lat), szczególnie niekorzystnym zjawiskiem jest niedostateczna liczba placówek dla dzieci do lat 3 (żłobków i klubów dziecięcych) w większości gmin województwa;
- silny wpływ negatywnych zjawisk i procesów demograficznych – związanych w szczególności ze zmianami w strukturze wiekowej ludności regionu (spadkiem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym na rzecz wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym) oraz depopulacją części województwa, przy jednoczesnym intensywnym zaludnianiu się strefy podmiejskiej Wrocławia – na różne dziedziny społeczne, a także gospodarcze m.in. sferę edukacji (konieczność dopasowania infrastruktury społecznej, problemy z kadrą dydaktyczną), rynek pracy (brak wykwalifikowanych pracowników), opiekę medyczną i podstawowe usługi społeczne (podaż usług dopasowana do struktury wiekowej mieszkańców);
- utrzymujący się bardzo niski odsetek osób dorosłych uczestniczący w kształceniu ustawicznym (ok 3,3% w województwie dolnośląskim).

Rekomendacje wynikające z wniosków:

- kontynuowanie działań mających na celu zwiększenie skali i zasięgu terytorialnego interwencji dotyczącej zapewnienia opieki żłobkowej i przedszkolnej, przy jednoczesnym położeniu nacisku na zapewnienie odpowiedniej skuteczności i trwałości projektów, a także ich trafności terytorialnej w zależności od zróżnicowanych potrzeb w poszczególnych gminach;
- zapewnienie i promowanie najbardziej dostępnych i adekwatnych form podnoszenia kwalifikacji w formule kształcenia ustawicznego.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

- w przypadku zwiększenia dostępności do usług żłobkowych/przedszkolnych preferowanie projektów realizowanych w gminach, w których wskaźniki dostępności miejsc opieki przedszkolnej/żłobkowej są najniższe;
- realizacja projektów z zakresu kształcenia ustawicznego w formule systemu popytowego;
- w stosunku do osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (osoby starsze, o niskim poziomie wykształcenia, z niepełnosprawnościami) wprowadzanie w ramach systemu popytowego określonych preferencji.